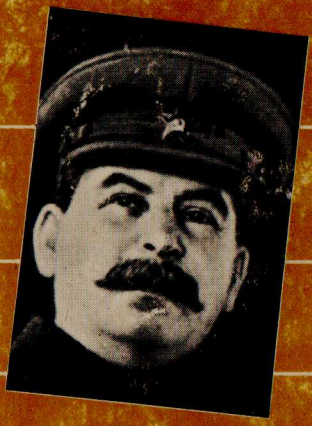
bitirilmemiş devrim

hazırlayan: Tarık Demirkan

AMAÇ

BİTİRİLMEMİŞ DEVRİM

Hazırlayan:
Tarık Demirkan

AMAÇ

Bazen sesimizi duyurabilmemiz için bir asır boyu susmamız da gerekebilir.

Y. Andrzeyewski

İÇİNDEKİLER

Sunuş 7
Motto/F. Engels (Joseph Weydemer'e mektup) 9
Önsöz Yerine/Engels, Stalin, Gorbaçov 11
R. Luksemburg/Rus Devrimi Üzerine 13
V. I. Lenin/İçinde bulunduğumuz dönemde sosyalizmin zaferinden sonra altının önemi 19
Lenin/Kongreye mektup, Vasiyetname 25
L. Troçki/Lenin'in Vasiyetnamesi üzerine 28
J. Stalin/Lenin'in Vasiyetnamesi üzerine 30
Sokolnikov/Alkol üretiminde devlet tekeli tartışmaları 32
F. G. Uglov/Sovyetler Birliği'nde içki tüketiminin sağlıksal ve sosyal sonuçları 35
Mihail Şoholov/Yevgeniya Levickaya'ya mektup 39
Stalin/Sağ muhalefet üzerine 43
Mikloş Kun/Lenin'in son yılları 46
Lenin/Ulusal azınlıklar ya da «Otonomi» sorunu üzerine 51
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin Kuruluş Anlaşması. 56
Stalin/Komünizmin sıradaki ödevleri 58
N. S. Hruşçov/20. Kongre konuşmasından 60
Kırım Tatarlarının gösterisi 62
D. Likaçov/Durumlar artık değişiyor 63
Stalin/Görüş ayrılıklarının tarihi üzerine 67
A. Ribakov/Arbat'ın Çocukları (bölüm) 68
Troçki/Merkez Komitesi Sekreterliği'ne notlar 85
Karl Radek'in ifadesinden bölümler 87
F. F. Raskolnikov/Stalin'e açık mektup 88
Buharin-Troçki casuslar, yıkıcılar ve vatan hainleri çetesinin kalıntılarını temizleme 93
Nazım Hikmet/Şiir 96
Hruşçov/SBKP 20. Kongresi kapalı oturumunda okunan rapor (Komplo davalar ve terör) 97
Beriya'nın kariyeri 118
Nikolay Buharin'in mektubu (Parti yöneticilerinin gelecek kuşaklarına) 120

Berthold Brecht/Halk gerçekten hiç yanılmaz mı? 123
Buharin'in itibarının iadesi 125
Yuriy Afanasiyev/Röportaj 127
Nikolay Malov/İlerleyebilmek için tarihten dersler çıkarmak gerekiyor 131
Aleksander Nyekeriç/Bunlar oldu 135
Sasmanov/Olguları unutmadan ve çarpıtmadan 141
Boris Pasternak/Hruşçov'a mektup 144
Yevgeniy Yevtuşenko/Yeni yolu sanatçılar açtı 145
Andrey Saharov/Değişiklikler olduğu gerçek 147
Balazs Kis/Dünya ekonomisi teorileri 150
Kısa yaşam öyküleri 163
Kitapta geçen kimi deyim ve terimler 171

SUNUŞ

İnsanlık tarihi açısından muazzamlığı «Fransız Devrimi» ile kıyaslanabilecek «Ekim Devriminin» üzerinden yetmiş yıl geçti. Kimileri «propaganda»nın etkisiyle dünya nimetlerinin adaletlice dağıtıldığı dünya cennetinin kurulduğunu öne sürdüler, kimileri ise «karşıt propaganda»nın etkisiyle dünyanın en despotik rejiminin... Gerçek hangisi peki? Gerçek, her zaman olduğu gibi bu kez de böyle siyah-beyaz değil.

«Dünyayı sarsan on gün»ün ardından dünyayı bir türlü sarsamayan yetmiş yıl yaşandı. Bu süre boyunca yeni dünyayı, yeni toplumu vaadeden sosyalizm daha rahat yaşam, daha geniş demokrasi alternatifini yeterli oranda bir türlü sunamadı. Bu yetersizliğin nedeni toplumsal bir sistem olarak sosyalizmi öngören tarihsel bilimin kökenlerinde mi aranmalıydı? Yoksa gücünü gerçeklikten, bilimden ve yaşamdan kopmamaktan alan toplumsal hareket, iktidara gelmesinin ardından objektifliğini yitirip gelişmelere yanıt veremez, yaşamın dayattığı çelişkileri çözemez hale mi gelmişti? Eğer böyleyse bu hangi nedenlerden kaynaklanmaktaydı? Yaşamın çok renkliliğine karşılık gelen alternatif politikalar neden üretilememişti? En karmaşık toplumsal olguların gerçekçi analizini yapmakla haklı olarak ün salan devrimin dahileri, o ünlü bolşevik nesil, nasıl olmuş da devrimden sonra «bilimin pusulasını» elden kaçırmıştı? Yoksa özgür düşüncenin temel taşı olan kuşku ve tereddüt dokunulmazlığını yitirmiş, her zaman dönemin yö-

netici kadroları tarafından geliştirilen «resmi ideoloji» mutlaklaştırılmış ve farklılıklar içeren görüşler «düzene aykırı»lığa mı indirgenmişti? Görüşler «gerçekleri ne oranda yansıtıyor?» kriteriyle değil de «resmi ideolojiyi ne oranda onaylıyor?» kaygısıyla mı değerlendirilmişti?

Bu ve benzeri soruların yanıtını bilim elbette verecek. Yalınkat yanıtlarla yetinmek istemeyenlerin yapacağı tek iş, dünü gerçekte olduğu gibi öğrenmek, bugünü dünün bir uzantısı olarak kavramaktır. İşte kitabımız bu bağlamda değerlendirilmeli; derlemenin amacı öncelikle dünü dün yapanlara başvurarak, onların ağızlarından, kalemlerinden aktararak bu tartışmalara küçük bir katkıda bulunmaktır.

Tarihe «tanık» olmak yetmiyor. Acı deneyimler salt tanık olmakla yetinenlerin, bizzat tarihin zorlamasıyla sonraki kuşaklarca «sanık» sandalyesine oturtulduğunun kanıtlarıyla pekişti hep. Öyleyse tarihe ortak olmak gerek, bu ise gerçekleri olduğu gibi bilebilmekle olanaklı.

Tarık Demirkan

MOTTO

Engels: Joseph Weydemer'e Mektup (12 Nisan 1853) Marx - Engels, Tüm Eserler, cilt: 28, sayfa: 549.

Bana öyle geliyor ki, partimiz tüm öteki partilerin kararsızlığı ve güçsüzlüğü sonucu, bir gün iktidara gelecek, doğrudan bizim çıkarımıza değil, genelde devrimin ve özelde de küçük burjuvazinin çıkarlarına hizmet eden işleri gerçekleştirmeye başlayacaktır. İşçi ve emekçi yığınlar tarafından sıkıştırılacağımız bu ortamda, gerçekte bizim olan, ama üç aşağı beş yukarı yanlış yorumlanan ve parti mücadeleleri sonucu heyecanla, hırsla ön plâna çıkarılmış bulunan vaadlerimiz ve plânlarımız elimizi kolumuzu bağlayacaktır. Bu dönemde, henüz zamanının gelmediğini herkesten daha iyi bildiğimiz komünist deneylere ve sıçramalara girmek zorunda kalacağız. Bu arada kendimizi iyice yitireceğiz - inşallah salt fiziksel anlamda - ve gericilik baş kaldıracaktır. Ve dünyanın bu işlere dair tarihsel bir yargıya varabileceği günler gelinceye değin, bizleri canavarlar olarak niteleyecekler, ki bunu ciddiye de almayabiliriz, ama daha da kötüsü, bizler için «aptalca işler yaptılar» diyecekler. İşte en ağırıma giden de bu! Başka türlü nasıl olabilir? Bilemiyorum... Almanya gibi geri kalmış, ama ilerici partisi olan bir ülke, ileri bir ülkeyle, örneğin Fransa'yla birlikte ilerici bir devrim sürecine sürüklendiğinde, ilk ciddi çatışmada, ilk gerçek tehlike boy attığında, ilerici parti iktidara gelecektir, ki bu iş, her koşul altında zamanından önce olacaktır. Ama bu önemli değil, önemli olan ve şu an yapabileceğimiz şey, partimizin yazınında böylesi bir olasılığa karşı, tarihsel rehabilitasyonun temellerini ta öncesinden yaratmaktır.

Stalin: «Partimizde Sosyal Demokrat Sapma». 3 Kasım 1926 (Toplu Eserler, cilt: 8, sayfa: 317) Szikra yayınları, Budapeşte, 1951.

... Kanımca Zinonyev Engels'in «Komünizmin Temel İlkeleri» adlı eserini okumamış, okuduysa bile hiç anlamamış. Çünkü anlasaydı böyle aykırı görüşleri dile getirmez, Engels'in bu eski tezine şimdi artık sosyal demokratların sahip çıktığını, bu tezin Leninizme karşı mücadelede kullanıldığını kavrardı...

Engels «Komünizmin Temel İlkeleri»nde bazı tezleri soru - yanıt biçiminde ele alıyor ve şunları söylüyor:

«Soru: *Özel mülkiyete bir çırpıda son verilmesi mümkün müdür?*

Yanıt: *Hayır. Üretim güçlerinin bir çırpıda, toplumun yaratılmasına yeterli olacak ölçüde çoğaltılamayacağı gibi, bu iş de bir çırpıda gerçekleştirilemez. Bu anlamda, büyük bir olasılıkla, proletaryanın devrimi, toplumsal dönüşümü yavaş bir şekilde gerçekleştirecektir. Ve özel mülkiyet de, böyle bir dönüşüm için üretim araçlarının yeterli miktarda olduğu dönemde ortadan kalkacaktır.*

Soru: *Bu devrimin gelişimi nasıl olacak?*

Yanıt: *Devrim, her şeyden önce devlet için demokratik bir anayasa hazırlayacaktır. Böylece, doğrudan ya da dolaylı olarak proletaryanın politik egemenliği sağlanmış olacaktır.*»

Burada açıkça görülüyor ki, burjuvazinin alaşağı

edilmesi ve proletaryanın diktatörlüğünün kurulması söz konusudur. Yoldaşlar, siz bu maddeyi gerçekleştirdiğimizi, hatta daha da ileri gittiğimizi biliyorsunuz. (Bağrışmalar: Evet, biliyoruz!)

Devam edelim:

«*Eğer proleterya için bir yararı yoksa, eğer özel mülkiyete karşı ve proleteryanın varlığını güvence altına alan düzenlemelere gidilmiyorsa, demokrasi proleterya için bir yarar getirmeyecektir. Bu düzenlemeler içinde en önemlileri, ki bunlar bugün var olan toplumsal ilişkilerin bir sonucu olarak kendini dayatmaktadır, şunlardır:*

1 — *Yüksek vergilerle, yüksek miras vergileriyle, yan akrabalıklarda (kardeşler, kuzenler arasında) mirasın kaldırılmasıyla ve zorunlu borçlanmalarla özel mülkiyetin sınırlandırılması.*»

Siz bizim bu düzenlemeleri gerçekleştirdiğimizi, hatta daha da ileri gittiğimizi biliyorsunuz.

Devam edelim:

«2 — *Bir yandan devlet sanayi sektörünün rekabeti yardımıyla, öte yandan da doğrudan satın alıp devletleştirmelerle, büyük toprak sahiplerinin, fabrikatör, demiryolu ve gemi sahiplerinin konumlarının kademeli olarak geriletilmesi.*»

Bunları da devrimimizin ilk yıllarında gerçekleştirdiğimizi gayet iyi biliyorsunuz. (...)

Yoldaşlar, işte Engels'in «Komünizmin Temel İlkeleri»nde şekillendirdiği proleter devriminin programı budur.

Yoldaşlar, gördüğünüz gibi devrimimiz bu programın onda dokuzunu *artık* gerçekleştirmiştir.

Devam edelim:

«Soru: *Devrim tek bir ülkede gerçekleşebilir mi?*

Yanıt: *Hayır. Büyük sanayi dünya pazarını yarat-*

makla dünyanın tüm ülkelerini ve özel olarak da dünyanın kalkınmış halklarını karşılıklı olarak öyle bir ilişki içine soktu ki, bu var olan koşullarda her halk, diğer ülkelerde olup bitene bağımlı hale geldi. Ayrıca kalkınmış ülkelerdeki büyük sanayinin gelişimi toplumsal gelişimi eşitleştirdi, farklar azaldı. Bu eşitlik olgusu öylesine belirgin ki, bu ülkelerde burjuvazi ve proletarya toplumun iki belirleyici sınıfı ve bu iki sınıf arasındaki mücadele de zamanımızın en belirleyici mücadelesi durumuna geldi. Bu nedenle komünist devrim sadece ulusal değil, her gelişmiş ülkede, en azından İngiltere, Birleşik Amerika, Fransa ve Almanya'da aynı anda gerçekleşecek bir devrim olacaktır.»

İşte yoldaşlar durum bu.

Engels proleter devriminin yukarıda tanıttığımız programla tek bir ülkede gerçekleşemeyeceğini söylüyor. Ama olgular şunu kanıtlıyor ki, biz, proleter sınıf savaşının yeni koşulları içinde, emperyalist ilişkiler ortamında, bu devrimi tek bir ülkede, kendi ülkemizde gerçekleştirdik, programın onda dokuzunu yaşama geçirdik bile.

Gorbaçov: Dönüşüm ve Yeni Düşünce. Kossnth yayınları, 1987, Budapeşte, sayfa 44 - 45.

Öyleyse Ekim Devriminin 70. yıldönümünde tüm bunlara karşın yeni bir devrimden niye söz ediyoruz?.. 1985 ilkbaharında partimiz böyle bir görev saptamıştır. Biriken ve kronikleşen yeni sorunların ele alınışında ve çözümünde karşılaşılan gecikme, devrimci yöntemlerle harekete geçmeyi, toplumun devrimci dönüşümünü ilân etmemizi gerekli kılmaktadır.

RUS DEVRİMİ ÜZERİNE (1918)

Rosa Lüksemburg

Politikai Tadományi Füzetek, Budapeşte, 1982, sayfa 7 - 41.

...Yığınların yoğun politik eğitimini ve deneyim birikimini zorunlu kılan, (politik özgürlük yoksa bu mümkün değildir) işte tam da gelişimin önünde duran ve bolşevik hükümetin üstesinden gelmeye çalıştığı muazzam ödevlerdir. Özgürlük salt hükümeti destekleyenler ve parti üyeleri için varsa -onların çok olması durumu değiştirmez- bu özgürlük değildir. Özgürlük her zaman için başka türlü düşünenlerin özgürlüğüdür. «Adalet» fanatizmi nedeniyle değil, politik özgürlük olgusunun içerdiği her eğitici deneyimin, politik özgürlüğün taşıdığı her arıtıcı ve temizleyici etkinin özü budur ve özgürlük «ayrıcalık» haline geldiğinde bu etki de yok olacaktır.

Lenin'in ve Troçki'nin diktatörlük teorisinin sessizce kabul ettiği varsayım, sosyalist devrimin, devrimci partinin cebindeki hazır reçetelerle, bu hazır reçetelerin biraz gayretle uygulanmasıyla gerçekleştirilebilecek bir olgu olarak değerlendirmektir. Ellerini vicdanlarına koyduklarında bolşevikler de kabul edeceklerdir ki, her attıkları yeni adımda denemek, el yordamıyla yön aramak durumunda kaldılar ve uygulamalarının önemli bir bölümü tek bir yarar bile sağlamadı. Zorunlu olarak böyle bu. Bu kadar zorlu koşullar olmasa bile, o aşamaya ulaşan herkes gibi, biz de aynı durumda kalacağız.

Ama ne yazık ki -ya da bazen şansımıza- bu var-

sayım doğru değil. İnsanların uygulaması gereken birkaç formülle işin halledilebileceği dönem daha çok uzaklarda. Sosyalizmin ekonomik, toplumsal ve hukuksal bir sistem olarak gerçekleştirilmesi işi, yarının bilinmezliği içinde yitiyor, belirsizleşiyor. Programlarımızda birkaç yol gösterici tablo var sadece. Bunların ışığında pratik uygulamalara gereksinim var ve bu uygulamaların çoğunluğu olumsuz nitelikli. Sosyalist ekonominin yolunun açılabilmesi için nelerin ortadan kaldırılması, nelere son verilmesi gerektiğini aşağı yukarı biliyoruz. Ama sosyalizmin temel ilkelerinin ekonomide, hukukta ve toplumsal ilişkilerin her alanında maddeleştirilebilmesi için gerekli olan binlerce somut küçük ya da büyük uygulama tek bir programda ya da tek bir kitapta bile yok. Bu bir eksiklik değil, aksine, bilimsel sosyalizmin ütopik sosyalizme karşı üstünlüğüdür. Sosyalist toplumsal düzen canlı tarihsel süreçte, kendi deneyiminin özgül gelişiminin ışığında zamanı geldiğinde doğan tarihsel bir üründür ve bunun kesinlikle böyle olması da gerekir. Tarih, organik doğa gibi -ki onun bir parçasıdır- gerçek toplumsal gereksinimlerin giderilmesinin araçlarını, yani ödevle beraber çözümleri de aynı anda yaratmanın güzel özelliğine sahiptir. Eğer bu gerçekten böyleyse, sosyalizmin doğasının bir özgüllüğü olarak emirle ve zorlamayla gerçekleştirilemeyeceği ne kadar açıktır! Önkoşulu mülkiyete vb'ne karşı zora dayalı uygulamadır. Olumsuz olanı, yıkılması gerekeni ilân etmekle saptamak olası, ama olumlu olan bu yolla saptanamıyor. Yeni, el değmemiş toprak... Binlerce problem... Bunun üstesinden sadece, önünde hiçbir engel olmadan çağlayan, binlerce yeni biçim yaratabilen, yaptığı hataları düzeltebilen yaşam gelebilir. İşte demokrasinin kısıtlandığı ülkelerde kamu yaşamı bu nedenle öylesine yoksul, şematik ve boştur. Çünkü demokrasinin

önünün tıkanması, aynı zamanda düşünsel zenginliğin ve ilerlemenin kaynaklarının da kurutulması anlamına gelir. (1905 ve 1917'nin Şubat-Ekim dönemi bunun kanıtıdır.) İster politik, ister ekonomik ve toplumsal anlamda alalım, bu böyle. Tüm halk yığınlarının gerekli olan yeri ve görevi alması şart. Eğer bu olmazsa sosyalizm bir avuç aydın tarafından masa başında zora dayanarak düzenlenecektir.

Açık denetime kesinlikle gereksinim var. Aksi taktirde deneyim alış verişi yeni hükümet görevlilerinin dar çerçevesi sınırları içinde kalacaktır. Rüşvetin yaygınlaşması kaçınılmazdır (Bunu Lenin söylüyor *Mitteilungsblatt,* no: 36.) Sosyalizmin pratiği yüzyıllar boyunca sınıf egemenliği altında ezilen yığınların bilinçsel değişimlerini zorunlu kılıyor. Egoist içgüdüler yerine sosyal içgüdüler, suya sabuna bulaşmama içgüdüsü yerine yığınsal girişim içgüdüsü, her türlü zorluğun üzerinden gelinmesine yardımcı olacak idealizm vb. Bunları Lenin'in herkesten daha iyi, daha temelli bildiği ve usanmadan bıkmadan tekrar ettiği malûm. Ama o, araçları yanlış saptıyor. Fabrikaların yöneticilerinin ellerindeki keyfiliğe varan yetkiler, acımasız cezalar, sert baskı vb. gibi şeyler hep geçici ilaç olarak kalmaya mahkumdur. Yeniden doğuşun tek yolu, toplumsal yaşamın izlenmesi gereken okulu, çok geniş hakları içeren demokrasi ve canlı bir kamuoyudur. Sert baskı morali çökertir.

Tüm bunlar yoksa yaşamda ne kalır? Lenin ve Troçki genel seçimlerle işbaşına gelen temsilciler meclisleri yerine emekçi yığınların tek yasal temsilcisi olarak Sovyetleri oturttular.Ama tüm ülkede politik yaşamın giderek kısıtlanmasıyla Sovyetlerin faaliyetlerinin de aksaması kaçınılmazdır. Genel seçimlerin olmadığı, basın ve toplantı özgürlüğünün eksikliğinin çekildiği,

görüşlerin özgür mücadelesinin olanaksızlaştığı bir ortamda toplumsal kurumlarda yaşamın yokolacağı, yaşamın sadece görünüşte yaşama dönüşeceği kesindir. Ve bu yaşamda aktif olan tek etken bürokrasi olacaktır. Bunun sonu toplumsal yaşamın yavaş yavaş yok olmasıdır. Gerçekte bir avuç dahinin yönlendirdiği bitmek tükenmek bilmeyen enerji ve idealizme sahip bir grup parti yöneticisinin direktifler yayınladığı, idare ettiği, zaman zaman işçilerin elit tabakasının, önderlerin konuşmalarını alkışlamak, sunulan önerileri onaylamak için toplantılara çağrıldığı, işin temelinde bir klik sistemi; özünde kesinlikle diktatörlüktür, ama proleteryanın diktatörlüğü değil. Burjuva anlamda, Jakoben iktidar anlamında söylersek, bir avuç politikacının diktatörlüğüdür söz konusu olan (Örneğin Sovyet kongrelerinin toplanmasının, üç ayda birden altı ayda bire ertelenmesi). Kaldı ki koşullar kaçınılmaz bir şekilde toplumsal yaşamın yabanileşmesine, suikastların olduğu, rehinelerin öldürüldüğü bir ortamın doğmasına neden olacaktır. Bu öylesine güçlü ve objektif bir yasa ki, tek bir parti bile bu yasanın etkisini yok edemez.

Lenin'in ve Troçki'nin teorisinin temel hatası, aynen Kautski'de olduğu gibi, demokrasiyle diktatörlüğün karşı karşıya getirilmesidir. Bolşeviklerde de, Kautski'de de sorun «ya diktatörlük, ya da demokrasi» biçiminde konuluyor. Kautski seçimini demokrasi, hem de burjuva demokrasisi olarak yapıyor; çünkü sosyalizme dönüşümün alternatifi olarak onu seçiyor. Lenin ve Troçki ise, seçimini demokrasi karşısında diktatörlük lehine, ama bir avuç kişinin diktatörlüğü, yani burjuva diktatörlüğü lehine yapıyor. Birbirine tam zıt iki kutup bu; ama her ikisi de gerçek sosyalist politikadan uzak.

Proleterya iktidara el koyduğu andan itibaren, bir daha kesinlikle sosyalist dönüşüm çizgisinden vazgeç-

mez (Kautski'nin «ülke henüz olgun değil» bahanesiyle yaptığı nasihata rağmen!) ve kendine, enternasyonalizme ve devrime ihanet etmeden kendini demokrasiye adayamaz.

Sosyalist uygulamaların derhal, en enerjik, en acımasız ve en ardıcıl bir şekilde uygulanması mümkün, hatta gerekli; yani diktatörlüğün gerçekleştirilmesi gerekli ve mümkün; ama bunun bir sınıf diktatörlüğü olması lazım, yoksa bir partinin ya da bir kliğin değil. Yani en açık bir şekilde, yığınların girişimlerinin sınırlanmadığı ve en aktif katılımlarıyla sınırsız demokraside bir sınıf diktatörlüğü. «Biz Marksistler, biçimsel demokrasiye toteme tapar gibi hiç tapmadık» diyor Troçki. Doğru, biçimsel demokrasiye gerçekten hip tapmadık. Ama sosyalizme ve marksizme de tapmadık hiç. Peki, bundan bizim açımızdan can sıkıcı hale geldiğinde sosyalizmi ve marksizmi kaldırıp Çunov, Lensch ve Parvus gibi bir köşeye fırlatacağımız anlamı çıkmıyor mu? Hayır! Troçki ve Lenin bunun canlı kanıtlarıdır.

Biçimsel demokrasiye toteme tapar gibi tapmadık. Bu sadece şu anlama geliyor: Biz, burjuva demokrasisinin toplumsal çekirdeğini politik biçiminden sürekli ayırdık. Biçimsel eşitlik ve özgürlük kılıfı altındaki toplumsal eşitsizliği ve özgürlüksüzlüğü her zaman gösterdik. Bunu yaparken amacımız yoketmek değil, işçi sınıfını kılıfla yetinmemeye, iktidarı ele geçirip bu kılıfı yeni içerikle doldurmaya teşvik etmekti. Proleteryanın toplumsal misyonu iktidara gelip burjuva demokrasisi yerine sosyalist demokrasiyi kurmaktır; yoksa her türlü demokrasiyi yoketmek değil. Ama sosyalist demokrasi, sosyalist ekonominin temellerinin atılmasından sonraki o vaadedilen cennette başlamıyor. Sosyalist demokrasi, bir avuç sosyalist diktatörü sadık bir

şekilde destekleyen iyi niyetli halk için zamanla sunulacak bir noel hediyesi değil. Sosyalist demokrasi hemen sınıf egemenliğinin yıkılmasıyla, sosyalizmin inşaasıyla, iktidarın sosyalist parti tarafmdan ele geçirilmesiyle başlıyor. Sosyalist demokrasi proleterya diktatörlüğünden başka birşey değildir.

Evet, diktatörlük.. Ama bu diktatörlüğün hizmet ettiği şey demokrasinin uygulanmasıdır, onun yokedilmesi değil. Burjuva toplumunun elde ettiği ve onlar olmadan sosyalizmin de gerçekleşemeyeceği haklara ve ekonomik ilişkilere olan enerjik ve kararlı müdahaledir. Ama bu diktatörlük bir sınıf adına ortaya çıkan küçük bir yönetici grubun değil, yalnız ve yalnız sınıfın diktatörlüğü olabilir. Yani, adım adım, yığınların aktif katılımıyla, onların doğrudan etkisiyle oluşması gerek. Kamuoyunun açık denetiminde olmalı, halk yığınlarının artan politik yetkinliği tarafından oluşturulmalı.

Bolşevikler de eğer dünya savaşının acılarını çekmemiş, Alman işgali ve buna bağlı olarak bir yığın anormal, olağanüstü koşul tarafından sıkıştırılmamış olsaydılar, emin olabiliriz ki, bu yolu izlerlerdi. Sıraladığımız koşullar her türlü iyi niyeti ve kutsal ilkelerle güçlendirilmiş sosyalist politikayı çarptıran koşullardır.(...)

İÇİNDE BULUNDUĞUMUZ DÖNEMDE, SOSYALİZMİN ZAFERİNDEN SONRA ALTININ ÖNEMİ (1921)

Lenin

Szikra yayınları, 1953, Budapeşte, sayfa: 94 - 102.

Büyük devrimimizin yıldönümünün kutlanmasının en güzel biçimi dikkatimizi devrimin henüz çözülmemiş, çözüm bekleyen sorunları üzerinde yoğunlaştırmaktır. Bu, özellikle içinde bulunduğumuz dönemde, çözüm bekleyen yaşamsal öneme sahip sorunların olduğu ve devrimimizin şimdiye dek katettiği yola göre başka çözümlerin kendini dayattığı ve devrimimizin bu çözümlerin benimsenmesini zorunlu kıldığı dönemde kaçınılmazdır.

Şu an devrimimiz için yeni, ekonomik inşaanın temel sorunları açısından «reformist», çok aşamalı, esnek ve gel-gitli bir yöntem gerekmektedir. Bu «yenilik» teorik ve pratik birçok yanlış anlamaya ve kararsızlıklara neden olacaktır.

Sorunun teorik yanı şöyle: Bir dizi devrimci eylemin ardından, temel durum aynıyken, yani devrim genelde zafer içinde ilerlerken neden tam anlamıyla «reformist» uygulamalara dönüyoruz? (...)

Büyük sanayiyi düzene sokuyoruz; büyük sanayinin, tarımdaki küçük üreticilerle doğrudan mal değişimini sağlamaya çalışıyoruz. Bunu yaparken, aynı zamanda tarımdaki küçük üretimin toplumsallaşmasını da gerçekleştiriyoruz. Büyük sanayinin düzene sokulma-

sı uğruna, ürün fazlasını devlete devretmeyi zorunlu kılarak, köylü küçük üreticilerden borç olarak belli miktarda gıda maddesi ve hammedde alıyoruz. 1921 ilkbaharına kadar, yani üç yıl boyunca bu plan (ya da yöntem, sistem) uyarınca çalıştık. Bu, devrimci çözümlerin dayattığı bir ödevdi. Yani eskinin doğrudan ve tamamen dağıtılmasının, yerine yeni toplumsal-ekonomik biçimler kurulmasının yoluydu bu.

1921 ilkbaharından itibaren bu eski plan, yöntem, sistem yerine tamamen başka, reformist nitelikli bir yöntem getiriyoruz (daha getirmedik, şimdilik sadece getirmekle meşguluz ve bunu tam anlamıyla anlamış bile değiliz): Eski toplumsal-ekonomik biçimleri, ticareti, küçük üretimi dağıtmak, ezmek değil, ticareti, küçük üretimi ve kapitalizmi canlandırmak, süreç içinde onları dikkatli ve aşamalı bir şekilde egemenliğimiz altına almak ya da onları devlet denetimi altına almaya olanak sağlamaktır bu. Tabii bu denetim, canlanmanın temposuna bağlı olarak, sadece o oranda olmalıdır.

Bu, sorunların üstesinden gelinmesinin yepyeni bir yoludur.

Daha önceki devrimci uygulamalara göre bu, reformist bir yöntemdir. Devrim; eskiyi temellerinden yıkan bir yöntemdir, hem de bunu dikkatli, yavaş ve aşamalı bir şekilde, yani mümkün olan en az zararı vermeye çaba göstererek gerçekleştirmez.

O zaman şöyle bir soru geliyor akla: Eğer devrimci yöntemleri denemiş ve onların başarısızlığının farkına varmışsak ve onların yerine reformist yöntemleri uygulamaya koymuşsak, bu, devrimin genel olarak sonuçsuz bir uğraş olduğunu kanıtlamıyor mu? Bu, işin ta başında devrimle değil, reformlarla işe başlamamız ve onları aşmamamız gerektiği anlamına gelmiyor mu? (...)

Gerçek devrimci için en önemli tehlike, hatta tek tehlike, aşırı devrimcilik, yani devrimci yöntemlerin sonuç alınabilecek bir şekilde uygulanmasının hangi koşullarda ve hangi sınırlar içinde olabileceğini unutmaktır.

Gerçek devrimciler, tam da devrimi büyük harflerle yazmaya başladıklarında hazırlarlar kendi sonlarını... Onların içinde yitip giderken, ne zaman, hangi koşullar içinde ve hangi alanlarda devrimci yöntemler uygulama, ne zaman, hangi koşullarda ve hangi alanlarda reformist uygulamalara geçmeye karar verme, bunu değerlendirme, denetleme yeteneklerini ve sağduyularını yitirirken, devrimi de kutsal, tanrısal bir olgu olarak görürler. Gerçek devrimciler, sadece ve sadece sağduyularını yitirdiklerinde, «büyük ve utkan dünya devrimi» kendini dayatan her görevi, her koşul içinde ve her alanda devrimci yöntemlerle çözebilir, çözmelidir sanısına kapıldıklarında yokolurlar. Bu durumda kesinlikle yokolurlar (dışdan gelen bir yenilgi anlamında değil, davalarının içten doğan başarısızlığı anlamında).

Bu düşünceyi «kafasına koyan», bu kanıya kapılan yiter gider. Çünkü bu, en canalıcı sorun karşısında aptallık göstermek demektir ve acımasız savaş döneminde (devrim en acımasız savaştır) aptallığın cezası yenilgi olacaktır.

«Büyük ve utkan dünya devrimi» sadece devrimci yöntemler kullanır ve hatta kullanması gerekir vargısının temeli nedir? Böyle bir temel yok. Diyebiliriz ki, bu vargı kuşkuya yer bırakmayacak ölçüde ve kesinlikle yanlıştır. Bunun böyle olmadığı, eğer marksizmden uzaklaşılamazsa, teorik olarak da açık bir şekilde görülebilir. Bunun böyle olmadığını devrimimizin deneyimleri de kanıtlıyor. Teoriye gelince; Engels, «Aptallık,

başka dönemlerde olduğu gibi, devrim döneminde de içine düşülebilecek bir hatadır» derken haklıydı. Mümkün olduğunca az aptalca hataya düşmek ve olabildiğince sağduyulu düşünerek, ne zaman ve hangi ödevlerin devrimci yöntemlerle çözülebileceğini, ne zaman ve hangi ödevlerin başka yöntemler gerektirdiğini olabildiğince dikkate alarak yapılan hataları bir an önce düzeltmek gerekiyor.

Deneyimlerimizle gelince: Brest barışı kesinlikle devrimci olmayan, reformist (hatta ondan da kötü; çünkü o bir gerilemeydi, oysa reformizm gerilemek değil, yavaş, kademeli, ve dikkatli ilerleme anlamına gelir) bir uygulamaya mükemmel bir örnek olarak gösterilebilir. Brest anlaşması sırasında göz önünde bulundurduğumuz taktiğin doğruluğu bugün artık öylesine kanıtlandı, öylesine açık ve öylesine herkes tarafından kabul ediliyor ki, bu konunun ayrıca üzerinde durmak gerekmiyor.

Eğer küçük tarım üreticilerinin yanısıra gelişmiş bir büyük makine sanayii yoksa, ülke çapında yaygınlaşan birim ve kurumlarıyla, örgütsel «üstyapısıyla», teknik gücüyle ve her türlü olanağıyla küçük tarım üreticileri için eskiye göre daha fazla ve daha hızlı mal üretimi sağlayan sanayi kurulamamışsa, bu durumda, onmilyonlarca küçük tarım üreticisi ve büyük sanayi arasındaki tek olası ekonomik ilişki biçimi ticarettir. Bu «eğer» diye başladığımız koşul, dünya çapında ele alındığında gerçekleşmiş bir koşuldur. Ama görülen o ki, tek bir ülke -ve bu ülke kapitalist ülkelerin en geri kalmışlarından biridir- sanayi ve tarım arasında yeni ilişkilerin derhal ve doğrudan kurmayı, maddeleşmesini pratikte oluşturmayı denemiş, «atakla» bu ödevin üstesinden gelemeyeceğini farketmiş ve bu nedenle

ödevlerin üstesinden gelme yolu olarak şimdi artık yavaş, kademeli, dikkatli «kuşatma» yolunu seçmiştir.

Biz «duygusal sosyalizmi» ve de otomatik olarak ticareti küçük, aşağılayıcı bir şey olarak gören; biraz toprak ağalarına, biraz da köylülere özgü geleneksel Rus tutumunu reddediyoruz. Eğer köylülükle proleterya arasındaki ilişkinin güçlenmesi söz konusuysa, eğer yağmalanan ve altı üstüne gelen ülke ekonomisini derhal canlandırmak istiyorsak, sanayii kalkındırmak niyetindeysek ilerde atacağımız daha önemli adımları -örneğin elektriğin ülke çapında yaygınlaşmasını- kolaylaştırmak istiyorsak, ekonomik geçiş döneminin her biçimini serbestçe kullanmakta özgürüz; ve dahası kullanmaya zorunluyuz.

Reformların devrimle olan ilişkisini tam olarak ve doğru bir şekilde sadece marksizm saptamıştır. Marks bu ilişkiyi tek bir yönden görebilme olanağına sahipti: Proleteryanm ilk kez olarak ve tek bir ülkede zafer kazandığını ve bu zaferi biraz olsun güçlendirip, biraz olsun kalıcı hale getirebildiği dönem öncesinde reformların, proleteryanm devrimci sınıf savaşımının yan ürünleri olduğu saptaması bu ilişkinin en iyi tanımlanmasıydı. Sözü geçen ilişki kapitalist dünyanın her bir köşesinde proleteryanın devrimci taktiğinin temel taşıdır. II. Enternasyonalin dönek liderlerinin ve üç buçuğuncu Enternasyonal'in biraz dikkafalı, biraz nazlı şövalyelerinin karıştırmaya, gözlerden saklamaya çalıştığı alfabedir bu.

Proleterya hiç olmazsa bir ülkede zafer kazandığında reform ve devrim ilişkisinde yeni bir özgünlük belirmektedir. Teorik olarak bu ilişki değişmiyor. Marks'ın önceden görmesinin mümkün olmadığı, ama ancak marksizmin felsefesi ve politikası yardımıyla anlaşıla-

bilecek olan bu değişiklik, biçimsel bir değişikliktir.

Nasıl oldu da Brest geri çekilmesini zarar ve kayıp vermeden gerçekleştirebildik? Çünkü öylesine ileri mevziler kazanmıştık ki, geri çekilmek için yerimiz vardı. Birkaç hafta içinde, 25 Ekim 1917'den Brest barışına dek geçen birkaç hafta içinde, baş döndürücü bir hızla Sovyet devletini inşaa ettik; devrimci yoldan, emperyalist savaşı terkettik; burjuva demokratik devrimimizi bitirdik. Tüm bunlar, bu olağanüstü geri çekilmeye karşın, elimizde bir an için nefes almaya yetecek ve Kolçak, Denikin, Yugeniç, Pulşudski ve Vrangel'in üzerlerine başarıyla yürüyecek kadar mevzi kalmasını sağladı. (...)

Devlet kapitalizmine doğru geri çekildik. Ama bu geri çekiliş ölçülü idi. Şimdi ticaretin devlet tarafından düzenlendiği konumlara çekiliyoruz. Ama bu geri çekilişimiz de ölçülü. Geri çekilişin bir süre sonra sona ereceği yolunda belirtiler var. Görülen o ki, bu geri çekilişe pek de uzak olmayan bir gelecekte son vereceğiz. Bu zorunlu geri çekilişi ne kadar birlik içinde, ne kadar bilinçle, ne kadar ön yargılardan uzak uygulayabilirsek, ilerde, süreci durdurmak, kararlı bir şekilde, hızla, atılım içinde ilerlemek de o kadar kolay olacaktır.

KONGREYE MEKTUP - VASİYETNAME - (1922) LENİN'İN SON YAZILARI

Lenin

Kossuth yayınevi, 1963, sayfa: 9 - 11.

Partimiz iki sınıfa yaslanmaktadır. Bu nedenle yalpalaması olasıdır; ama iki sınıf arasında belli bir anlaşma yaratılmazsa, yıkılışı da olasıdır. Bu durumda, şu ya da bu tedbire başvurmak ya da genelde Merkez Komitesinin sağlamlığından söz etmek kısır bir iş olur. Bu durumda hiçbir önlem bölünmeyi önleyemez. Ama ümit ederim ki bu, bugün için üzerinde konuşmaya değmeyecek kadar ilerisinin işi ve gerçeklere uymayacak kadar olanaksız bir gelişim olarak kalacaktır.

Ben yakın gelecekte olası bir bölünmeye karşı garanti olabilecek bir sağlamlık üzerinde duruyorum ve bununla ilgili olarak doğrudan kişilerle ilgili bazı görüşlerimi dile getirmek istiyorum.

Sağlamlık, bütünlük açısından Merkez Komitesinin iki üyesi, Stalin ve Troçki belirleyici öneme sahiptir. Bölünme tehlikesi, büyük oranda bu ikisinin ilişkisine bağlıdır. Bu tehlike ortadan kaldırılabilir. Bu yolda, başka tedbirlerin yanısıra kanımca Merkez Komitesi üyelerinin sayısını 50'ye 100'e çıkarmak yararlı olur.

Stalin yoldaş genel sekreter olmasından bu yana geçen süre içinde elinde olağanüstü yetki toplamıştır. Ve ben elindeki bu muazzam yetkiyi her zaman dikkatle kullanacağı konusunda emin değilim. Öte yandan Troçki yoldaş Ulaşım Bakanı olduğu dönemde Merkez

Komitesine karşı yürüttüğü mücadelesinin de gösterdiği gibi, sadece mükemmel yetenekleriyle sivrilen biri değildir.

Kişisel olarak Merkez Komitesinin şu an en yetenekli üyesi belki de o; ama kendine olan güveni bakımından ve çalışmaların bürokratik yanlarına olan büyük eğilimi bakımından ölçüyü kaçırıyor.

Merkez Komitesinin bu iki yetenekli üyesinin sözünü ettiğim özellikleri olası bir bölünmeye yol açabilir. Ve eğer partimiz bunu önlemeye yönelik tedbirler almazsa, bu iş hiç beklenmedik bir anda karşımıza çıkabilir.

Merkez Komitesinin diğer üyelerini kişisel özellikleri bakımından değerlendirmeyeceğim. Sadece bir konuyu hatırlatmak istiyorum: Zinovyev'in ve Kamenyev'in Ekim ayındaki işleri bir rastlantı değildi elbet; ama bunu, onların kişisel suçları olarak getirmek yanlış olur, aynen Troçki'nin bolşevik olmadığını getirmek gibi.

Merkez Komitesinin genç üyeleri arasından Buharin ve Pyatakov'la ilgili olarak da birkaç şey söylemek istiyorum. Bence en yetenekli güçler onlar -en gençler- arasında. Ve onlarla ilgili olarak şu noktalar göz önünde bulundurulmalı: Buharin partinin sadece en değerli ve en büyük teorisyeni değil, aynı zamanda partinin gerçekten en gözdesi. Ama teorik görüşleri büyük kararsızlıklarla marksist görüşler arasına sıralanabilir. Çünkü görüşlerinde skolastik bir yan var. (Diyalektiği hiç öğrenemedi ve galiba hiç de anlamadı). *25 Aralık.*

Pyatakov'a gelince: Tartışmasız güçlü, iradeli ve yetkin bir insan, ama ciddi politik sorunlarda ona yaslanılmasını engelleyecek ölçüde kâğıt üzerindeki işleri ve çalışmaların bürokratik yönlerini seviyor.

Doğal olarak tüm bu saptamalarım bugüne aittir ve bu iki yetenekli ve özverili partilinin bilgilerini tamamlamaya ve tek yönlülüklerini ortadan kaldırmaya fırsat bulamadıkları süre için geçerlidir.

24 aralık 1922 tarihli mektuba ek:

Stalin gereğinden fazla kaba. Komünistler arasında, bizler arasındaki ilişkilerde kesinlikle rahatsızlık vermeyen bu eksiklik, bir genel sekreter için kabul edilemez nitelik haline geliyor. Yoldaşlar; ben bu nedenle Stalin'in başka göreve getirilmesi konusunu görüşmenizi öneriyorum. Bu göreve, Stalin'e göre herşey bir yana tek bir olumluluğu olan, yani daha sabırlı, ağırbaşlı, kibar, ve başkalarına daha çok dikkat gösteren kaprissiz, vb. bir yoldaş önerilmeli. Bu belki de çok önemsiz bir ayrıntı olarak algılanacaktır. Ama bence bölünmenin önlenmesi açısından ve Stalin'le Troçki arasındaki ilişki üzerine yazdıklarım dikkate alındığında ayrıntı olmadığı, ayrıntıysa bile, belirleyici önem kazanabilecek bir ayrıntı olduğu anlaşılacaktır. *4 Ocak 1923.*

LENİN'İN «VASİYETNAMESİ» ÜZERİNE (1926)

Lev Troçki

Portreti, NewYork, 1984, sayfa: 98 - 99.

Vladimir İlyiç «Vasiyetname»sinde partiye benim hakkımda gerekli gördüğü bilgileri verdi. Geçmişin fraksiyon mücadelelerini de içeren bir değerlendirmesini yaparak, gelecekte partinin önüne çıkabilecek ödevlerin çözümünde yardımcı olmak istedi. Stalin yoldaş konuşmasında Lenin'in adına konuşmaya yeltenerek şimdi içinde bulunduğumuz mücadele koşulları içinde Lenin'in görüşünün ne olacağını dile getirmeye kalktı. Bu iş ta temelinden yanlış; çünkü şu an Lenin yoldaş bizimle olsa, Stalin yoldaş genel sekreter kalamaz, parti aparatına dayanarak Lenin döneminde oluşan parti yönetimini dağıtamaz, partinin politik çizgisini saptıramazdı. Böyle olsaydı, şimdiki mücadele de sözkonusu olmazdı elbet. (...)

Bir zamanlar, «Vasiyetname» konusunu partiye karşı da yönelen uluslararası bir sansasyon yapmak isteyen Eastman yoldaşa karşı tavır almıştım. Ama bu, şu durumu değiştirmiyor: «Vasiyetname» tam metniyle partinin bilgisine sunulmadı; toplantı ve mitinglerde, kasten ya da kasıtsız olarak çarpıtılarak, bazı cümleler ezberden aktarıldı. Genellikle de Lenin'in benim geçmişimi değerlendirdiği «bolşevik olmamamdan» söz ettiği bölüm, Stalin yoldaş ve başkaları tarafından, Lenin beni Bolşevik değildir diye niteliyormuş gibi gösterildi. O zaman şu soru geliyor akla: Lenin bolşevik olmayan bir

Politbüro üyesinin bolşevik olmamasını bağışlanabilir birşey olarak getirebilir miydi? Bu noktada bana yöneltilen ağır iftira Lenin'e yöneltilen iftiraya dönüşmektedir.

LENİN'İN «VASİYETNAMESİ» ÜZERİNE (1927)

Stalin

Stalin'in Toplu Eserleri. Szikra yayınevi, 1951, cilt 10, sayfa: 186 - 191.

Lenin'in «Vasiyetnamesi»ne gelince: Duyduğunuz gibi, burada muhalefet Lenin'in «Vasiyetname»sinin Merkez Komitesi tarafından «gizlendiğini» diline doladı. Bu konuyu biz, bildiğiniz gibi hem Merkez Komitesinde ve hem de Merkezi Denetleme Komitesinin plenumlarında defalarca görüştük (Bağrışmalar... Evet, görüştük). Biz, kimsenin kimseden hiçbirşey gizlemediğini ispatladık; tekrar ve tekrar ispatladık: Bu «Vasiyetname» partinin 13. Kongresine gönderilmek için hazırlanmıştı ve «Vasiyetname» kongrede okundu (Bağrışmalar... Evet, evet, doğru!). Kongre bu belgenin yayınlanmaması kararı aldı, bu kararın alınmasında Lenin'in kendisinin de belgeyi yayınlatmak istememiş ve yayınlatmamış olması belirleyici olmuştur. Bunu, hepimizin bildiği gibi, muhalefet de iyi biliyor. Ama muhalefet, buna rağmen, Merkez Komitesi «vasiyetnameyi gizledi» demeye cüret ediyor.

Diyorlar ki, Lenin yoldaş bu «Vasiyetname»de Stalin'in kabalığını göz önünde bulundurarak, kongreye genel sekreterlik görevini Stalin'in yerine bir başkasına vermeyi görüşmeyi önermiş. Kabalık meselesi kesinlikle doğru yoldaşlar; ben partimizi kabaca ve dönekçe parçalayan ve bölen yoldaşlara karşı kabayım. Bunu hiç gizlemedim, gizlemeyeceğim de. Belki, bölücülere karşı biraz daha ılımlı olmak gerekiyor. Ama bu benim elimden gelmiyor. 13. Kongreden sonra Merkez Komitenin

ilk plenumunda Genel Sekreterlik görevimden istifa etmek istedim. Plenum'dan beni görevimden almasını istedim. Bu konu kongrede de gündeme geldi. Delegasyonlar bu konuyu görüştüler ve tüm delegeler, Troçki, Kamenyev ve Zinovyev de dahil olmak üzere, Stalin'in göreve devam etmesi kararını aldılar.

Ne yapabilirdim? Görevimi bırakıp kaçsa mıydım? Bu benim karakterime aykırıdır. Ben hiçbir görevden kaçmadım ve kaçmaya da hakkım yok. Ben, daha önce de söylediğim gibi, yaşamıma dair tek başıma karar vermiyorum. Parti görev veriyorsa benim işim boyun eğmektir.

Bir yıl sonra plenumdan, tekrar beni görevimden çekmesini istedim ve plenum yeniden göreve devam etmemi kararlaştırdı.

Başka ne yapabilirdim?

Muhalefet Lenin'in «Vasiyetname»sini koz olarak kullanmaya kalktı. Oysa bu «vasiyetnameyi» okumak yeterli. Bunda muhalefetin koz olarak kullanabileceği hiçbir şey yok. Tam aksine, Lenin'in «Vasiyetname»si muhalefetin şimdiki yöneticilerine son darbeyi indiren bir belgedir.

Çünkü şurası bir gerçek ki, Lenin bu vasiyetnamesinde Troçki'yi «bolşevik olmamakla» suçluyor. Kamenyev ve Zinovyev'in Ekim dönemindeki hatalarına ilişkin olarak da, bunlar «rastlantı değildir» diyor. Ne demek bu? Bu şu anlama geliyor: Politik olarak, ne «bolşevik olmayan» Troçki'ye ve ne de hataları «rastlantı olmayan», tekrarlanabilecek olan -ki tekrarlanacaktır da- Kamenyev'e ve Zinovyev'e güvenmemek gerek.

Vasiyetnamede, Stalin'in hataları üzerine tek bir söz ya da tek bir kasdetme olmaması dikkat çekicidir. Orada sadece Stalin'in kabalığı söz konusu edilmektedir. Ama kabalık Stalin'in politik çizgisinin ya da tavrının eksikliği değildir ve olmayacaktır da.

ALKOL ÜRETİMİNDE DEVLET TEKELİ TARTIŞMALARI

Sokolnikov

(Maliye Bakanı) Rusya İşçi - Köylü - Kızıl Milisler ve Kazak Konseylerinin 10 Kongresinde sunduğu rapordan... Aralık 1922. (Tutanak 109. sayfa)

«Savaş öncesi çarlık hükümetinin bütçesi 3,6 milyar rubleydi. Buna karşın bizim bütçemiz bu yıl (1922) 1 milyar ruble... O dönemde çarlık hükümetinin sadece votkadan sağlanan geliri 800 milyon rubleye ulaşıyordu. Her ne kadar karşı devrimci basın, Sovyet hükümeti eninde sonunda votka üretiminde devlet tekelini uygulamaya mecbur kalacak diyorsa da, Sovyet hükümetinin bu yolu izlemeyeceği kesindir. Çünkü biz, Sovyet devletinin bütçesinin halkın içki tüketimi tekelleştirilerek değil, köylerdeki çiftliklerin canlandırılıp kalkındırılmasıyla güçlendirilmesi gerektiğini iyi biliyoruz... Demek ki, yeni bir vergi sistemi, çarlık döneminin vergi sisteminden apayrı bir vergi sistemi geliştirmeliyiz.»

1926 yılından itibaren SBKP yönetiminde alkol üretimindeki devlet tekeli konusunda ciddi bir tartışma başlamıştı. Troçki'nin önderliğindeki muhalefet hükümetin gelirinin önemli bir bölümünü votka tekelinden elde etmesini, bu nedenle yığınsal içki tüketiminin hükümetin yasallaşmış çıkarı haline gelmesini rezalet olarak niteliyordu. Muhalefete göre votka tekelinde elde edilen gelir, sadece görünüşte bir gelirdi. Çünkü hükümet votka üreticisi olarak kazandığını, sarhoş işçilerin üretimdeki aksaklıkları ve kazalar nedeniyle

kaybediyordu. Troçki'nin bu konudaki görüşlerine Stalin şöyle yanıt veriyordu:

Soru: Alkolizme karşı verilen mücadele alkol tekeliyle nasıl bağdaştırılabilir?

Yanıt: Bu iki olguyu bağdaştırabilmek biraz zor tabii. Burada bir çelişki olduğu doğru. Partimiz bunun bir çelişki olduğunun farkında; ama buna karşın göz yumuyor, çünkü somut koşullarda bu çelişkiyi kabul etmek daha az kötü olanı tercih etmektir.

Alkol tekelini yürürlüğe koyduğumuzda önümüzde şu ikilem vardı:

Ya bizi zor durumdan kurtaracak belli bir geliri elde etmek için fabrikalarımızın çoğunluğunu tefeci kapitalistlere açacak, böylece onların boyunduruğunu kabul edecektik.

Ya da alkol tekelini uygulamaya başlayacak ve böylece toparladığımız gelirle sanayimizi geliştirecek, dolayısıyla yabancı tefecilerin önünde baş eğmekten kurtulacaktık.

Merkez Komitesi üyeleri, ben de dahil olmak üzere, bu konuyu Lenin'le tartıştık. Lenin eğer gerek duyduğumuz miktarda dış borç bulamazsak, geçici bir önlem olarak alkol tekeline gerek olduğunu, bunu samimi ve açık bir şekilde yapmamız gerektiğini kabul etti.

İşte alkol tekelini yürürlüğe soktuğumuzda durum buydu.

Tabii genelde votka olmasa daha iyi, çünkü votka kötü birşey. Ama o durumda, kapitalistlerin tefeci zorlamalarına geçici olarak katlanmak durumunda kalacaktık ki, bu daha kötü birşey olurdu. Şunu demek istiyorum ki, biz daha az kötü olanı tercih ettik. Votka 500 milyon ruble gelir sağlıyor. Şimdi votkadan vazgeçersek bu tutardan da vazgeçmek durumunda kalacağız; kaldı ki, böyle yaparsak alkolizm azalacak diye birşey de sözkonusu değil; çünkü köylü, votkasını kendi

üretecek, evinde yaptığı votkayla zehirleyecek kendini. (...)

Şimdi bu durum alkol tekelini ilerde de sürdüreceğimiz anlamına mı geliyor? Yok, hayır öyle olmayacak. Biz alkol tekelini yürürlüğe koyarken, buna geçici bir önlem olarak başvurduğumuzu da belirttik. Ekonomimizde, sanayimizi dayandırabileceğimiz yeni kaynaklar doğar doğmaz bu tekeli kaldıracağız. Yeni kaynakların doğacağı da kesin.

Votkanın üretimini ve satımını devlet tekeline almakla iyi bir iş yaptık mı? En doğru yolu izledik.

Bu işi özellere bıraksaydık, ne olurdu?

İlk olarak özel sermaye güçlenirdi.

İkinci olarak, devlet votka üretimini ve dağıtımını denetleyemez hale gelirdi.

Üçüncü olarak, gelecekte votka üretimine ve tüketimine son verecek olan hükümetin işini zorlaştırmış olurduk.

Şimdi bizim politikamız votka üretimini kademeli olarak azaltmaya yöneliktir. Gelecekte alkol tekelinin kaldırılabileceğine ve alkol üretimimizi sadece teknik alanlarda gerekli olan miktar düzeyine indirebileceğimize inanıyorum. Daha sonra da votka satımına son vereceğiz.

Eğer Batı Avrupa'daki proleterler iktidarı ele almış olsalardı ve bize gerekli yardım elini uzatabilselerdi, şimdi votka üzerine tartışmaya ve bir sürü hiç de iç açıcı olmayan işle uğraşmaya mecbur kalmazdık. Ama elimizden ne gelir? Batı Avrupalı kardeşlerimiz daha bir süre iktidarı kendi ellerine almayı amaçlamıyorlar. Biz de böylece kendi başımızın çaresine bakmak zorundayız. Ama bu bizim hatamız değil. Kader bu!

Gördüğünüz gibi alkol tekelinin sorumluluğu belli derecede Batı Avrupalı dostlarımızın da omuzlarındadır.

SOVYETLER BİRLİĞİ'NDE İÇKİ TÜKETİMİNİN SAĞLIKSAL VE SOSYAL SONUÇLARI (1982)

F. G. Uglov

Sovyetler Birliği Tıp Bilimleri Akademisi Üyesi Uglov'un 1982'de Moskova'da verdiği Konferanstan.

İstatistik verilere göre ülkemizde kişi başına düşen içki tüketimi başka ülkelere göre çok daha hızlı artıyor. 1950-1966 döneminde, yani 17 yıl içinde içki tüketimi Belçika'da yüzde 10, Birleşik Amerika'da yüzde 16, İngiltere ve İsveç'de yüzde 17, Sovyetler Birliği'nde ise yüzde 185 oranında arttı.

Bizim ülkemizde alkol üretimi ve alkol tüketimi ülkenin nüfusunun artış hızı dikkate alınmadan planlanıyor. 1936 yılında alkol satışından elde edilen geliri yüzde 100 kabul edersek, bu tutar 1970'te yüzde 157, 1975'te yüzde 214, 1976'da ise yüzde 325'e yükseldi. Yani 1940 ve 1980 yılları arasında ülke nüfusu yüzde 35 artarken, aynı dönemde alkollü içki tüketimi yüzde 270 oranında artış göstermiş. Yirmi katından da fazla. Bu, şu anlama geliyor: Son kırk yıl içinde kişi başına düşen alkol tüketimi, nüfusun artış oranından yirmi kat daha yüksek oldu. Büyümenin hızının her geçen yıl artması faciayı daha da derinleştiriyor. 1940-1965 yılları arasında (yani 25 yıl içinde) Sovyetler Birliği'nde içki üretimi yüzde 280 artarken, bu oran 1970-1979 yılları arasında (yani 10 yıl içinde) yüzde 300'e yükseldi. Yani son on yıl içinde artış hızı 1940-1965 arasındakinin 2,5 katı oldu. 1970 ve 1979 yılları arasında Sovyetler Birliği'nin nüfusu yüzde 8 arttı. Bu dönemde hububat unu ve mamulleri

üretimi yüzde 17 oranında arttı. Aynı dönemde alkollü içki üretimi artışı ise yüzde 300 oldu. Başka şekilde ifade edersek, alkol üretimi ve tüketimi, ekmek ve un üretimine göre 18 kat daha hızlı bir şekilde gelişti ve nüfusun artışını 35 kat aştı.

Dışalım da halka içki içirilmesinin hizmetine sokuldu. Bunu gerçekleştirebilmek için dövize bile acımaz olmuşuz. 1979 yılında 450 milyon ruble değerinde 40 milyon litre votka ve 600 milyon litre şarap ithal edilmiş.

Bu nedenlerle, sarhoşların ve alkoliklerin sayısındaki hızlı artış kimseyi şaşırtmamalı. 1913 yılında farklı sektörlerde çalışan erkek emekçilerin yüzde 43'ü içki içmezken, bu oran bugün yüzde 1-2'ye düştü. 1925 yılında sarhoşların ve alkoliklerin oranı yüzde 9,6 dolayındayken, bugün yüzde 30. Dünya Sağlık Örgütü, 1970 yılında Sovyetler Birliği'nde 9 milyon alkolik olduğunu tespit etmişti. Bugün bu sayı en az üç katına yükseldi (Bu sayıya akşamcılar dahil değildir).

Kadın alkoliklerin durumu daha trajik. Savaş öncesi dönemde kadın alkolikler erkek alkoliklerin toplamının «binde» diye ifade edebileceğimiz küçük bir kısmını oluştururken, bugün istatistikler, kadın alkoliklerin yüzde 9-11 gibi bir oran oluşturduğunu saptıyor. Yani oransal olarak baktığımızda 1000 katlık büyüme söz konusudur.

1970 yılında Ural bölgesindeki 390 bin nüfuslu Nisniy Tagil kentinde, kayıtlara göre 700 alkolik vardı ve bunlardan yalnız ikisi kadındı. 1 Ocak 1980'de (bu arada şehrin nüfusu 415 bine yükseldi) alkoliklerin sayısı 9800'e çıktı. Bunlardan 800'ü kadın 78'i ise 18 yaşını bile doldurmamış çocuktu.

Gençliğimizin içinde bulunduğu tehlike içki tüke-

timi alanında daha bir belirginleşiyor. 1913 yılında 18 yaşını doldurmamış çocukların yüzde 95'i içki içmezdi. 1925'te bu kategoride içki içen kız ve erkeklerin sayısı yüzde 16,6'ya yükseldi. Bugün ise, değişik araştırmaların da kanıtladığı gibi, 18 yaşın altındaki kız ve erkeklerin yüzde 95'i içki içiyor.

Bazı görüşlere göre devlet içki satışından muazzam kâr sağlıyor. Bu, ülkemiz ve sosyalizm için acımasız bir niteleme olsa gerek. Ama sayılara baktığımızda bu yargının yanlış olduğunu görüyoruz. 1973 yılında ünlü ekonomist akademisyen S. G. Strumilin'in araştırması şu sonuçları vermişti: 1973 yılında devlet bütçesinin alkol satışından elde edilen «kârı» 20 milyar ruble. Aynı işlemin zararları ise:

1 — Sarhoş olup işe gelmeyen ya da içkili çalışan işçilerin ekonomiye verdikleri zarar 25-30 milyar ruble dolayında.

2 — Alkoliklerin ve içkinin neden olduğu hastalıklar nedeniyle hastaneye yatan kişilerin tedavi masrafları.

3 — Üretimde, yolculuk ve taşıma alanlarında meydana gelen kazalar, işe yaramaz hale gelen makine ve cihazlar, onlarca milyar ruble zarar (Bu konuda istatistik verilerin yetersizliği nedeniyle kesin bir sayı verebilmek neredeyse olanaksız).

Tüm bunların bir sonucu olarak Akademisyen Strumilin 1973 yılında içki satışından doğan zararın sonuçta 60-65 milyar ruble dolayında olduğunu saptadı.

Devletin içki satışından elde ettiği gelir, günümüzde 40-45 milyar rubleye yükseldi. Ama, zararın da büyüdüğü, hatta bu büyümenin katlanarak, geometrik olarak arttığı da kesin: Zararın en az dört katına çıktığı tahmin ediliyor. Akademisyen Strumilin'e göre sa-

dece işyerlerinde sarhoşluğa olanak vermeyerek bile verimliliği yüzde 10 artırmak mümkün.

Halkımız için içkinin neden olduğu insan kaybı çok daha ağır sonuçlara yol açıyor. Bu, herşeyden önce doğumların azalmasında kendini gösteriyor. Eğer doğum oranları 1960'ların düzeyinde kalmış olsaydı (1960'larda içki tüketimi 1940'ın iki katıydı) bugün nüfusumuz 28-30 milyon daha fazla olurdu.

Eğer ölüm oranları 1960'a göre artmasaydı (bilimin gelişmesi ve yaşam düzeyinin yükselmesi sonucu ölüm oranlarının azalması gerekir), eğer ölüm oranları 1981 yılında 1960'a göre yüzde 45 daha fazla olmasaydı, son 20 yılda 15 milyon insanımızı yitirmezdik. Sağlık verilerinin de kanıtladığı gibi, alkol, bizde yılda 1 milyon insanın yaşamına mal oluyor. Bu her yıl, Hiroşima'ya atılan bombanın kurbanlarının 12 katı; 12 bomba!

(...) Eğer halkımızı çürümeden, fiziki yok oluştan, çöküntüden kurtarmak istiyorsak derhal «içki yasağı» yürürlüğe konmalıdır. Böyle bir yasak, bir kez, 1914-1924 yılları arasında uygulandı. O dönemin deneyimlerinin gösterdiği gibi, yasak işyerlerinde verimliliğin yükselmesine, iş disiplininin artmasına, halkın sağduyusunun gelişmesine, sağlığının düzelmesine katkıda bulunacaktır.

YEVGENİYA LEVİCKAYA'YA MEKTUP
(18 haziran 1929)

Mihail Şolohov

Vyosenskaya... Moskovskiya Novosti, Moskova 12 Temmuz 1987, sayfa: 9.

Uzun süren suskunluğumu bağışlayın değerli «şefim». Moskova'dan, çalışmalardan, tanıdık ve arkadaşlardan biraz uzaklaştım işte. Bu size Vyosenskaya'dan yazdığım ilk mektup. Bizim buralarda bir buçuk aydır çok kötü şeyler oluyor, suskunluğumun nedeni bu. Bir tahıl biriktirme çalışmasına katıldım (bırakalım şimdi edebiyatı) böylece sürüklenip gidiyorum. Haksızlığa uğrayanlara yardım etmeye çalışıyorum, bölgeleri, vilayetleri dolaşıyorum, olanı biteni izlemeye çalışıyorum ve «ruhum sıkıntı içinde».

Gazetelerde yayınlanan «orta köylülük, elindeki tahılı devlete tahsis etmesi için kulakları sıkıştırıyor» yollu kısa, pespembe haberleri okuyunca, akla ister istemez, bizim açımızdan hiç de onur verici olmayan bir benzerlik geliyor. Bir zamanların iç savaş yıllarında beyazların yayın organları da, böyle cephelerde elde edilen «zafer» ve «esirlikten kurtarılan kazaklar» haberleriyle ve gelişen ittifakların övgüsüyle doluydu...

Bizim buralarda ve komşu Aşağı Volga bölgelerinde ne olup bittiğini kendi gözlerinizle görmenizi ne kadar isterdim. Kulak takımı sıkıştırılıyor, orta köylülük ise artık tamamen ezilmiş durumda. Yoksul köylü aç, herşeyini, semaverinden yorganına varıncaya kadar tüm varlığını Hopyar'daki köylü pazarlarında satmak zorunda kalıyor. Satın alan gerçek orta köylü, ama as-

lında onların durumu da pek parlak değil. Halkın ilkel içgüdüleri giderek birikiyor, ruh hali berbat. Önümüzdeki yıl, ekilen toprakların olağanüstü miktarda azalması bekleniyor. Kulakların sıkıştırılması şu akla sığmaz olguya neden oldu: Komşu bölgelerde örgütlü politik çeteler dağlara çıktı.

Dün gece saat iki civarında Vyosenskaya kolluk güçlerini uyandırıp ata bindirdiler. Gözcülerin getirdiği haberlere göre 25 verst kadar uzaklıkta bir çete hareket halindeydi ve Sovyet bölgelerinden birine saldırması olasıydı.

Bu sabah 30-40 atlıdan oluşan silahlı çetenin Hopyar bölgesine girdiği anlaşıldı. İşte 1921 yılı tekrar geri döndü ve eğer bu iş böyle sürerse sonbahara kalmadan bu, küçük ve hızlı manevra olanağına sahip çeteler tüm taşrada yaygınlaşacaklar. Cephane ve mühimmat istediğin kadar... Çeteleri kovalamak için ekip gönderen bizim saygın örgütümüz bu konuda güvence veriyor. Ne oluyor dostlar? Bu günleri de mi görecektik? 1929 yılında çete! Ne korkunç bir saçmalık bu!...

Hopyar bölgesinde tahıl toplama işinin bölgedeki resmi organlarca nasıl gerçekleştirildiği konusunda örnekler getirmek niyetinde değilim. Burada önemli olan şu; insanlara (kanunsuz bir şekilde vergilerle ezilenlere) Moskova'ya ya da başka yere gidebilmesi için gerekli olan kağıtları vermiyorlar. Bölgedeki postahaneye, Merkezi Yürütme Komitesi adresine çekilen telgrafları iletmeme direktifi verildi. Birçok insan Hopyar'dan Vyosenskaya'ya bu nedenle geldi. Kalinin'e yalvaran yakaran telgraflar buradan çekildi. Tabii yanıt da geldi; kısa tek tip yanıt: «Sorunu, gerekli biçimde incelenmesi için bölgeye ilettik» biçiminde. Skulyadni bölgesinden genç bir Kazakla tanıştım. Kızıl Ordu'ya 1919 yılında

gönüllü olarak katılmış. Altı yıl çarpışmış, kızıl kumandanlığa yükselmiş. 1927'ye dek iki yıl da Bölge Sovyet Başkanlığı yapmış.

O yıl iki gestani'lik tarlası, bir atı, iki boğası, bir ineği ve yedi canlık da ailesi varmış. 29 ruble vergi vermiş ve devletin tahıl toplama ekiplerine 155 pudluk tahıl teslim etmiş (Gönüllü yardım kampanyaları sürerken 200 pud tahıl ve dört taksitte 800 ruble yardımda bulunmuş). Şimdi herşeyini almışlar. Tohumluk buğdayından tavuklarına varıncaya dek herşeyini! Sabanı çeken atına, semaverine, elbiselerine el koymuşlar. Evinin duvarlarını bırakmışlar bir tek. Görüştüğümde yanında iki kızıl muhafız daha vardı. Kalinin'e gönderdikleri telgrafta açık seçik yazmışlar: «Bizi, demişler, 1919 yılındaki beyazlardan daha iyi soydunuz.» Konuşmamız sırasında acı acı gülümsüyordu hep. «Onlar, dedi, hiç olmazsa sadece buğday ve at götürürlerdi. Bizim iktidarımız ise herşeyime el koydu. Çocukların battaniyelerini bile götürdüler. Yalvardım, hiç olmazsa bunlardan bazılarını satın bana dedim. Bir yerden borç harç, para bulabilirim.» «Olmaz, dediler. Bize para lâzım değil. Ondört tavuk bulursan, olur.» İşte silahlı çeteler bu bölgelerde çıktı dağa. Nisan'da, Mayıs'ta olanları bir bilsen! Köylerden toplanan hayvanlar merkezi ağıllarda bakımsızlıktan öldüler. (...) Tüm bunların ardından sen gel de orta köylülükle olan ittifaktan istediğin kadar laf et! Tüm bunlar orta köylülüğe karşı yapılıyor.

O 1921-1922'nin acımasız yıllarında ben tahıl toplama ekiplerinde çalışmıştım. O yıllar sertti, acımasızdı. Ben de serttim ve acımasızca komiserlik yaptım. Devrim mahkemesi beni yetkilerimi aştığım için suçlu da bulmuştu. Ama ben şimdikilere benzer «işlerle» o zaman bile karşılaşmadım.

Artyom, «onlara hadlerini bildirmek gerek» derken ne güzel söylemiş. Ben de aynı şeye imzamı koyuyorum; onlara hadlerini bildirmek gerek, ta Kalinin'e kadar, böbürlenerek, ezbere okuduğu mısralarda orta köylülükle ittifaktan sözeden, ama bu arada orta köylülüğün gırtlağına basan herkese...

SAĞ MUHALEFET ÜZERİNE (1930)

Stalin

Budapeşte. Szikra yayınları, Topla Eserleri 13. cilt sayfa 15 - 17.

Şimdi gelelim kulaklara karşı alınan özel önlemler konusuna. Hatırlarsınız, sağ muhalefetin önderlerinin bu konudaki «eyvah» ları yeri göğü inletmişti. «Kulaklara karşı tedbirler mi? Neden gerek var bunlara? Bu iş başımıza bir dert açacak sonunda!» Şimdi ise kulak takımını bir sınıf olarak ortadan kaldıracak olan politikayı yürütüyoruz. Bu politikanın yanında kulaklara karşı uygulanan o özel tedbirlerin esamesi bile okunmaz ve gördüğünüz gibi, herşey yolunda, sorun yok.

Ya da alalım kolhozlar ve sovhozlar meselesini. «Sovhoz ve kolhozlar mı? Şimdi ne gerek var bunlara? Niye bu kadar acele ediyoruz? Dikkat edelim, bu sovhozlar ve kolhozlar dert olacak başımıza!»

Ve benzeri, ve benzeri...

İşte, zırhlarının ardına sığınan bu sağ muhalefetin eski önderlerinin partiyle tam anlamıyla bütünleşmelerini engelleyen, yeniye karşı olan korkularıdır, yeni sorunlara yeni biçimlerle yaklaşmayı bir türlü öğrenememeleridir, «aman sorun çıkmasın» paniğini bir türlü atamamalarıdır.

Zırhlarının ardına sığınan bu insanların, zorluklar ortaya çıkmaya başladığında, ufukta küçük bir bulut belirdiğinde gerçek benliklerini gösteriveren özellikleri, ne kadar gülünç olduklarını kanıtlıyor. Bir yerde bir zorluk, bir engel belirdi mi, hemen alarm zillerine bası-

yor bunlar: «Aman dikkat, başımız belaya girecek.» Bir yerlerde bir hamam böceği kıpırdanmaya başladı mı, daha deliğinden bile çıkmadan bunlar dehşet içinde tornistan ediyor, felaket çığlıklarını basıyor ve Sovyet iktidarının çöküş feryatlarını tutturuyorlar. (Salonda kahkahalar!)

Onları sakinleştirmeye, yatıştırmaya çalışıyoruz. Korkmayın diyoruz, tehlike yok. O gördüğünüz sadece bir hamam böceğidir. Ama boşa çaba harcıyoruz! Onlar feryatlarını sürdürüyorlar «Aman ha! Hamam böceği olur mu hiç! Yedi başlı ejderha o! Hamam böceği değil; uçurum. Sovyet iktidarının sonu o!»... Ve böylece «çığ harekete geçiyor»... Buharin hemen oturup tezler yazmaya, Merkez Komitesi'ne göndermeye başlıyor. Tezlerinde, Merkez Komitesi'nin politikasının ülkeyi uçurumun kenarına sürüklediğini, Sovyet iktidarının kesinlikle çökeceğini, bugün değilse bile bir ay içinde bu işin gerçekleşeceğini tespit ediyor. Rikov, Buharin'in tezlerine katıldığını belirtiyor; ama diyor, Buharin'le ciddi görüş ayrılığım var. Sovyetler Birliği bir ay sonra değil, bir ay ve iki gün sonra yıkılacaktır. (Salonda neşelenme!)

Tomskiy de Buharin'e ve Rikov'a katılıyor; ama o, tezler olmadan, hesabını vermek zorunda kalacakları belgeler olmadan yapamadıkları için onlara kızdığını da dile getiriyor. «Kaç defa söyledim sizlere! İstediğiniz her birşeyi yapın, ama elinizden belge çıkmasın, ardınızdan iz kalmasın!» (Tüm salon kahkahalarda inliyor. Ardından uzun alkış.)

Tabii, bir yıl sonra «hamam böceği» tehlikesinin üç kuruşluk bir değerinin bile olmadığı en akılsızlarca bile farkedildiğinde sağ sapmalar yavaş yavaş kendilerine geliyor, yavaş yavaş cesaretlenmeye ve böbürlenmeye

cüret ediyorlar: «Bize, diyorlar, hamam böceği falan vız gelir; kaldı ki, o hamam böceği topal ve de ölü.» (Memnuniyet, alkış.)

Ama bu bir yıl sonra oluyor; o zamana kadar bu çok bilmişlerle uğraşmak zorundasınız.

LENİN'İN SON YILLARI

Miklos Kun

Nepszabadsag, 19 - 20 - 21 Ocak, 1984, Budapeşte.

(...) 1922 yılının sonbaharından itibaren Lenin'in yakın çevresindeki iş arkadaşları (özellikle de eski, illegal dönemin parti kadrolarından Ligyia Fotyiyeva), gündemdeki ödevlere dair ayrıntılı notlar tutmaya ve Lenin'in düşüncelerini stenografiyle kaydetmeye başladılar. Ancak 1960 yılından sonra yayınlanan bu belgeler, Lenin'in yakalandığı hastalığa karşı verdiği mücadeleyi yansıtmasının yanısıra, belki de yaşamının en önemli politik ve ideolojik düşüncelerinin gelecek kuşaklara miras kalmasını da sağladı. Günlüğün notlarına göre, o dönemde Pravda'nın baş redaktörü olan Nikolay Buharin 21 Eylül'de Lenin'i Gorki'de ziyaret etti, kahvaltıya oturdular. Aralarında eskiden beri adet olduğu üzere, hemen tartışmaya başladılar. Konu, savaş yıllarında olduğu gibi o gün de marksist teori idi. Kahvaltının sonlarına doğru, hep güleryüzlü ve neşeli olan Buharin Lenin'i de neşelendirmeyi başardı. Lenin iyimser ve güler yüzlü insanları severdi. Asık suratlı ve kavgacı karakterdeki iş arkadaşlarıyla Lenin'in ilişkisi iş çerçevesinde ve salt o düzeyde kalmıştı hep.

Vedalaşırken, o ara Kafkasya'daki tatilinden yeni dönmüş olan Buharin, Lenin'e Gürcü Komünist Partisi'nin bazı liderlerinin mektubunu iletti. Maharadze, Mdivani, Okucava ve Gürcü Komünist Partisi'nin başka birkaç önde geleni, Lenin'den kendilerine karşı yöneltilen «bağımsızlık yanlısı», «ayrılıkçı» gibi suçlama-

lara karşı yardım istiyorlardı. Mektuba imza koyanlar, Kafkas Bölgesi Cumhuriyetleri Parti Örgütleri Koordinatörü Orconikidze ve o dönemde Merkez Komitesi Sekreteri olan ve aynı zamanda da Ulusal Azınlıklar Bakanlığını üstlenmiş olan Stalin'le aralarında çok ciddi sorumlar bulunduğunu ayrıca vurguluyorlardı.

Lenin mektubun eline geçmesinden sonra bir süre kesin tavır almadı, çünkü olayın ayrıntılarını bilmiyordu. Hatta mektubu yazanlara, eski partililer olmalarına karşın böyle «yarı legal» yollardan kendine mektup gönderdikleri için kızdı da. Ama sonraları, «Gürcistan davası» belgeleri masasında birikmeye başladığında, Sovyetler Birliği'nin kuruluş çalışmaları sürecinde gelişen tartışmaların odağını, bu görünüşte yerel sorun oluşturmaya başladığında, Lenin olayın önemini, dallayıp budaklanarak giderek vahimleşen özünü hemen kavradı. Bu andan itibaren de, «Gürcistan gelişmeleri» Lenin'in ölümüne kadar uğraştığı bir konu oldu.

1982 yılında Sovyetler Birliği'nde yayınlanan ve Lenin'in yaşamının son üç yılındaki faaliyetlerini, günlere hatta saatlere kadar inen ayrıntılarıyla tanıtan günlük, 1922 yılı Ekim ayından 1923 Mart'ına kadar Lenin'in Gürcistan'daki gelişmelerle ilgilenmediği tek bir haftanın bile olmadığını kanıtlıyor. Olayda Lenin için öncelikle önemli olan, kişiler arasında ortaya çıkan bir anlaşmazlığı çözmek değildi. Lenin, sabırlı bir ulusal azınlıklar politikası yürütmekten, sosyalist demokrasinin yaygınlaştırılmasından yanaydı ve yukarıdan gelen kaba bürokratik müdahaleleri meşru gören görüşlere de kesinlikle karşı çıkıyordu.

Gürcistan'daki gelişmeler, Lenin'in Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin kuruluş çalışmalarında, temel ilkelerin saptanmasında girişimleri ele almasına

neden oldu. Bu sayededir ki, Eylül ayı sonlarına doğru büyük mücadeleler sonucu, o zaman artık parti içinde birçok kişi tarafından da desteklenen Stalin'in «Otonomi planı»nı değiştirmeyi başardı. Bu plana göre, o tarihe kadar bağımsız olan Sovyet Cumhuriyetleri: Ukrayna, Belorusya, Kafkasya Federasyonu sıradan birer Sovyet otonom bölgesi olacaktı.

Lenin bu görüş karşısında başka bir tez öne sürdü: «Biz kendimizi Ukrayna SSC ve diğerleriyle eşit görüyoruz. Ve onlarla beraber, onlarla aynı anda ve eşit haklarla yeni bir birliğe, yeni bir federasyona, Avrupa ve Asya Sovyet Cumhuriyetleri Birliği'ne gireceğiz.» (...)

Bu dönemde, genç Sovyet devletinin yararlanabileceği şeyler söylemek, sadece yaklaşan 12. Kongre'de değil, ilerde de, gelecekte de yol gösterici nitelikte çözümlemeler yapabilmek, Lenin'i ayakta tutan, yaşama bağlayan en önemli etmendi.

Nagyezda Krupskaya sadece bir eş olarak değil, Lenin'in bir kavga arkadaşı olarak da bunun iyice farkındaydı. Politik göçmenlik yıllarında o sadece Lenin'e yardımcı olmakla kalmamış, Lenin'in ülkedeki illegal parti örgütleriyle ilişkisini de sürdürmüştü. Krupskaya devrim sonrasında Lunaçarski'nin yardımcısı olarak eğitim alanında çalışmış, bu alanda yönlendirici kadrolardan biri olmuştu. Krupskaya, eşinin politik düşünce ve ileriye yönelik tasarılarını en ayrıntılara varıncaya değin çok yakından biliyordu. Son haftalarda hastanın uzun süredir olgunlaştırdığı ve Aralık ayında başladığı çalışmalarını «bitirmesi gerektiğini» artık kavramıştı. Bu nedenle doktorların kesin yasağına rağmen Aralık sonlarında Lenin'e politik gelişmeler hakkında bilgi vermeye, Lenin'in hazırladığı yazıların olası tepkileri üzerine görüşlerini dile getirmeye başladı. Günlük gazete-

lerin özetini çıkarıp, Lenin'e iletmeyi de uğraş haline getirdi.

Krupskaya'nın bu çalışmaları, o dönemde marksizmin pratikte uygulanması ve özellikle politik eylemlilik açısından artık Lenin'den oldukça uzak düşen Stalin'i huzursuz ediyordu. Stalin, heyecanlandırmamak bahanesiyle Lenin'e, örneğin Gürcistan'da olup bitenlere dair haber ulaşmaması için elinden geleni yapıyordu. Bu haberlerin kendi konumunu olumsuz yönleriyle ortaya çıkaracağından çekiniyordu. Bu gelişimin bir sonucu olarak 22 Aralık 1922 tarihinde Krupskaya'yla görüştü, ona hakaret etti ve onu Parti Denetim Kurulu önüne çıkarmakla tehdit etti. Bu olaydan Lenin'in nasıl haberdar olduğu bilinmiyor, ama Lenin 5 Mart 1923'de Stalin'e gönderilmek üzere bu konuda bir mektup dikte etti: mektubunda Stalin'i özür dilemeye çağırıyor ve şunları yazıyordu: «Ben bana karşı yapılanları öyle kolay unutmam ve eşime karşı yapılanları da bana karşı yapılmış gibi değerlendirdiğimi de söylemem gereksiz sanırım!» Lenin'in bundan böyle Stalin'le «politik ilişkilerinin nasıl olacağı» konusunu değerlendirdiği gün gibi açıktı. (...)

Yine 5 Mart tarihinde Lenin, Parti'nin Merkez Komitesi'nde Stalin'in yanısıra en büyük prestije sahip bir diğer üyesine, Lev Troçki'ye gönderilmek üzere bir mektup dikte ederek, Troçki'den partinin en yüksek organlarında, Gürcistan olaylarının savunuculuğunu üstlenmesini rica etti. Troçki'nin 6 Martta yazdığı yanıt mektubu Lenin'i hayal kırıklığına uğrattı: Troçki hastalığını bahane göstererek bu konuda Lenin'le işbirliği yapmayı reddediyordu. (...)

Bu iki mektup Lenin'in sağlık durumuna büyük etki yaptı. 6 Mart günü öğleye doğru iki satırlık bir mektup dikte edecek gücü kalmıştı:

«Olağanüstü gizlidir: Mdivani, Maharadze ve diğer yoldaşlara... Birer kopya da Troçki ve Hamenyev yoldaşlara gönderilsin... Saygıdeğer yoldaşlar: En içten duygularımla davanızı takip ediyorum. Orconikidze'nin kabalığı ve Stalin'le Cercinski'nin bağışlayıcı tutumu beni çileden çıkarıyor. Davanız hakkında notlar ve konuşmalar hazırlıyorum. Saygılarımla. Lenin...»

Lenin'in politik yaşamında ve çalışmalarında son satırlar bunlar oldu.

ULUSAL AZINLIKLAR, YA DA «OTONOMİ» SORUNU ÜZERİNE (30 Aralık 1922)

Lenin

Tüm Eserleri, cilt: 45, sayfa: 355 - 361.
Kossuth Yayınevi, Budapeşte, 1975.

Resmi biçimiyle Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği sorunu olarak adlandırılan otonomi sorunu üzerinde yeteri kadar kesin ve kararlı bir şekilde durmadığım için Rusya işçilerine karşı büyük bir suç işlediğimin farkındayım.

Bu konu gündeme geldiğinde, yaz aylarında hasta idim. Sonbaharda iyileşeceğime dair kesin umutlu olduğumdan, Ekim ve Aralık plenumlarında konuyla ilgilenmeye yeteri kadar zamanım ve fırsatım çıkacak diye düşündüm. Ama ne konunun ele alındığı Ekim plenumunda, ne de Aralık plenumlarında bulunamadım ve böylece konu tamamiyle iradem dışında gelişti.

Kafkasya'dan döndüğünde Cercinski yoldaşla görüşme fırsatı buldum. Gürcistan'da durumların nasıl geliştiğini o anlattı. Kısa da olsa Zinovyev yoldaşla da görüşebildim ve bu sorun üzerine endişelerimi dile getirdim. Merkez Komitesi tarafından Gürcistan'daki olayı «araştırmaya» gönderilen komisyonun başkanı Cercinski yoldaşın anlattıkları endişelerimi daha da arttırdı. Eğer Cercinski yoldaşın anlattığı gibi, durum Orconikidze yoldaşın «fiziki güç» kullanmasına kadar varmışsa, ne biçim bir bataklığa sürüklendiğimizi varın siz düşünün! Açıkça görülüyor ki, otonomi düşüncesi temelde yanlış ve zamansızdır.

Aparatın birliğine gerek vardi diyorlar. Ama bu iddiaları kim öne sürüyor? Bunları öne süren tam da geçen gün notlarımda belirttiğim, çarlıktan miras olarak devraldığımız ve Sovyet dünyasının birazcık üstüne yeni boya çektiği Rusya aparatı değil mi?

Böyle bir uygulamaya girişmek için daha zaman erkendi. Aparatı, beş yıl içinde, başka ülkelerden yardım almadığımızdan, askeri «işlerle» uğraştığımızdan ve açlığa karşı mücadele vermek zorunda kaldığımızdan eskiyi bir türlü yenileyemedik.

Aparatımızın kendi aparatımız olarak garanti verebileceğimiz düzeye ulaşmasını beklememiz gerekiyordu. Açıkça söylemek gerekirse, bugün bunun tam tersi var: Bize kesinlikle yabancı olan burjuva ve çarlık döneminin aparatını, kendi aparatımız gibi gösteriyoruz. (...)

Bu durumda kendimizi haklı göstermek için öne sürdüğümüz, «özgür iradeyle Birlik'ten ayrılma hakkı» kâğıt üzerinde kalmaya mahkumdur. Bu, başka ulustan olan Rusya vatandaşlarını, yedi nesil Ruslar, şovenist büyük-Ruslar, yani işin özünde, gerektiğinde güç kullanan alçak, tipik Rus bürokratının saldırısı karşısında korumaya yetmeyecektir. Şurası da bir gerçek ki, Sovyet üyesi olan ve Sovyetleşmiş işçiler, oranları oldukça az olduğundan, bu büyük-Rus pisliğinin denizinde, iğnenin samanda yittiği gibi, kaybolup gideceklerdir.

Bu uygulamayı savunmak amacıyla, doğrudan ulusal kimlik ve ulusal kültürlerle uğraşan bakanlıkların diğerlerinden ayrıldığı söyleniyor. Şimdi, önce, bu bakanlıklar gerçekten kesin bir şekilde ayırılabilir mi? İkincisi, acaba gerçekten ulusal azınlıkları azılı Rus şovenizmine karşı korumak için gerekli her önlemi aldık mı? Kanımca gerekli önlemler alınmadı. Oysa alınabilirdi ve alınması da gerekliydi.

Öyle sanıyorum ki, bu konuda Stalin'in aceleciliği, bürokratik «çalışkanlığı» ve «sosyal nasyonalizm»e karşı bilinen ünlü öfkesi belirleyici rol oynadı. Oysa, politikada öfke, en kötü danışman olmuştur hep.

Kafkasya'ya o «sosyal nasyonalistlerin» işlediği «suçları» soruşturmak için gönderilen Cercinski bu kez de yine gerçek Rus duygusal tutumunu takındı herhalde (Malumdur: Başka ulustan olup da Ruslaşanlar, Ruslara göre çok daha Rusçudurlar). Kaldı ki, bu komisyonun ne kadar «tarafsız» olduğunu Orconikidze'nin fiziki baskı yöntemleri kullanması da yeteri kadar aydınlatıyor sanırım. Bence hiçbir provokasyon ve uğranılan hiçbir hakaret bir Rus tarafından fiziki baskı kullanılmasını haklı gösteremez. Cercinski yoldaş bu işi gerektiği gibi ciddiye almamakla önemli bir hata işlemiştir.

Orconikidze Kafkasyalı vatandaşlar karşısında iktidarı temsil etmektedir. Bu nedenle, onun ya da Cercinski'nin olayın nedeni olarak göstermeye çalıştığı gibi, sinirlenmeye hakkı yoktur. (...)

31 Aralık 1922

Şimdi, bu ortaya çıkan durumda ne gibi önlemler almak gerekiyor?

İlk olarak: Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni ayakta tutup güçlendirmek gerek. Böyle bir oluşumun doğru olup olmadığı konusunda kuşku yok. Buna bizim gibi, dünya burjuvazisi karşısında kendini savunabilmesi için dünya komünist proleteryasının da gereksinimi var.

İkinci olarak: Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni diplomatik aparat bakımından ayakta tutmak lazım. Burada hemen belirteyim ki bu aparat devlet aparatımızın istisnasını teşkil ediyor. Eski çarlık döneminden

bu alana tek bir kişi bile sızdırmadık. Bu aparatın her önemli mevkisinde saygın komünistler vardır. Bu nedenle çekinmeden söyleyebiliriz ki bu aparat, denenmiş, komünist bir aparattır. Çünkü bu alan diğer bakanlıkların tersine, eski çarlık kadrolarından, burjuva ve küçük burjuva elemanlardan büyük ölçüde arıtılmıştır.

Üçüncü olarak: Orconikidze yoldaşı örnek olacak bir şekilde cezalandırmak gerekiyor. Bunu üzülerek söylüyorum, çünkü arkadaşıyım ve yurtdışında politik göçmenlik yıllarında beraber çalıştık. Cercinski komisyonunun hazırladığı soruşturma belgelerini yeniden incelemek, hataları ve taraf tutan öznel tutumları düzeltmek de önümüzde ödev olarak duruyor. Doğal olarak bu gerçek büyük Rus milliyetçiliği seferinden politik olarak da Stalin ve Cercinski sorumlu tutulmalıdır.

Dördüncü olarak: Birliğe bağlı başka ulusların yaşadığı cumhuriyetlerde kesin bir şekilde ulusal dil kullanımını sağlamak yolunda düzenlemelere gitmek gerek. Bu düzenlemelerin uygulanıp uygulanmadığı da sürekli kontrol edilmeli. Şüphesiz demiryollarının birliği, mâli birlik vb. gibi olanaklar, şu an var olan aparatımızda bir yığın gerçek, Ruslara özgü ihlal ve yasadışılığa olanak tanıyacaktır. Bu tür ihlal ve yasadışılıklara karşı yaratıcı yöntemlerle ardıcıl bir mücadele vermek gerekiyor.

Bu mücadeleyi yürütenlere karşı kesinlikle içten olmak zorundayız. Ayrıntılara kadar inen yasaların düzenlenmesi gerekiyor. Bu yasaları en başarılı şekilde, Cumhuriyetlerde yaşayan farklı ulusların kendilerinin hazırlayıp çıkaracakları kanısındayım. Öte yandan tüm bu çalışmaların bir sonucu olarak önümüzdeki Sovyet Kongresi'nde bir geri adım atmaktan korkmamak ge-

rek: Yani, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni sadece askeri ve diplomatik alanlarda ayakta tutalım, öteki alanların hepsinde halk bakanlıklarının azami bağımsızlıklarını geri verelim.

Şurası unutulmasın ki, bakanlıkların çalışmalarının birbirinden ayrılmasını ve Moskova'yla Cumhuriyetler arasında bağlantının azalmasını, eğer adaletli ve ilkeli çalışırsak, partinin artan prestijiyle dengeleyebiliriz. Devletimiz, Rus aparatının, ulusal azınlıkların aparatlarıyla bütünleşmesinden dolayı gelebilecek zarar, diğer durumda, bizim ve sadece bizim de değil, tüm Enternasyonalin ve önümüzdeki dönemde bizim izimizden yürüyerek tarih sahnesine çıkacak olan Asya halklarının yüz milyonlarının uğrayacağı zarara göre çok daha küçüktür. Doğunun bu atılımı ve bu uyanışı arifesinde bizim kendi ulusal azınlıklarımıza karşı takındığımız en küçük bir kaba tavır ya da adaletsizlik prestijimizin ve saygınlığımızın yok olmasına neden olacaktır ki, bu bizim için bağışlanamaz bir oportünizm demektir. Şimdi, kapitalist dünyayı savunup esirgeyen Batılı emperyalistlere karşı dayanışma gerekiyor. Bu konuda kuşkuya yer yok ve alınan tedbirleri kesinlikle desteklediğimi vurgulamam bile gereksiz. Ama şu da unutulmamalı ki, ezilen uluslarla, küçük ayrıntılarda da olsa, biz emperyalist ilişki kurma durumunda kalırsak, bu, önlenemez bir şekilde, söylediklerimizde samimi olmadığımız anlamına gelecek, ezilen ulusların, emperyalizme karşı verilen savaşta teoriye ve bize karşı güvenlerini yitirmeleriyle sonuçlanacaktır. Oysa yarın, dünya tarihinde emperyalizmin boyunduruğu altında tutulan ama uyanan halkların, uzun ve zorlu bağımsızlık savaşlarını başlatacakları gün olacaktır.

Lenin'in bu yazısı, ilk kez 1956 yılında yayınlanmıştır.

SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRLİĞİ'NİN KURULUŞ ANLAŞMASI

Anlaşma metni Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin 1. Sovyet Kongresinde Stalin tarafından okunmuştur. (30 aralık 1922). Stalin, Bütün Eserleri, cilt: 5, sayfa: 424. Szikra yayınları, Budapeşte, 1951.

Federatif Sosyalist Sovyet Rusya Cumhuriyeti, Ukrayna Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti, Belorus Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti, Kafkasya Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti (Gürcistan, Azerbeycan, Ermenistan) bu anlaşmayla federatif bir devlette, «Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği»nde birleşme konusunda karara varmışlardır. Birliğin temellerini aşağıdaki maddeler oluşturmaktadır:

1 — Aşağıda sıralananlar Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin, dolayısıyla onu temsil eden en yüksek organların yetkisi dahilindedir:

a) Uluslararası platformda Birliği temsil etmek.

b) Birliğin dış sınırlarını değiştirmek.

c) Yeni üye Cumhuriyetlerin, Birliğe alınmasını belirleyen anlaşmalar imzalamak.

d) Savaş ilan etmek, barış anlaşması imzalamak.

e) Dışardan devlet kredisi temin etmek.

f) Uluslararası anlaşma imzalamak.

g) İç ve dış ticaretin koşullarını saptamak.

h) Birliğin tüm halk ekonomisinin işleyişini belirleyen ilkeleri ve planları saptamak, konsessiyon tanımak.

ı) Taşıma, ulaştırma, posta ve telgraf faaliyetlerini belirlemek.

i) Birliğin silahlı güçlerinin temel faaliyet ilkelerini belirlemek.

j) Birliğin ülkesel bütçesini saptamak, para ve kredi sistemini belirlemek, ülke, cumhuriyetler ve yerel düzeyde vergi sistemini düzenlemek.

k) Birliğin tüm sınırları içinde kalan topraklardaki toprak mülkiyetine, toprağın kullanımına, yeraltı cevherlerine, akarsu ve ormanların kullanımına ilişkin temel ilkeleri saptamak.

l) Yerleşime ilişkin yasal düzenlemelere gitmek.

m) Mahkemelerin faaliyet koşullarını düzenlemek, hukuk ve ceza yasalarını düzenlemek.

n) Çalışma ve iş yasalarını düzenlemek.

o) Eğitim sistemini düzenlemek.

p) Genel sağlık sistemini düzenlemek.

r) Ağırlık, uzunluk temel birimlerini saptamak.

s) Birliğin istatistik veri sistemini düzenlemek.

ş) Birlik sınırları içinde yabancı vatandaşlara ilişkin yasaları düzenlemek.

t) Genel af çıkarmak.

u) Federatif Cumhuriyetler'in Sovyet Kongreleri'nin, Merkezi Yürütme Konseyleri'nin ve Bakanlar Kurulları'mn aldığı kararları (eğer bunlar Birlik Anlaşması'nı ihlal edici nitelikte ise) iptal etmek. (...)

20 — Federatif Cumhuriyetler'in, Sovyetler Birliği Merkezi Yürütme Konseyi tarafından belirlenecek olan Sovyetler Birliği Genel Bütçesi'nin bir parçası olmak üzere, kendi bütçeleri olacaktır. Cumhuriyetler'in bütçeleri ve giderleri Sovyetler Birliği Merkezi Yürütme Konseyi tarafından belirlenir. Gelirleri ve gelirlerden Federatif Cumhuriyetler yararına kullanılabilecek tutarı Sovyetler Birliği Merkezi Yürütme Konseyi saptar. (...)

26 — Her Federatif Cumhuriyet'in Sovyetler Birliği'nden özgürce ayrılma hakkı saklıdır.

Stalin

Gürcistan Komünist Partisi Tiflis örgütü toplantısında yapılan konuşma. (6 Haziran 1921) Stalin, Tüm Eserleri, cilt 5, sayfa: 100 - 106. Sikra yayınları, Budapeşte, 1951.

(...) Şimdi burada birkaç olguya işaret etmek istiyorum. Kanımca bunlar Gürcistan'daki yaşam koşullarını tartışmasız belirleyen olgulardır.

İlk olarak: Sovyet Gürcistanı'nın, aynen diğer Sovyet Cumhuriyetleri gibi, askeri ve ekonomik bakımdan yalıtlanmış durumda var olabilmesi imkansızdır. Çünkü kapitalist ülkeler, Sovyet ülkelerine karşı düşmanca bir tutum içindedirler. Sovyet ülkelerinin karşılıklı askeri ve ekonomik desteği olmadan bu ülkelerin kalkınmaları düşünülemez bile.

İkinci olarak: Gürcistan'ın temel gıda maddeleri bakımından darda olduğu herkesce malumdur. Rusya'dan tahıl almadan yapamayacağı açıktır.

Üçüncü olarak: Gürcistan'ın akaryakıtı yoktur. Hem ulaştırma ve taşımacılığı ve hem de sanayisi Azerbaycan'dan petrol ürünleri alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu olmadı mı, olmaz.

Dördüncü olarak: Yeterli miktarda dışsatım olanağı bulunmayan Gürcistan, bütçesinde beliren açığı kapatmak için Rusya'nın altınına muhtaçtır.

Son olarak: Gürcistan nüfusunun ulusal dağılımını da dikkate almak gerekiyor. Gürcistan nüfusunun önemli bir bölümü, hatta başkent Tiflis'in nüfusunun aşağı yukarı yarısı Ermenidir.

Bu koşul, devlet biçimi ne olursa olsun, özellikle Sovyet sisteminde, Gürcistan'ı hem Gürcistan'daki Ermenilerle ve hem de Ermenistan'la barış içinde yaşamaya, kardeşçe işbirliğine zorlamaktadır.

Bu koşulların ve üzerinde durmadığım başka etkenlerin Sovyet Ermenistanı'nı ve Azerbeycan'ı olduğu gibi Sovyet Gürcistanı'nı da, ekonomik yaşamda belirli bir bütünleşmeye zorladığı, ekonomik güçlerini belirli ölçüde birleştirip, örneğin taşımacılığı düzenlemeye, dış pazarlarda ortak hareket etmeye, tarım alanında sulama vb. gibi işleri birlikte sürdürmeye zorunlu kıldığı gün gibi açıktır. Kaldı ki, olası bir saldırı sırasında hem Kafkas Bağımsız Sovyet Cumhuriyetleri'nin kendi aralarındaki, hem de bu Cumhuriyetlerle Sovyet Rusya'nın karşılıklı desteği, güvenlik açısından temel koşuldur. Tüm bunlar açık ve net... Yine de bunlar üzerinde konuşma gereği duymuşsam, bunun nedeni, son iki üç yıl içinde böyle bir birliğe muhalefet eden, birliğe yönelik girişimleri başarısızlıkla tehdit eden bazı ilişkilerin gelişmiş olmasıdır. Gürcü, Azeri ve Ermeni milliyetçiliğini kasdediyorum. Son zamanlarda bu eğilim Kafkasya Cumhuriyetleri'nde olağanüstü ölçüde büyümüş, birlik çalışmalarını geriletir boyutlar almıştır. (...)

Oysa, daha önce de değindiğim gibi böyle bir birlik olmaksızın, Kafkasya Sovyet Cumhuriyetleri'nin ve özellikle de Sovyet Gürcistanı'nın mutluluğu mümkün değildir. Bu nedenle Gürcistanlı komünistlerin milliyetçiliğe karşı acımasızca mücadele vermeleri gerekmektedir. (...) Şimdi komünistlerin birincil görevi budur.

20. KONGRE KONUŞMASINDAN

Hruşçov

20. Kongre kapalı oturumunda «Jenosid ve terör» konusunda yapılan konuşmadan.

Yoldaşlar, şimdi izninizle başka olgulara değinmek istiyorum. Sovyetler Birliği'ni çokuluslu devletlere örnek gösterenler, bunu haklı olarak yapıyorlar. Biz büyük yurdumuzda yaşayan her halka eşitliği ve kardeşliği uygulamada tanıdık, bu yolda güvence verdik.

İşte tam da bu nedenledir ki, Lenin'in ilkeleri temelinde yükselen Sovyet devletinin ulusal azınlık politikasını ayaklar altına alarak yapılan işler, ki bunlar Stalin' in önderliğinde yapılmıştır, daha da korkunç bir önem taşıyor. Bütün bir halkın, halkların, komünistleriyle, genç komünistleriyle anayurtlarından göç etmeye zorlanmalarını kasdediyorum. Ayrıcalıksız herkesi kapsıyan bu tür göçler hiçbir askeri çıkarla açıklanamaz.

1943 sonlarında, yani büyük anayurt savaşında başlatılan taaruzlar, savaşı Sovyetler Birliği'nin lehine çevirmişken, Karaçay'ların o zamana kadar yaşadıkları anayurtlarından başka yerlere sürülmeleri kararı alındı ve karar uygulandı.

Aynı dönemde, 1943 yılının Aralık ayında Kelmük Otonom Cumhuriyeti'nin tüm sakinleri de göçe zorlandılar.

Mart 1944'de tüm Çeçen ve İngus halkı başka yerlere sürüldü. Çeçen-İgnus Otonom Cumhuriyeti feshedildi.

Nisan 1944'de Kabar-Balkar Otonom Cumhuriyeti'nde yaşayan Balkarlar çok uzak bölgelere göç ettirildiler. Otonom Cumhuriyet'in adı da Kabar Otonom Cumhuriyeti olarak değiştirildi.

Eğer Ukran halkı sürülmemişse, bunun nedeni Ukran'ların çok kalabalık olmaları, bu halkı göç ettirecek yer bulunmamış olmasıdır. Yoksa Stalin'in onları da süreceği kesindi. (Salonda canlanma!)

KIRIM TATARLARININ GÖSTERİSİ

Nepszabadsag, 27 Haziran 1987.

Moskova'nın merkezinde, Rossiya otelinin karşısında ve aynı zamanda Kremlin'in duvarının yanında bulunan otoparkta bir grup Kırım Tatarı Kırım Otonom Cumhuriyeti'nin derhal kurulmasını talep ederek gösteri düzenlediler.

Bilindiği gibi, son aylarda Kırım Tatarlarının temsilcileri devlet ve parti yöneticileri tarafından kabul edilmiş, görüşmelerde bulunulmuştu. Bu görüşmelerde temsilcilere Kırım bölgesinde durumun savaş öncesine göre büyük değişiklikler gösterdiği, bu nedenle otonomi konusunun gerçeklikten kopmadan incelenmesi gerektiği anlatılmış ve bunun Sovyetler Birliği anayasasına uygun olarak ve ülkedeki tüm halkların hukuksal çıkarları göz önünde bulundurularak inceleneceği bildirilmişti.

Kırım Tatarları tarafından gündeme getirilen sorunların incelenmesi amacıyla SBKP MK PB üyesi ve Yüksek Sovyet Konseyi Başkanı Andrey Gromiko'nun başkanlığında bir komisyon kuruldu. Yetkililer komisyonun belli bir süreye gereksinimi olduğunu, incelemelerin sonuçlarının kamuoyuna açıklanacağını bildiriyorlar.

Moskova'dan yapılan açıklamaya göre, ülkenin değişik bölgelerinde yaşayan Kırım Tatarları'nın çoğunluğu komisyonun kuruluşunu memnunlukla karşıladılar. Ama bunun yanısıra bazı aşırıların sorunun derhal çözümünü talep etmeye devam ettikleri bildiriliyor.

DURUMLAR ARTIK DEĞİŞİYOR

Dimitri Likaçov

Sovyet edebiyat tarihçisi ile röportaj, Le Nouvel Observateur, 14 mayıs 1987.

— ... *Siz Solovki cezaevinde neredeyse beş yıl geçirdiniz.*

— «Solovki'de 4,5 yıl kaldım: Üç yıl adalarda, bir buçuk yıl da Beyaz Deniz kanal inşaatlarında geçti. 1928 yılında tutuklandım. O yıllarda iktidara doğru yürüyen Stalin başka etmenlerin yanısıra, öğrenci çevrelerinin de kendisi için tehlike oluşturduğu kanısındaydı; dolayısıyla bu çevreleri ağır bir baskı dönemi bekliyordu. Ben artık akademisyen idim! Uzay Akademisi adı verilen gruba bağlıydım.»

— *Batıda sessizce kabul edilen bir tarih tezini altüst ettiniz. Bu teze göre Korkunç İvan, Büyük Petro ve Stalin her ne kadar despot olsalar da, halklarına acımasızca davransalar da, Rusya'nın modernleştirilmesinde büyük şahsiyetler olarak tarihe geçmişlerdir. Siz buna katılmadığınızı açık olarak ifade ettiniz. Korkunç İvan'ın yararlı hiçbir şey yapmadığını, Stalin'in ise, onun da gerisinde kaldığını söylediniz. Buna karşın, geçen yıl Korkunç İvan'ın doğum günü törenleri yapılırken, onun büyük bir yazar olduğunu yazdınız...*

— «Bunlar farklı şeyler. Politikacı olarak Korkunç İvan son derece olumsuz bir kişilik idi ve Rus kültürüne de çok zarar verdi. Ama aynı zamanda olağanüstü bir yazardı da. Çünkü belli edebiyat türlerinin sınırları arasına kapanıp kalmadı...»

— Kamuoyu Korkunç İvan'ı, kendi yazdıklarından çok Eizenstein'in filmlerinden tanıyor...

— «Bu film tarihi öylesine çarptırıyor ki, görmek bile istemiyorum. Eizenstein tamamıyla resmi çizgi yönünde ilerlemiş, hatta Stalin'i bile geride bırakmıştır. Stalin, Korkunç İvan'a dair hiçbir şey yazmadı, ama Eizenstein Stalin'den duyduğu birkaç sözü en uç noktalara kadar geliştirmiştir. Eizenstein dahi bir yapımcıydı, bu nedenle verdiği zarar da büyük olmuştur.»

— Rus kültürünün özgünlüğünün korunması çabası, yurtseverlik ve milliyetçilik kavramlarının karşı karşıya getirilmesiyle çelişki içinde değil midir?

— «Yurtseverlik ve milliyetçilik kavramlarını birbirinden ayırmakla, her ne kadar tam anlamıyla mantıklı olmasa bile, duygusal olarak herkesin katılabileceği bir formül bulduğum kanısındayım. Bence yurtseverlik, ülkemize karşı duyduğumuz sevgidir, milliyetçilik ise, başkalarına karşı duyulan nefret anlamına gelir. Eğer bir aile, tüm bireylerine karşı sevgi ortamında yaşıyorsa, bu aile başkaları ile de uyum içinde olacaktır. Ben Ukran, Gürcü, Ermeni ve diğer yurtseverlere karşı bu nedenle sempati duyuyorum. Komi halkını ülkelerinin bir kısmını sular altında bırakacak olan baraj sistemine karşı bu nedenle savundum. Geleneksel kültürler diyebileceğimiz kültürlerin temsilcilerini çok seviyorum. Geçenlerde yaşlı bir Kazak ziyaretime geldi. İnsanların Kazak dilini unutmalarından yakındı. Kendilerini Kazak yazarı olarak adlandıran, ama anadillerini bile iyi bilmeyen ve eserlerini Rusça yazan yazarlara karşı ben bu yaşlı Kazak'a hak veriyorum.

Yabancılara karşı nefret yarı aydınlar arasında giderek yaygınlaşan bir tavır haline geliyor. Kaldı ki bence yalnızca Sovyetler Birliği'nde değil, dünyada da baş

tehlikeyi oluşturmaktadır. Sözü geçen televizyon programındaki milliyetçiliğe karşı sesimi yükselttim.

Şu dönemde ana görevimin de bu olduğu kanısındayım. Anne tarafından eski bir Rus ailesinden geliyorum, baba tarafından da öyle, yani benim için «ard düşünceleri var» suçlamasını yapamazlar. Programdan sonra dar milliyetçi görüşe sahip insanlardan hakaret dolu mektuplar aldım, ama bu benim için onur verici bir şeydi! Milliyetçilik, şimdi tüm dünyada olduğu gibi, bizde de uyanış dönemini yaşıyor.»

— *Sizin (Sovyet - ç) edebiyatınızda yabancılara karşı düşmanlık duyan yazar sadece Pikul değil. Geçenlerde Viktor Astasyev diye bir yazar dikkatimizi çekti. Yazar iki defa devlet ödülü almış ve şu an Rusya Yazarlar Birliği'nin sekreteri. Tiksintiyle yazıyor «Moğol suratlılar» diye; öyle ki onun böyle nitelediği bu insanlardan ülkenizde 50 milyon kişi yaşıyor. Ne olur bunun sonu?*

— «İyi olur! Her tutum açıkça dile getirilmeli, hiçbir şey gizli kalmamalı. Açıklık bu işte.»

— *Ama bu görüşler tehlikeli görüşlerdir!*

— «Gerçekten çok tehlikeli görüşler bunlar. Ama açıklık ve demokrasi yolunu tercih ettik ve bunun kolay olmadığının da farkındayız.»

— *Bir de Yahudi düşmanlığı sorunu var... Sovyetler Birliği'nde yaşayan Yahudiler sorunu, nasıl oldu da hem iç hem de dış alanlarda böylesine önemli hale geldi. Bu noktaya gelinmesine neden izin verildi?*

— «Bu sorunuza tam yanıt veremeyeceğim. Ama bu sorunun «izin verilen» ya da yukarıdan direktiflerle halledilecek bir sorun olmadığı görüşündeyim. Daha önce de söylediğimiz gibi, Yahudi düşmanlığı özellikle yarı aydınlar arasında yaygınlaştı. Köylüler arasında ya da gerçek aydmlar arasında böyle birşey yok.

Kimbilir, belki de kötü rekabete dayanan bir olay bu. Çünkü bilim adamı ve yazar aydınlar içinde oldukça çok Yahudi var. Ama okuyucular, örneğin bir Pasternak'in ne asıllı olduğunu sormuyorlar hiç. Onun gibi Mandelstam da çok büyük prestije sahip. Diyebilirim ki, Mandelstam'a karşı söz söyleyebilecek adam şiirden anlamıyordur. Her zaman tekrarlamışımdır: Rus kültürü sinkret nitelikli bir kültürdür, yani değişik ulusların etkisi altında olmuştur ve bu, bugün de böyle.»

— *Yahudi düşmanlığının yeniden canlanışı, Stalin dönemindeki parti politikasının ve kozmopolitizme karşı açılan kampanyanın bir sonucu olamaz mı, ne dersiniz?*

— «Evet, olabilir. Ama 1949-51 yıllarındaki Yahudilere karşı kampanyalarda yer almış olmak, bugün artık ağır bir suç olarak değerlendiriliyor. Geçenlerde Moskova'daki Dünya Edebiyat Enstitüsü iki gün süren bir danışma toplantısı yaptı ve Enstitü Başkanı Bernyikov'un bir zamanlar Zirmunski ve Eichenbaum'a karşı sürdürülen kampanyalarda yer alması olayını inceledi... Bernyikov bu ağır suçlamanın altından kalkamadı, kendini temize çıkaramadı. Böylece Enstitü Başkanlığı görevini kaybetti. Gördüğünüz gibi durumlar değişiyor. Anti-semitistlerin artık başka gerekçelerin ardına sığınmaları gerekiyor...»

GÖRÜŞ AYRILIKLARININ TARİHİNE İLİŞKİN (1925)

Stalin

SBKP 14. Kongre tutanaklarından.

Peki dengesizlik nasıl başladı? «Troçki'nin durumu ne olacak» sorusuyla başladı herşey. 1924 yılı sonlarıydı. Leningrad grubu işin başında Troçki'nin partiden ihracını öneriyorlardı (...) Bizler, yani Merkez Komitesi'nin çoğunluğu bu öneriye katılmadık ve biraz mücadeleden sonra Leningrad grubunu sundukları karar taslağından, partiden atılma konusunu çıkarmaları doğrultusunda ikna ettik (...) Zinovyev'in ve Kamenyev'in görüşlerine katılmadık. Çünkü biz ihraç etme politikasının parti açısından tehlikeler taşıdığının farkındaydık. Tutup atma, ihraç etme, -onların istediği kurbandı- tehlikeli ve bulaşıcı bir iştir. (...)

Çok iyi aklımdadır, bazı yoldaşlar, örneğin Ekim 1917'de öyle büyük hatalar yapmışlardı ki, onların yanında Buharin'in hataları devede kulak kalır. (...) Ve parti, bu yoldaşlar hata yaptıklarını kabul eder etmez, yapılan hataları unuttu. Oysa Buharin bu yoldaşlara göre önemsiz hatalar yaptı ve Merkez Komitesi'nin tek bir kararını bile çiğnemedi. Peki tüm bunlara karşın Buharin'e karşı sürdürülen amansız saldırının anlamı nedir? Ne isteniyor Buharin'den? (...) Buharin kurban edilsin mi istiyorsunuz? Onu kurban etmeyeceğiz, bu böyle biline. (...) Sizin oluşturduğunuz platformun anlamı nedir? Bu işin sonu nereye varır? Bu iş, eninde sonunda partiyi Rikov, Kalinin, Tomski, Molotov ve Buharin olmadan yönetmeye kadar gider... ama yoldaşlar şimdi adını saydığım yoldaşlar olmadan bu parti yönetilmez.

ARBAT'IN ÇOCUKLARI

Anatoliy Ribakov

Drujba Narodov. Moskova 1987, sayı 4, sayfa: 46-54.

Stalin Soçi'deki yazlığının terasında hasırdan örme koltuğunda oturmuş güneşleniyordu. Kendi eseri olan Soçi'yi beğenirdi. Yazı güneyde geçirmekten hoşlanırdı, oysa doktorlar buraya sonbaharda gelmesini tavsiye ederlerdi. Ama bu doktorlar da ne bilirdi ya! Bu ayları ta çocukluğundan beri çok severdi. Bizans imparatorları tarafından yaptırılan şimdi artık yıkıntıları kalan Goris-Sihe burcuna tırmanırdı sık sık. Bir defasında düşmüş, elini kanatmıştı. Her ne kadar Gori'de deniz ve buradaki bitki örtüsü olmasa da, Soçi hep Gori'yi anımsatıyordu. Stalin'in önündeki masada kitaplar vardı: Solovyov, Kulyuçevski, Pokrovski ve yardımcıları tarafından hazırlanıp sunulan «Sovyetler Birliği Tarihi Ders Kitabı Üzerine Notlar» adlı araştırma. Bu çalışmayı Jdanov yürütüyordu.

Jdanov'u «O» seçmişti. Bu yıl Gorki kentinden getirtmiş ve Merkez Komitesi Sekreterliği'ne atamıştı. Bunun nedeni, Jdanov'un, sorumlu olduğu bölgedeki sorunları başarıyla çözmüş olması ve Gorki otomobil fabrikasının üstesinden gelmesi değildi. Diğer il sekreterleri de başarılı insanlardı. Asıl neden, Jdanov'un topu topu 38 yaşında olması da değildi. Merkez Komitesinin diğer sekreterleri de ihtiyar değildi ki: Hruşçov, Vareykis ve Eiche kırkındaydılar; Hateyeviç ise kırküç... Jdanov tam anlamıyla aydındı. Edebiyat ve sanat yaşamında görgülü, kültürlü idi. Lunaçarski gibi herşeyi bi-

len, yabancı terimler kullanarak, yetkinliğiyle bilgiçlik taslayan entelektüel biri de değildi. Buharin gibi teorisyenliğe soyunmaya da niyeti yoktu, ama aydındı. Yönetimde aydın kısmına gerek vardı. Jdanov bu eksikliği dolduruyordu. Kendisine verilen ilk büyük çaplı görevi, Yazarlar Birliği'nin oluşturulmasını, görülen o ki, iyi beceriyordu. Yakında gerçekleştirilecek olan kongre, parti ve aydınlar arasındaki ilişki açısından dönüm noktası olacaktı. Aydınların önemli bir müfrezesini oluşturan yazarlar halkın düşünsel yönlendirilmesinde hep pay isteyegelmişlerdi.

İktidar için verdiği mücadelede Lenin aydınlara yaslanmıştı. Çok da doğru yapmıştı: Aydınlar farklı düşüncenin bereketli toprağı olmuşlardır hep ve farklı düşünce de, iktidar savaşımında kullanılması gereken önemli bir silahtır. Ama iktidara gelir gelmez aydınlara yaslanmayı terketmek gerek. İktidarın elindeki silah bundan böyle farklı düşünce değil, tek tip düşünce olmalıdır. RAPP ve benzeri küçük grupçuklar aydınları bölük pörçük ettiler, görüş ayrılıkları yarattılar. Tek tip düşünceyi garanti edecek bir örgüt gerekiyor. İşte Yazarlar Birliği böyle bir örgüt olmalıydı.

Gorki, yazarları birleştirmek için uygun bir etmendi. İşin aslına bakılırsa, özünde küçük burjuva liberalizmine doğru eğilim gösteren sol sosyal demokrattı o. Lenin az zahmet çekmedi onun yüzünden; çok uğraştı, ama doğruydu bu yaptığı. Gorki'nin adı ve Batılı yazarlarla geniş ilişkileri vardı. Gorki bugün bizde var olan birçok şeyi kabul etmiyor. Ama politik göçmenlik yıllarında da kanıtladığı gibi dışarda da belli bir perspektife sahip değil. Gerçek yazar ülkesinde yaşamalı, ülkesinde ölmeli. Victor Hugo III. Napolyon'un ölümünü dışarda huzur içinde bekleyebilmişti, ama bunun nedeni dışarda yazdığı her bir eserin Fransa'da da yayınlan-

mış olmasıydı. Rus politik göçmenlerinin eserleri bizde yayınlanmıyor ve yayınlanmayacak da. Arkegiy Avarçenko'nun neden olduğu o tatsızlık bir daha tekrarlanmayacak.

Bunyin..? Neye ulaşabildi ki? Altmış üç yaşında Nobel ödülü aldı, kime lazım? Bunyin'i kim okur ki? Paris'in bilinmezliği içinde, oralarda ölüp gidecek. Hepsi ölüp yokluğun, bilinmezliğin içinde yitip gidecekler. Rus edebiyatında adı kalmayacak hiçbirinin. Gorki kalmak istiyor. Yurdunda anıtı olsun istiyor. Bu da anlaşılabilir birşey. Anıtlarını dikeceğiz de. Tüm eserlerini de yayınlayacağız ve kitaplarının gelirini, döviz olarak avucuna sayacağız. O kendisi döviz şimdi: Hem Batılı, hem de bizim yazarlarımız tarafından sayılıyor. Serapion kardeşler, Fegyin ve Tihanov da öyle. Onlar, yetenek ve deneyimleriyle bu dönemde her şeyden önce sosyalizm davasına hizmet etmeleri gerektiğini iyi kavradılar. Oysa RAPP şimdi onları yazınımızdan söküp atmaya, yerlerine proleter şiir yontucularını oturtmaya çalışıyor. Ama bu kafiye dökümcüleriyle nereye kadar gidilebilir? «O» nun dönemine dair, edebiyat yaşamında, kayda değer birşey bırakabilirler mi onlar? Gemyan Bedniy örneğin? Gemyan ölümünden sonra bir tek kitaplığını bırakacak gelecek nesillere! Büyük bir kütüphanesi var diyorlar. Mayakovski yetenekli biri. Şiirlerini kullanmak gerek. Ama bu artık neredeyse politika.

Bir zamanlar, «O» da şiir yazmayı koymuştu kafasına. Bir daha manastırda papazlık öğrenimi gördüğü yıllardaydı. Gyila -sabah- diye bir şiir yazmış, papaz öğrenimi gören öğrencilerin şiirlerinin altına gerçek adlarını koymaları yasak olduğundan Soselo imzasıyla «İveriya» dergisinin baş redaktörü İlya Çavçavadze'ye götürmüştü. Beş altı şiiri yayınlanmıştı o dergide: Gori'ye

dair anılarını, Ateniye yolculuğunu, babasının arkadaşlarıyla beraber donattığı içki masalarını, sohbetleri dökmüştü şiirlerine.

Sonra şiirin «kendi» işi olmadığını kavramış ve bırakmıştı. Peki nasıldı bu şiirler? Onların hiç birini tekrar okumamıştı, ama İlya Çavçavadzenin «Sabah» şiirini methettiğini iyi hatırlıyordu.

«Açıldı gül tomurcuğu, sarıldı menekşeye

Uzak bulutlarda şakıdı bülbül...»

Ve, yirmi yıl sonra, 1916 yılında Yakob Gogebaşvili tarafından hazırlanan ilkokul kitabında «Sabah» şiiri de yer almıştı; hem de aynı, Soselo imzasıyla. İlk yayınlanmasından yirmi yıl sonra Yakob Gogebaşvili şiiri kitabına koymaya layık görmüşse, demek şiir birşeyler içeriyordu, dişe dokunuyordu! Ama boşunaydı. «O» şair olmak için doğmamıştı. Şiir ruhu yumuşatırdı, dolayısıyla şairden savaşçı olamazdı. Gazetecilik öyle mi ya! Gazeteci savaşın adamıydı ve kalemiyle devrime az hizmet etmedi. Birçok yazısı yayınlandı, bir çok da sahte isim kullandı: David, Nameradze, Çijokof, İvanoviç, Bejoşvili, Kato, Koba... Sonra parti yaşamında da Koba adını kullandı. Sevmişti bu adı. Kazbegin'in «Baba Katili» adlı romanından, asil ruhlu kahramandan geliyordu Koba adı. Polis de bu isimle tanıdığından, daha sonraki yazılarında yeniden başka adlar kullandı: K. Stefin, K. Stalin, K. Solin... Sonunda, galiba 1913 Ocağındaydı, «Sosyal-Demokrat» adlı gazetede I. Stalin imzalı bir yazısı yayınlandı. Sonra adı I. Stalin kaldı, dünyada bu adla tanındı.

Şiir yazmayı bıraktı, yazar da olmadı, ama okumayı hep sevdi ve çok da okudu. Gençliğinin ilgi duyduğu kitaplarını artık hatırlamıyordu; daha sonraları hapislerde, sürgünlerde okuduklarıyla karışıp gitmişti. Dev-

rimcilik mesleği okumaya çok zaman bırakmış, dahası okumayı zorunlu da kılmıştı.

Papaz okulunda gördüğü eğitim lise düzeyindeydi. Latince, Yunanca, eski-Yahudice, Fransızca, İngilizce ve Almanca da öğretmişlerdi. Ama «O», yabancı dili bir türlü öğrenememişti. Sonra sürgünde de olmadı bu iş. Zaten boşa zaman harcama değil miydi bu iş! Ama Rusçayı iyi özümsedi. Papaz okulunda eğitim dili de Rusçaydı ve «O», beş yıl okudu o okulda. Ama Gürcü aksanıyla konuştu hep. Çocukluğundan kaldı bu aksan ve «O», aksanını düzeltmeye özen de göstermedi. Önemli olan aksan değildi. «O», Ruslar arasında da ne virgülü, ne vurguyu doğru dürüst kullanamayan az mı insanla tanışmıştı...

İkinci sınıf yazarları okumadı hiç. Kime ne faydası vardı ki böylesinin? Hep klasikleri okudu. Rus devrimcisine bunlar lazımdı! Gogol, Saltıkov-Şçedrin, Çehov, Gorki... Bunlar iktidar savaşımında kullanılabilirdi; kaldı ki süren tartışmalarda muhalefet de bunları kullanırdı, yani iyice tanımak gerekiyordu. Köy yazarlarını, şu malum Zlatovratskiyov'ları, Levitov'ları, Karoninok'ları, Nekrasov'ları, Nikitin ve Surikin vb. gibileri, hiç sevmedi ve hiç de okumadı. Onlar köylüye karşı duydukları acımayla doluydular; oysa köylü, kimseye acımazdı. «O», bunu kendi deneyimlerinden öğrenmişti.

Tolstoy büyük bir sanatçıydı; ama o, iktidarın ne olduğunu hiç anlayamadı. İnsanı idealize ederek, yol göstericiliğe, öğretmenliğe kalkışarak kendi sanatının düzeyini düşürdü. «Rus devriminin aynası» -insan şu kültürlü liberallerle arasının bozulmaması için nelere katlanmak zorunda kalıyor! Tolstoy gibi Dostoyevski de filozoflukla uzaktan yakından ilişkisi olmayan biri.

O da toplum ve devlet yapısının makanizmalarını bir türlü öğrenemedi. Ama Tolstoy'dan farklı olarak, o insanı idealize etmedi; insanın sefilliğini, bencil alçaklığı içeren benliğini iyi kavradı. O acı çekme felsefesini vaaz etti. Acı çekme felsefesi insanları etkilemenin en mükemmel aracıdır ve kilise de bu aracı çok iyi kullanmaktadır. Ama ne var ki, Dostoyevski'nin eserleri sıkıcı ve yüksek sanat değeri de taşımıyor.

En büyük Rus yazarı Puşkin! O herşeyi anladı, herşeyi kavradı ve herşeyi öğrendi. Peter'in kişiliğini kavrayabilmesi bile başlı başına olağanüstü bir olay. «İşte Rus yurdunu şaha kaldırdı demir gem...» Boris Godunov onun sanatının doruk noktasıdır. «Sersem halkımız saftır; mucize ve yenilik karşısında şaşıp kalır; Godunov kurnaz ve sertse eğer, asil toprak ağaları onu kendileriyle eşit görürler...» Ne kadar doğru şu saptama: «Sersem ve saf» - işte halkın özü bu! «Kurnazlık ve sertlik» ise «O»nun iktidarının özü. «Eşit görmek» de «O»nun muhaliflerinin tavrını ne güzel ifade ediyor. «Boris Godunov»'un kahramanlarından Otropyev »O»nun ta çocukluğundan beri hayran olduğu tipti. «Bu dışlanan rahip, bu firar eden papaz yirmisini ancak doldurmuştu... Boyu biraz kısa, ama omuzları yapılıydı. Bir kolu diğerine göre kısaydı... Saçları kızıla çalan sarıydı...» Kimbilir, belki de Puşkin'i daha papaz okulundayken okumuştu. Evet, okumuş olmalıydı, çünkü Puşkin'i okumak zorunluydu; ama «O», Boris Godunov'u daha sonra yani okuldan atıldığı dönemde, bir astroloji kurumunda istatistikçi olarak çalışırken keşfetmişti. Okuldan atılışı olayı, şimdilerde «marksist propaganda yüzünden» diye geçiyordu kitaplarda. Bunu bir zamanlar siciline «O», «kendi» yazmıştı.

Aynen şöyle yazmıştı: «Tiflisteki papaz okulundan

marksist propaganda nedeniyle atıldı»... Oysa okuldan atılmasının nedeni başkaydı. Gerekli harcı ödememişti. Aslında ödeyebilirdi, çünkü annesi her aybaşı Egnatoşvili'den aldığı parayı «O»na gönderiyordu. «O», papaz okulunu bitirmek istemedi; papaz olmak istemedi. «O» artık o dönemde marksistlerle ilişki kurmuştu. Marksist propaganda yaptığı için okuldan atıldı biçiminde bir görünüş yaratmak doğru idi, çünkü böylece lider imajı güçlenirdi, dolayısıyla bu devrime de yarar sağlardı.

Astroloji kurumunda çalışırken Boris Godunov'u yeniden okumuştu...

«Huzursuz rahip... firar eden papaz... yirmisini ancak doldurmuştu... boyu biraz kısa, ama omuzları yapılıydı. Bir kolu diğerine göre kısaydı... saçları kızıla çalan sarıydı...» O zamanlar «O» da yirmi civarındaydı. «O» da kilisedeki kariyerini bir kenara itip okulu terkettiğinde, okulu bitirmeye bir yılı kalmıştı. «O» da kısa boyluydu ve omuzları genişti. Bir elini de zor kullanıyordu. Ayakları yerden kesik hayalci değildi; çocuk değildi artık, yani bu şanssız Otropyev'le «kendi» arasında paralellikler kurmaya kalkışmadı. Ama dış görünüşteki bu benzerlik «O»'nu şaşkına çevirmişti. Puşkin'in, Otropyev'in yenilgisinin nedenlerini derinlerde arayıp bulmasına da hayran kalmıştı - O büyük sırrını Polonyalı sıradan bir kadına açmıştı. Temiz ruhluydu, vicdanlıydı. Her politikacının kullanmak zorunda kaldığı yöntemler onda tereddütler doğuruyordu. «Güzel Moskova'ya götüren o gizli yolu düşmana göstereceğim.» Politikacı değil, romantik bir maceracıydı o. Oysa gerekli olan herşey bütünleşmişti kişiliğinde: İrade, hırs, cesaret, riski göze alma, yenme azmi; ama zaferini pekiştirip onun meyvelerini toplamayı beceremedi bir türlü.

İktidara el koyup, onu elde tutamama, beceriksiz

politikacıların kaderiydi hep. İktidarı elde tutma, ele geçirmekten daha zor olmuştur her zaman...

Tabii bu düşünceleri bugüne aitti. O zamanlar bu konuda neler düşündüğünü artık hatırlamıyordu. Çok net olarak anımsadığı, dış görünüşteki benzerlik karşısında içine düştüğü şaşkınlık idi. İktidarın zirvelerine savrulan eski papazın kaderi «O»nu hayretler içinde bırakmıştı. Daha sonraları, geçen zaman içinde, hayalini esir alan başka tarihsel kişiliklerin gölgesinde, bu eski papazın imajı silikleşmiş, gerilere itilmişti. Ama buna rağmen, bilincinde, orada derinlerde hep varolmaya devam etmişti demek. Bakü'de çok eski soylu bir Polonya ailesinden gelen Sonya Leonardova Petrovskaya ile karşılaştığında hemen yine aklına gelmemiş miydi? Bu illegal proleter devrimci, iyice yıpranmış pantolonuyla, sakallı yüzüyle bu iradeli ve güçlü, isyankâr kadının hoşuna gitmişti. Bir defasında kadını ziyarete gitmiş, evde bulamayınca da geri dönmüştü. Daha sonraki buluşmalarında kadın:

— «Komşumun kızı, Sonya Leonardova sizi çok ürkünç bir amca aradı dedi bana» diye anlatmıştı gülerek.

O zaman gülümseyip geçmişti. Ama çocuğun nitelemesi hoşuna da gitmişti: «Kendi»nden korkulmasını isterdi «O».

Sonya hoş, nazik ve kibardı. Gerekli olan dikkati göstermişti ona. Ne de olsa yaşamının en büyük aşkıydı o kadın. Sonya sosyal devrimcilere sempati duyardı. Ama ne bir tartışmaları oldu, ne de kadın kendi görüşünü kabul ettirmeye zorladı. Partili kadınların inatçılığı yoktu onda ve her türlü görüş ayrılığının «O»nu kızdırdığının farkına vardığında, kadın aralarında politik tartışmaların doğmamasına özen gösterdi. Hiç kız-

dırmadı «O»nu. Yaşamında «O»nu kızdırmayan tek kadın kaldı. Sonra ilişkileri kesildi... Veremden öldü.

«O», Otrepyev değildi elbet ve kadın da Marina Mnyisek değildi. Ama kimbilir, belki de bu ilişkideki ilk teşvik edici sinyal bilincinin uzak köşelerindeki kişiliklerden gelmişti: Polonyalı soylu kadın ve kim olduğu bilinmeyen, illegal, henüz belirginleşmemiş, ama iddialı planlar tasarlayan eski papaz... Bir Eylül günü Sihovka'daki mezarlıkta «Kara Birlikler» tarafından katledilen Hanlar Safaraliev'e veda etmişlerdi. Ne büyük bir gösteri düzenlenmişti bu nedenle! Fabrikaların sirenleri uğuldarken yürüyüş kolları da harekete geçmişti. «O» da oradaydı. Saumyan, Yenukidze, Azizbekov, Orconikidze, Gaparidze ve Fioletov'la beraberdi. Konuşmayı «O» yapmıştı. Sonya da yanıbaşındaydı. Altı ay sonra da onu gömdüler. Yürüyüşler olmadı, fabrika düdükleri de çalmadı. Tabutunun ardından komşu kadınlar ve tanıdık Polonyalılar yürüdü sadece. Tabut mezarın derinlerine indirildi, üstü toprakla örtüldü ve gelenler döndüler. Bir «O» kaldı. Tanımadığı insanlarla birlikte dönmeyi, onlarla konuşmayı istememişti. Kaldı ve mezarın kıyısına çöktü.

Kayalık Sihova burnu denizin ortasına doğru uzanır. Petrol kulelerinin serpiştiği Bibi-Eybat'ın hemen üzerindedir. Petrol kulelerinin çevresinde işçiler görünmüyordu. Tulumbalar bitmek tükenmek bilmez hareketlilikle toprağın derinliklerindeki petrolü gün ışığına pompalıyorlardı. Bahar daha yeni uyanıyordu, ama giderek güçleniyordu güneşin parıltısı. Hazar denizin kıyısında, Sihova burnunun kayalıklarında oturmuş körfezi, sayısız kuleyi seyrediyordu. Sonya'yı, değer verdiği tek kadını görmüştü.

Ama kederi öyle herşeyi yakıp yıkan cinsten değil-

di. Hapishaneleri dolaşmıştı «O», hem Batum'dakini, hem Kutais'tekini. Doğu Sibirya'da sürgün yaşamış, sürgünden kaçmayı da başarmıştı. Savaş arkadaşları artık «Messami-Dasi»den uzaklaşmışlardı. Kechovili, hapishanede ölmüştü, Culukidze de göçmüştü bu dünyadan. Er de olsa, geç de olsa herkes gidici. İnsan yaşamı şu sonsuz devinim içinde bir an kadar kısa. Sadece BUGÜN var ki o da bir an aslında; ama devrimci için gerçek yaşam niteliğinde bir an. İnsan yaşamının küçüklüğünü ve hiçliğini sadece devrimci ve iktidarda olan anlayabilir. Ama kendini esirgemek sadece iktidarda olanın hakkıdır. İktidar için savaşılırken yaşamın değeri yoktur, ama iktidarın elegeçirildiği andan itibaren yaşam galibin ödülüdür. Şimdi galip «O»ydu, yaşamına itina gösterme hakkına da sahipti, çünkü «O», iktidarını korumasını da bilirdi.

Her devrimci yaşamını riske sokar. Bu «O»nun için de geçerli, ama «O» dikkatli oldu hep. Bakü'ye geldiğinde hep Balacarah'a inerdi. Kıyıdan, petrol kuyularının yanısıra, yaya giderdi şehre. Yorulduğunda yolun kenarına oturur dinlenirdi; aynen şimdiki gibi, yüzünü güneşe çevirir, yolu, kuyuları, denizi seyrederdi.

Devrimciyi yönlendiren, engebeli yolunda ona kılavuzluk eden nedir? Ülkü mü? Ülküler çok insanı etkilerine aldılar, kaçı devrimci oldu bunların? İnsan sevgisi mi? İnsan sevgisi yufka yüreklilerin, Baptistlerin ve Tolstoycuların işi. Hayır! Ülkü, devrimci için sadece bahane. «Herkes için mutluluk», «eşitlik», «kardeşlik», «yeni toplum», «sosyalizm», «komünizm», vb. -bunların hepsi yığınları savaşıma çağıran slogandan başka birşey değil. Devrimci karakter, bizim aşağılanma karşısında gösterdiğimiz protestodan; kendi kişiliğimizin mutlaklaştırılmasından başka birşey değil.

Beş kez tutuklandı, sürgüne gönderildi, sürgünden kaçtı, kapalı, gizli yaşadı, aç kaldı, sefil oldu; ne içindi tüm bunlar?

Gübresinden başka birşeye ilgi bile göstermeyen köylüler için mi? Proleterya! O ömrü billah kafalarını boyunduruktan çıkaramayanlar için mi? Bakü'de kalırken Rotsıhild'lerin işçi otellerinde sık sık gecelerdi. Bu «işçi sınıfı»nı Bailova'da yeteri kadar görmüştü «O». O dönemde, parti içinde önemli bir şahsiyetti artık. Bakü bölgesi bolşevik yöneticisiydi. Bu konumunu hedef alan her saldırı cılız bir deney olarak kaldı hep. Bu deneylere bundan böyle de imkan vermeyecek. Stalin koltuktan kalktı: Tepesinde bir sinek dolanıyordu. Arada bir yaklaşan, kulağını dolduran vızıltıyı eliyle kovaladı. Sinek masaya doğru uçtu, sonra konup kültablasına doğru ilerlemeye başladı. Stalin Kulyaçevki'nin kitabıyla ezdi sineği.

— Alçaklık bu. Alçaklık! dedi Gürcüce; tekrar koltuğuna oturup düşüncelerine daldı. Avel Yenukidze'nin kahrolası broşürü gelmişti aklına.

Bu broşüründe Yenukidze bir bölümde -nereden aklma esmişse- «Nina» kod adıyla faaliyet gösteren gizli matbaayı anlatmaya girişmişti.

Matbaa doğrudan Lenin'e bağlıydı. Mektuplaşmaları Krupskaya örgütlüyor, matbaayı ise Krasin, Yenukidze ve Kechovili yönlendiriyorlardı. Bunlardan başka hiçkimse bu konuda bilgiye sahip değildi, diye yazıyordu Avel. Hiçkimse; yani dolayısıyla «O», Stalin de bilmiyordu, «O»na haber vermeyi bile gerekli görmemişlerdi!

Rotsıhild ve Mantasec'de çalışan elektrik mühendisi Krasin'i anlamak mümkündü. Lenin en sıkı konspirasyona uyması için ona emir vermişti. «O», ona kızmıyordu zaten. Krasin çoktan ölmüştü. Ve Kechovili de öl-

müştü. Kaldı ki, devrimin kaderini belirleyen de bu küçük matbaa olmamıştı. O zaman durum böyleydi.

Ama şimdi artık durum değişmişti. Şimdi «O»nun Bakü'de, Tiflis'te, Kafkas bölgelerinde kazanılan zaferlere, başarılara ihtiyacı yoktu. «O»nun, partinin gerçek tarihine gereksinimi vardı ve partinin gerçek tarihi de ancak ve ancak yönetimin çıkarlarını ve prestijini göz önünde tutan tarih olabilirdi.

Bakü'de, hemen burnunun dibinde faaliyet gösteren bir matbaadan haberi bile olmamışsa eğer; şimdi partiyi Rusya'da «O»nun yönettiği iddia edilebilir miydi? Eğer partiyi «O» yönetmişse, matbaanın varlığından haberinin olmadığını şart koşmak bile anlamsızlaşmıyor muydu? Bunu yadsımak, Lenin'in birinci çalışma arkadaşı olarak «O»nun rolünü yadsımakla eş anlamlıydı. Avel Yenukidze yoldaş bunu anlamıyor mu sanki? Anlamaması imkansız. Öyleyse «Stalin yoldaşın Nina matbaasından haberi bile yokmuş» anlamının çıkabileceği bir broşürü neden yayınlıyor peki? Yanukidze yoldaşın ne ihtiyacı var buna? Durup dururken tarihi eşelemeye neden başlıyor? Ve «O», Kremlin'i, kendi yaşamını tam da böyle bir adama emanet etmiş demek! Acaba Kremlin muhafız birliğine niye o kadar çok eski partili birikti? Hangi ilkeler uyarınca seçiliyor bu insanlar? Eğer bir muhafız için koruma politik bir ödev haline gelirse, muhafız güvenirliğini yitirmiş demektir. Çünkü politik görüşler değişebilir. Kişisel sempatiye bile güvenilmemeli. Sempati ile antipati arasındaki mesafe en fazla bir adımdır.

Gerçek muhafız sahibine bir köpek gibi sadık olmalı. Gerçek muhafız bu işte. En küçük bir gevşeklik, en küçük bir dikkatsizlik karşısında tüm imtiyaz ve kayırmalarıyla beraber yaşamını da kaybedebileceğini bilmeli. Bunu iyice kafasına kazımalı muhafızların. İşte

muhafızlar böyle seçilmeli. Yenukidze yoldaş Kremlin kumandanlığında Troçki'nin tren kumandanı olan, yani Troçki'nin adamı olan Peterson'u tutuyor hâlâ. Saray devrimi mi yapmak istiyor bunlar? Yenukidze «onlarla» birlikte. Bu kesin artık. Broşürüyle kendini açığa çıkardı.

Bu kahrolası, provokatif broşürü parça parça etmek lâzım. Tabii Avel hemen inkâra başlayacak, ah vah edecek, pişman oldum diyecek. Pişman olan adam, politik olarak bitmiş adamdır. O andan itibaren fiziki olarak var olup olmadığı, yakınları ve akrabaları dışında kimseyi ilgilendirmez artık. Akrabaları ve yakınları ise bir süre sonra geçmişi unutacaklardır.

Broşüre ilişkin birşeyler yazmak için acaba kimi görevlendirmeli? En iyisi eski Bakü'lüler arasından seçmek. Ama kim kaldı eskilerden?

Mesela Orconikidze vardı Bakü'de. Balahini bölgesinde Şamsiasadulayev petrol kuyusu yakınlarında sağlık memuru olarak çalışıyordu. Evet, Ramani yakınlarında... «O», çok iyi hatırlıyordu iki odalı kulübeyi. Bir odasında Sergo kalıyordu, diğer odaya hastalar bakıma gelirdi. Mükemmel bir gizli buluşma yeriydi. Bir sürü insan gelip gittiğinden kimsenin dikkatini çekmezdi. Sergo neredeyse bir yıl kalmıştı orada. Sonra da gelip gittiğinde hep uğramıştı. Evet o sözüne inanılacak bir tanık; ama birşeyler uydurup tanıklık etmekten paçayı kurtarır! Avel Yenukidze'nin arkadaşı o. Arkadaşına karşı tanıklık etmeyecektir mutlaka.

Vişinski? Namussuzun biri! Bütün yaşamı boyunca menşevik kaldı. Normal de bu, çünkü iş yapmadan laf etmek sadece menşeviklerin harcı! 1908 yılında Balahani'de Bakülü Zubatovistlerin, Sendrikovların davası düzenlendiydi. O mahkemede Vişinski avukatlık etmiş-

ti. Bir gece içinde kendi hatiplik sanatından başı dönüp, beş kez söz aldıydı demogog kanun kurdu! 1917 yazında Moskova'da Arbat bölgesi polis şefiydi. Duvarlara Lenin'in «aranıyor» diye resimlerini yapıştırmış, afişlerin altına da imzasını basmıştı salak! Ekim devriminden sonra ne yapıp edip, «O»nun önüne çıkmış, diz kırıp el bağlamış, verip veriştirmişti kendine. Tabii, Bailovi hapishanesinde aynı hücrede kalırken dışardan gelen erzak paketlerini «O»nunla paylaştığını bir kelimeyle olsun anımsatmamıştı. O KİMİNLE konuştuğunu gayet iyi biliyordu. «O»nun böyle bir hatırlatmayı bağışlamayacağının kesin bilincindeydi. Üç kuruşluk erzak uğruna yaşamını bağışladıklarının da farkındaydı. 1920 yılında partiye alınmasına «O» yardım etti. 1925 yılında Moskova üniversitesi rektörlüğüne, 1931 yılında da RSSC savcılığına getirdi. Şimdi ise Sovyetler Birliği baş savcı yardımcısı. Ama Bakü davasında kullanılamayacak bir adam, parti içinde kıymeti yok...

Bir Kirov kalıyor. Devrim öncesi Bakü'de çalışmadı, ama devrimden hemen sonra beş yıl Azerbeycan'ın patronu oydu. Arşivlerdeki belgeleri ortaya çıkardı, Bakü'deki parti örgütünün tarihini inceledi. Kültürlü ve ta işin köklerine kadar inmeyi seven biri. Yenukidze'nin broşürüne yanıt verebilecek tek kişi o işte!

Prestijini de kullanarak partinin işine gelmeyen tarih alternatifini reddedip, parti yönetimin prestijini güçlendirecek alternatifi destekleyebilir. Konuşmalarında Stalin'e övgüler yağdırdı hep, ama bunun pek kıymeti yok. Şimdi nasıl; ona bakmak, yakından görmek lâzım. İşte Soçi'ye de bu nedenle gelmesini istedi ya. Üçümüz, birlikte gayet iyi olur diye düşündü' Örneğin; üçü de müziği seviyor. «O», sadece seviyor, Jdanov piyano çalıyor, Kirov ise neredeyse müzik hastası. Operaya gi-

diyor. Hem de hükümet locasında falan da oturmuyor, aşağıda salonda yer buluyor kendine. Yani üstüne üstlük demokrat da. Hep entelektüellere özendi. Gençliğinde üniversitenin amatör sanat kollarında tiyatroculuk yapmış. Oysa hepsi hepsi bir meslek lisesine gitmiş. Bir zamanlar gençlik resimlerine bakmıştı. Nerede göstermişlerdi acaba? Sergo'larda mı? Yok, yok Kirov'larda galiba; hem de karısı, Markus; yok, Marya Livovna gösterdiydi; genç delikanlı fotoğrafıydı, kruvaze ceketli, aynen üniforma gibi. Başında kasket. Kasketin ön yüzünde de çarpı işareti gibi bir çekiç ve anahtar. Altı üstü bir teknik lisenin amblemi, ama bilmeyen lise ya da üniversite kılığı sanır.

Ama gelmek istemedi işte! Hastayım, doktorlar maden suyu iç, diyorlar. Neyin var? Midem yanıyor... Amma yaptın o da hastalık mıymış! Atla gel, burada tedavi ederiz seni, biraz çalışırız ha? «Ama ben tarihten anlamam hiç.» -Biz anlıyor muyuz sanki? Ama çalışıyoruz işte. Gel, beraber çalışalım.

Gelse de biraz gözönünde olsa. Hiç beraber olmamışlardı. Aslına bakılırsa devrim öncesi hiç karşılaşmamışlardı. İçsavaş sırasında birkaç kez buluşmuşlardı. Aralarında yakın ilişki daha sonraları, Kirov Azerbaycan'da çalışırken doğmuştu.

Kirov birçok kez Moskova'ya parti kongrelerine, MK toplantılarına, ya da işlerini halletmeye gelmişti. İnsanda olumlu bir izlenim bırakıyordu. Orconikidze de hakkında iyi şeyler söylüyordu. Yurtdışına çıkmamıştı. Politik göçmenlik yapmamıştı. Troçki'nin, Zinovyev'in, Kamenyev'in ve Buharin'in amansız düşmanıydı. Buharin'le arasında dostça ilişkiler vardı ama. Terfisini «O» sağlamıştı. 10. Kongrede MK Yedek Üyeliğine, 12. kongrede MK Üyeliğine getirtmişti. 1930'da da Politbü-

roya soktu. Leningrad'da da «O» atadı. Bu ezeli muhalefet, memnuniyetsizlik ve huzursuzluk yuvasını dağıtması görevini verdi ona. Ama, işte ona bağladığı ümitler suya düşmüştü. Şehiri altüst etmediği gibi, üstüne üstlük oradaki hareketin başına geçmeye çalıştı. Ucuz popülistlik sevdasına kapıldı. Stalin yoldaşın aksine, temkinli, duyarlı, adil ve bilge roleri üstenmeye kalkıştı. Politbüroda önce Ryutin, sonra Smirnov, Tolmaçov ve Eistmont'un ölüme mahkum edilmelerine karşı sözaldı. Daha da kötüsü diğer politbüro üyelerini de etkiledi. Molotov'u ve Voroşilov'u bile ikircime düşürdü. Ölüme mahkumiyetin tek destekçisi Lazar kaldıydı.

Yenilgiye uğrayanlara karşı büyüklük göstermek tehlikeli bir iştir; düşman büyüklüğe inanmaz. Düşmanın gözünde büyüklük politik manevradır ve ilk fırsatta taarruza geçmek için her imkanı kullanır. Kirov tehlikeli bir idealist. İşçi sınıfı için daha iyi maddi yaşam talebini tekrarlayıp duruyor. Maddi sorunları halledilmiş insanın küçük burjuvalaşacağını, heyecanını yitireceğini ve artık hiçbir türlü fedakarlığa yanaşmayacağını anlamıor mu? Muazzam halk enerjisini ortaya çıkaran hep çekilen acılar olmuştur. Bu, enerji yıkıma da, yapıma da kanalize edilebilir. Çektiği acılar insanı tanrı katına yükseltir. İşte halkımız yüzyıllar boyu hristiyanlığın bu bilgeliğiyle yetişti. Bu düşünce halkın bilincine sökülemiyecek şekilde kazındı. Bizim bundan yararlanmamız gerekiyor. Sosyalizm bu dünyadaki cennettir. Bu nedenle, tanrısal cennete göre çok daha çekici. Ama buna ulaşabilmek için de acı çekmek gerek. Ancak halka, çektiği acıların geçici olduğu, kutsal amaca hizmet ettiği konusunda güvence verilmeli. Halk; en yüksek otoritenin gereksinimlerini iyi bildiği, kendine göz kulak olduğu, toplumsal hiyerarşide hangi mevkide olursa olsun onu koruduğu konusunda ikna edilmeli.

Eh yüksek otorite HERŞEYİ BİLENDİR. - HERŞEYİ BİLEN VE HERŞEYE KADİR OLAN...

(...)

Stalin tekrar terasa döndü. Hasır koltuğuna çöküp, yüzünü güneşe doğru çevirdi. Düşünceleri yine Kirov üzerineydi. Halef diye anıyorlar. Oysa «O», hepsi hepsi yedi yıl daha yaşlı. Öyleyse nasıl haleflikmiş bu! Kimin önce gideceğini kim bilebilir? Kafkasyalılar uzun ömürlü olurlar. Demek ki, ölümünden sonraki değil, daha «O» yaşarkenki halefliği kasdediyorlar! Avuçlarını yalarlar! «O»nun Robespierre'i giyotine gönderen Konvente ihtiyacı yok. Napoleon Konven'i darmadağın etti ve bunu yaparken haklıydı da. Napoleon işte tam da bu nedenle büyük devlet adamıydı; Robespierre ise tüm acımasızlığına karşın, geveze bir avukattan öteye geçemedi.

MERKEZ KOMİTESİ SEKRETERLİĞİNE NOTLAR (24 EKİM 1927)

Lev Troçki

Portreti, New York, 1984, sayfa: 102-103.

1 — Konuşmamı daha önce hazırladığım kağıttan küçük değişikliklerle yaptığım için, sekreterliğin zabıt metnini düzeltmek yerine, konuşma metnimi ilişikte sunuyorum.

2 — Zabıtları tutan sekreterler zor koşullarda çalışıyorlar. Konuşma sırasında haykırışları, atılan lafları da zabıta geçirmeye gayret göstermişler; ama bir kısmını, yani tamamını değil. Kimbilir, belki de bir dizi arada atılan laf, sekreterlerin aldıkları yüksek terbiye nedeniyle zabıtta yok! Ben bunu onları suçlamak için söylemiyorum. Zabıt okunduğunda, konuşmam sırasında başkanlık kürsüsünden durmadan müdahale edildiği pek anlaşılmıyor. Zabıtta, başkanlık kürsüsünden bana doğru bir bardak fırlatıldığından da söz edilmiyor (denildiğine göre Kuyak yoldaş tarafından). Zabıt, genişletilmiş plenumun üyelerinden birinin beni kürsüden indirmeye çalıştığını vb. vb.ni de içermiyor.

3 — Vrangel subaylarının ve askeri darbenin, ayrı gündem maddeleri olarak ele alınması önerisini desteklemek için yaptığım ilk konuşmam; plenumun bu konuda aldığı özel bir karar uyarınca, zabıttan çıkarılmış. Ama buna bağlı olarak, konuşmam sırasında Merkezi Denetleme Kurulu üyesi Yaroslavski yoldaşın istatistik verileri içeren bir dosyayı bana doğru fırlatması olgusu

da zabıt dışı kalmış. Halbuki bu olgu özel bir moral-politik önem taşımaktadır: Tüzüğe göre parti örgütlerinin herhangi bir biriminde tartışmalar sırasında sert ve sorumsuz bir tanımlama sarfeden bir partili, partiden atılmakla cezalandırılırken, bu tür cezaları saptayan ve uygulayan yoldaşlardan biri, partinin en yüksek forumunda, Merkez Komitesi ve Merkezi Denetleme Kurulunun Birleşik Plenumunda, faşist-hooligan yöntem olarak tanımlayabileceğimiz yöntemlere başvurmayı kendi için doğal sayabilmektedir.

4 — Buharin yoldaşın konuşması sırasında yapılan bir müdaheleye yanıt verdiğim için Svernik yoldaş da bana doğru bir kitap fırlattı. Merkez Komitesinin bir zamanlar sekreterliğini yapan ve şimdi de partinin Ural bölge sorumlusu olan Svernik yoldaşın bu kahramanca eylemi umarım zabıtlarda layık olan yerini alır!

5 — Yukarıda sıraladığım hooliganlıkların (Yaroslavski, Svernik, Kubyak ve diğer yoldaşların sorumsuz davranışlarının) hiçbiri başkanlık kurulundan gerekli olan tepkiyi görmedi. Bu nedenle Birleşik Plenumda cereyan eden tüm bu olaylar, partinin en yüksek formunun parti örgütleri için kongre öncesi tartışmaların hangi yöntemlerle sürdürülebileceği yolunda sunduğu ilkeler olarak tanımlanabilir olsa gerektir!

KARL RADEK'İN İFADESİNDEN BÖLÜMLER

Troçkist Merkez Paralel Moskova Davası. 6 (1937). Sayers - Kahn: Büyük Komplo. Sikra yayınları, Budapeşte, 1948, sayfa: 310 - 311.

İçişleri Bakanlığına getirildiğimde sorguyu yöneten görevli (...) bana şunları söyledi: «Bakın, siz artık çocuk değilsiniz. İşte, size karşı tanıklık yapan 15 kişi var elimizde. Bu işten paçayı sıyıramayacağınız gibi, düşünen bir insan olarak, bunu ümit etmeniz bile abestir...»

İki buçuk ay kadar sorguyu sürdüren subaya işkence ettim. Şimdi burada, bize sorgulama sırasında işkence yapılıp yapılmadığı sorusu geliyor akla: Belirtmem gerekir ki, bana işkence yapılmadı, tam tersine, soruşturmayı yürüten subayları bir dizi gereksiz işle uğraşmaya mecbur ettiğimden, ben işkence yaptım. İki buçuk ay boyunca soruşturmayı istediğim yönde geliştirerek, görevlileri beni başka sanıklarla yüzleştirmeye mecbur ederek, ellerindeki kozları benim önümde açmak durumunda bıraktım. Böylece kim ifade verdi, kim vermedi ve verenler ne söyledi hep öğrendim.

Ve bir gün soruşturmayı yöneten sorumlu subay bulunduğum yere geldi ve şunları söyledi: «Bir siz kaldınız. Bırakın artık işi uzatmayı, zaman kazanmayı! Söylemek istediklerinizi niye söylemiyorsunuz? Ve o zaman şu yanıtı verdim: «Evet, yarın artık ifade vermeye başlıyorum!»

STALİN'E AÇIK MEKTUP (1939)

F. F. Raskolnikov

Ogonyok, 1987, sayı 26, Moskova.

Stalin! Sizinle beraber devrim tarihimize «terör dönemi» başlığıyla geçecek yeni bir dönem başlamıştır. Sovyetler Birliği'nde bugün kimse kendini güven içinde hissetmiyor. Kimse, akşam yattığında geceyi tutuklanmadan geçirip geçiremeyeceğini bilemiyor. Herkes bağışlanıp bağışlanmayacağının acı kuşkusuyla yaşıyor. Herkes, ister sağcı olsun, ister adi suçlu, ister Ekim devrimi kahramanı, ister devrimin düşmanı, ister eski bolşevik, ister kolhoz köylüsü, ister büyükelçilik elemanı, ister bakanlık yetkilisi, ister aydın, ister Sovyet Mareşali, yani kim olursa olsun, ayrımsız herkes sizin acımasız darbelerinizin hedefi haline gelebilir. Herkes o kanlı, şeytansı hedef tahtasının parçası oldu... Siz, kanlı likidasyonunuzu bir zamanların Troçkistleri, Zinovyevistleri ve Buharinistleri ile başlattınız, ardından eski bolşevikleri ortadan kaldırarak devam ettiniz. Daha sonra da iç savaşta doğan, ilk beş yıllık planları omuzlarında taşıyan partili ve parti dışı kadroların imhasına geçtiniz. Ve son olarak, şimdi de Komsomol'un katlini örgütlüyorsunuz. Siz tüm bunları yaparken «Troçkist-Buharinist ajanlara karşı savaş» kisvesinin ardına sığmıyorsunuz. Ama iktidar sizin elinize dün geçmedi. Sizin onayınız olmadan kimse sorumlu bir göreve gelemezdi. Sözüm ona o «halkın düşmanları»nı devletin, partinin, diplomatik örgütlerin en sorumlu mevkilerine kim getirdi?... Josef Stalin! Parti ve devlet aparatının her hüc-

resine o «zararlı unsurları» kim yerleştirdi?... Josef Stalin!

Siz canice sahtekârlıkları kullanmaktan da çekinmeyerek mahkemelerde bir dizi dava düzenlediniz. Bu davaların aptalca gerçek dışılığının, bir zamanlar papaz okulunda sizin de okuduğunuz orta çağın «cadı mahkum etme» davalarını bile geride bıraktığını herkes biliyor. Pyatakov'un Oslo'ya gitmediğini, Maksim Gorki'nin eceliyle öldüğünü ve Troçki'nin trenlere karşı suikast düzenlemediğini siz de gayet iyi biliyorsunuz. Siz bunların yalan olduğunu bile bile, suç arkadaşlarınızı günbegün yeni itiraflar uydurmaya zorluyorsunuz... Atılan çamurdan bir iz kalır elbet!

Lenin'in tabutunun başucunda siz, onun son isteğini gerçekleştirmek, partinin birliğini göz bebeğiniz gibi korumak için yemin ettiniz ve kendi yemininizi çiğnediniz. Lenin'in son isteğine ihanet ettiniz. Suçsuz olduklarını çok iyi bildiğiniz halde, Lenin'in savaş arkadaşlarına iftira attınız, onları kurşuna dizdirdiniz. Ve onları, ölümleri öncesi hiç işlemedikleri suçları kabul etmeye, kendilerini tepeden tırnağa onursuzlaştırmaya mecbur ettiniz.

Ekim devriminin kahramanları şimdi neredeler? Bubnov nerede? Krilendo nerede? Antonov - Ovseyenko nerede? Dibenko nerede? Siz tutuklattınız onları! Savaşımın başından beri beraber olan eski takım nerede? Onlar yok artık. Siz kurşuna dizdirdiniz onları Stalin! Siz, size inananların vicdanını çürüttünüz, mahvettiniz. Siz sizinle beraber yürüyenleri, ikircim ve tiksinti içinde bırakarak, dünkü yoldaşlarının ve arkadaşlarının kanına girmeye zorladınız. Siz, sizin öncülüğünüzde yazılan yeni sahte parti tarihinde ölülerin ve kendinizin katlettirdiği kahramanların eylemlerini kendinize maledererek mezar soygunculuğu yaptınız.

Bir yandan kibirli bir şekilde «aydınlar dünyanın öz suyudur» diye ilân edip, öte yandan yazarları, bilim adamlarını, ressamları en asgari kişisel özgürlükten mahrum bıraktınız. Sanat yaşamını boğulup öleceği mengeneye sıkıştırdınız. Tarafınızdan yürürlüğe konulan çılgınca sansürün ve attığı her adımda canını yitirebileceğinin sorumluluğunu ensesinde hisseden redaktörlerin korkuları sonucu, Sovyet yazını kurudu, felce uğradı. Eğer üzerinde resmi onay damgası yoksa, yazar kitabını yayınlayamıyor, tiyatro yazarı eserini sahneleyemiyor, eleştirmen kritiğini açıkça söyleyemiyor. Siz, Sovyet sanatının çevrenizde şakşakçı olmasını istemekle, onu ölüme mahkum ediyorsunuz. Ama sanat, size «övgünameler» düzmektense, susmayı yeğliyor. Baskının, dayatmanın zorlamasıyla sahte sanat yeşertmek istiyorsunuz. Herkesin «artık yetti» dediği, sizin dahiliğinizi türküleştiren monoton sanat yerleşsin diye çaba gösteriyorsunuz. Yeteneksiz, sözümona yazarlar bir yarı tanrı gibi, güneşin ve ayın oğlu gibi size övgüler düzüyorlar ve siz bu sersem pohpohlamayı doğulu bir despot gibi zevkle dinliyorsunuz. Yetenekli, ama sizin işinize gelmeyen yazarları acımasızca yok ediyorsunuz. Boris Pilnyak nerede? Sagey Tretyakov nerede? A. Arasov nerede? Mihail Kolzov nerede? Sokolnikov'un eşi olmaktan gayrı bir suçu olmayan Galine Serebryakova nerede? Siz onları tutuklattınız, Stalin! Siz özellikle sosyal bilimler alanında faaliyet gösteren bilim adamlarını, yaratıcı faaliyetin olmazsa olmaz koşulu olan bilimsel düşünce özgürlüğünün asgarisinden de mahrum bıraktınız. Üniversitelerde, enstitülerde, laboratuvarlarda, kendine güveni sonsuz ve burnu büyük cahiller, entrikalarla, iftiralarla, korkutmacalarla, bilim adamlarının yaşamını zehir ediyor.

Tüm dünya önünde seçkin Rus bilim adamlarını, ör-

neğin İpatyev'i ve Çiçibabin'i «dissident»* ilan ettiniz. Safça, bu yolla onları layık oldukları onurdan mahrum edebileceğinizi sandınız. Oysa bu insanların, sizin onlara sunduğunuz «cennet»i geri teperek, sizin onlara sunduğunuz «nimetleri», ev, araba, bakanlar kurulunun lokantasında yemek yiyebilmek vb. gibi şeyleri ellerinin tersiyle iterek sizi terketmelerini, bu utanılacak olguyu tüm ülkeye ve dünyaya ilan etmekle kendi kendinizi onursuzlaştırdınız. Siz, yetenekli Rus bilimadamlarının canlarına kıydınız. En seçkin uçak planlayıcısı olan Tupolyev nerede? Siz ona bile acımadınız! Siz onu da tutuklattınız Stalin. Düşünsel yaşamın hiçbir alanı, hiçbir köşesi yok ki, insan rahatca, dürtüklenmeden çalışabilsin. Tiyatro müdürü, yetenekli rejisör ve yaratıcı sanatçı Vsevolod Meyerhold hiç politikaya bulaşmamıştı. Ama siz, buna rağmen Meyerhold'u da tutuklattınız Stalin!

Savaşın arifesinde siz, ülkemizin gururunu ve güvencesini, yani Kızıl Ordu'yu yıktınız. Kızıl Ordu'yu ve Kızıl Donanma'yı ölüme mahkum ettiniz. Siz dünya savaşının ve içsavaşın deneyimleriyle yetkinleşen ordunun en seçkin yöneticilerini, başta mareşal Tuhaçevski olmak üzere, katlettiniz! Siz, en modern savaş tekniğini geliştiren, Kızıl Ordu'yu yenilmez kılan, içsavaş döneminin kahramanlarını ölüme mahkum ettiniz! Siz savaş tehlikesinin doruğa çıktığı dönemde de ordunun yönetimini imha etmeye devam ediyorsunuz. Verdiğiniz zarar ordunun alt kademe yönetimlerine, genç subaylara kadar uzanmaktadır. Mareşal Blyuher nerede? Mareşal Yegorov nerede?... Siz tutuklattınız onları Stalin!

Siz, Sovyet halkının dayatmasıyla, kibirle, Rus tarihinin efsanevi kahramanlarına, Aleksey Nevski'ye, Di-

* Rejim muhalifi.

mitriy Donskoy'e, Mihail Kutuzov'a yaslanmak istiyorsunuz. Önümüzdeki savaşta, canlarına kıydığınız mareşallar ve generaller yerine, size onların yardım elini uzatacağına bel bağlıyorsunuz...

Sizin bu çılgın oyununuzun da sonu gelecektir. Sizin işlediğiniz suçların listesi sonsuzdur. Sizin kanına girdiğiniz masumların listesi sonsuzdur. Bunları sıralamak bile olanaksız. Ama sovyet halkı sizi sosyalizme ve devrime ihanet ettiğiniz için, verdiğiniz muazzam zararlar için, halkın gerçek düşmanı olduğunuz için, sefaleti ve sahte delillere dayanan davaları örgütlediğiniz için eninde sonunda sanık sandalyesine oturtacaktır.

BUHARİN-TROÇKİ CASUSLAR, YIKICILAR VE VATAN HAİNLERİ ÇETESİNİN KALINTILARINI TEMİZLEME

Stalin başkanlığında bir kurul tarafından hazırlanan Bolşevik Partisi Tarihinden bölüm. Bilim ve Sosyalizm yayınları Ankara 1976, sayfa: 430 - 432.

1937'de Buharin-Troçki çetesinin canice suçlarıyla ilgili yeni gerçekler gün ışığına çıktı. Pyatakov, Radek ve ötekilerin mahkemesi, Tuhaçevski, Yakir ve ötekilerin mahkemesi ve ensonunda Buharin, Rikov, Krestinski, Rozengolts ve ötekilerin mahkemesi, bütün bu mahkemeler, Buharincilerle Troçkistlerin çoktandır «Sağcılar ve Troçkistler Bloku» olarak bir halk düşmanları çetesi halinde birleşmiş olduklarını gösterdi.

Mahkemeler, bu insan süprüntülerinin halk düşmanları Troçki, Zinovyev ve Kamanev'le birlikte, Ekim Sosyalist Devrimi'nin ilk günlerinden bu yana, Lenin'e karşı, partiye karşı, Sovyet Devleti'ne karşı gizli çalışmalar yürütmüş olduklarını gösterdi. 1918'in başlarında, Brest-Litovsk barışı aleyhine girişilen gizli çalışmalar, Stalin'in ve Sverdlov'un tutuklanmaları ve öldürülmeleri için «Sol» Sosyalist-Devrimcilerle yapılan gizli bağlaşma; 1918 yazında Lenin'i yaralayan hain kurşun; 1918 yazında «Sol» Sosyalist-Devrimcilerin ayaklanması; Lenin'in liderliğini baltalamak ve yıkmak amacıyla 1921'de parti içindeki anlaşmazlıkların kasıtlı olarak derinleştirilmesi; Lenin'in hastalığı sırasında ve ölümünden sonra parti liderliğini devirme girişimleri; devlet sırlarının ifşa edilmesi ve yabancı casusluk örgütlerine bilgi verilmesi; Kirov'un alçakça öldürülme-

si; yıkıcılık, saptırma çalışımları ve baltalamala hareketleri, Menjinski'nin, Kuybişev'in ve Gorki'nin alçakça öldürülmeleri - bütün bunların, yirmi yıldan fazla bir zamandır yapılan benzeri hainliklerin, burjuva devletlerinin casusluk örgütlerinin emirlerini ve işaretlerini yerine getirmek üzere, Troçki, Zinovyev, Kamenev, Buharin, Rikov ve uşaklarının katılmasıyla, ya da doğrudan bunların yönetimi altında işlendikleri ortaya çıktı.

Mahkemeler, Troçki-Buharin canilerinin, efendilerinin - yabancı casusluk örgütlerinin - isteklerine uygun olarak, partiyi ve Sovyet devletini yıkmak, ülkenin savunma gücünü kundaklamak, yabancı askeri müdahaleye yardım etmek, Kızıl Ordu'nun yenilgisini hazırlamak, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'ni parçalamak, Sovyet Kıyı Bölgesi'ni Japonlara, Sovyet Beyaz Rusyası'nı Polonyalılara, Sovyet Ukraynası'nı Almanlara vermek, işçilerin ve kolektif çiftçilerin kazançlarını yoketmek ve Sovyetler Birliği'nde kapitalist köleliği geri getirmek için çalıştıklarını açığa çıkardı.

Bu Beyaz Muhafız cüceler, bir sineğinkinden daha fazla olmayan güçleriyle, akılları sıra ülkenin efendileri olduklarını sanıyorlar ve gerçekten Ukrayna'yı, Beyaz Rusya'yı ve Kıyı Bölgesi'ni satabilecek ya da verebilecek güçte oldukları kuruntusuyla böbürleniyorlardı.

Bu Beyaz Muhafız haşarat unutuyordu ki, Sovyet ülkesinin gerçek efendisi Sovyet halkıdır; Rikovlar, Buharinler, Zinovyevler, Kamenevler devletin ancak geçici görevlisidirler ve bu devlet, istediği anda onları görevlerinden bir paçavra gibi kaldırıp atabilecek güçtedir.

Faşistlerin bu aşağılık uşakları unutuyorlardı ki, Sovyet halkı tek bir parmağını kıpırdatmayagörsün, kendilerinin izi bile kalmaz.

Sovyet halkı tek bir parmağını kıpırdatmaya görsün, şuna dizilme cezasına mahkum etti.

Ve, İçişleri Halk Komiserliği hükümleri uyguladı.

Sovyet halkı, Buharin-Troçki sürüsünün yokedilmesini onayladı ve önündeki işe koyuldu.

* * *

Nazım Hikmet

Adsız şiir. Moskova 1961. Bütün Eserler, cilt: 2, sayfa: 293.

taştandı tunçdandı alçıdandı kağıttandı iki santimden yedi metreye kadar
taştan tunçdan alçıdan ve kağıttan çizmeleri dibindeydik şehrin bütün meydanlarında
parklarda ağaçlarımızın üstündeydi taştan tunçdan alçıdan ve kağıttan gölgesi
taştan tunçdan alçıdan ve kağıttan bıyıkları lokantalarda içindeydi çorbamızın
odalarımızda taşdan tunçdan alçıdan ve kağıttan gözleri önündeydik
yok oldu bir sabah
yok oldu çizmesi meydanlardan
gölgesi ağaçlarımızın üstünden
çorbamızdan bıyığı
odalarımızdan gözleri
ve kalktı göğsümüzden baskısı binlerce ton taşın tuncun alçının ve kağıdın

SBKP 20. KONGRESİ KAPALI OTURUMUNDA OKUNAN RAPOR (1956)

Hruşçov

Le Rapport Khrouchtchev et son histoire Edition du Şeil, 1976.

Komplo Davalar

Parti kadrolarına karşı uygulanan kanunsuzlukları kanıtlayan çok sayıdaki verinin bir sonucu olarak MK, Merkez Komitesi Başkanlar Kuruluna bağlı olarak çalışacak bir komitenin kurulmasını kararlaştırdı. Bu komitenin görevi SBKP 17. Kongresinde seçilen MK üye ve yedek üyelerine karşı uygulanan yığınsal kovuşturmaların nedenlerini incelemek olacaktır.

Komite NKVD arşivlerindeki çok sayıdaki belgeyi ve başka kaynaklardan bazı belgeleri inceledi. Sözü geçen komite araştırmaları sonucu, komünistlere karşı komplo davalar hazırlandığını, sosyalist yasaların açık bir şekilde ihlal edildiğini ve bu gelişimin suçsuz insanların yaşamına malolduğunu saptadı. 1937-1938'de «düşman» ilan edilen sayısız parti ve Sovyet kadrosunun, ekonomik uzmanın, gerçekte ne düşman, ne casus ve ne de sabotajcı olmadığı açık bir şekilde ortaya çıktı. Dürüst komünistlerdi onlar; ama suçlamaların ağırlığı altında ve çoğu kez de ağır işkencelere karşı dayanamayarak (sahte delil üreten sorgu hakimlerinin dayatmasıyla) acı ve akla hayale sığmayacak suçları kabul etmek zorunda kaldılar.

Komite 1934 yılında yapılan 17. Kongre'ye katılan delegelere ve bu kongrede seçilen MK üyelerine karşı

uygulanan baskı ve yaptırımları içeren ayrıntılı ve somut gerçeklere dayalı bir raporu Merkez Komitesinin bilgisine sundu. Bu raporu çok ciddi bir şekilde inceledik. Kuşkuya yer bırakmayacak şekilde tespit ettik.

17. Kongre'de seçilen 139 MK üyesi ve yedek üyesinden, 98'inin yani yüzde 70'inin daha sonra tutuklandığı ve kurşuna dizildiği (çoğunluğu 1937-38 döneminde) kuşkuya yer bırakmayacak bir şekilde tespit edilmiştir. (Salonda kızgın bağırışlar.)

17. Kongre'ye katılan delegelerin konumuna gelince: 17. Kongre'ye katılan ve oy hakkına sahip olan delegelerin yüzde 80'i devrim öncesi ve iç savaş öncesi, yani illegal yıllarda, başka deyişle 1921 yılı öncesi dönemde partiye girmiş yoldaşlardı. Sosyal kökenlerine baktığımızda kongre delegelerinin çoğunluğunun (oy kullanma hakkına sahip olanların yüzde 60'ının) işçi kökenli olduğunu görüyoruz.

Başka hiçbir kanıt olmasa bile, bu yapıdaki kongrenin partinin yönetimine çoğunluğu parti düşmanı bir MK getirmeyeceği gün gibi açık değil midir? 17. Kongre'de seçilen MK üye ve yedek üyelerinin yüzde 70'inin daha sonra parti ve halk düşmanı olarak mahkum edilmelerinin tek nedeni, devrimimizin yasallığını kaba bir şekilde ayaklar altına alarak, bu dürüst komünistlerin uydurma suçlarla itham edilmeleridir.

Sadece MK üyeleri değil, kongreye katılan delegelerin çoğunluğu da aynı adaletsizliğe uğradılar. Oy ya da söz hakkına sahip 1956 delegeden 1108'i, yani açık bir şekilde ezici çoğunluğu daha sonraları karşı devrimci faaliyetlerde bulunmak suçlamasıyla tutuklandı. Sadece bu olgu bile 17. Kongre'ye katılanların çoğunluğunun karşı devrimci faaliyetle suçlanmasının ne kadar sağduyuya aykırı ve inanılamaz derecede saçma olduğunu kanıtlıyor. (Protesto haykırışları)

Hatırlatalım: Tarihimiz 17. Kongre'yi «Galipler Kongresi» olarak kaydetmiştir. Kongre'ye katılan üyeler sosyalist devletimizin inşaasında aktif olarak yer alan kişilerdir. Bu delegelerin çoğunluğu illegal yıllarda, devrim öncesi yıllarda, iç savaşta partinin çıkarları için savaşan, cesurca düşmana karşı koyan, mücadele eden ve acı çeken yoldaşlardı. Bu insanların; Zinovyevcilerin, Troçkicilerin ve sağ sapmacıların politik olarak mahkum edildikleri yıllarda ve hele sosyalist inşaanın zaferle sonuçlanmasından sonra «ikili oynayacak» hale geldiklerine, sosyalizmin düşmanlarının saflarına katıldıklarına nasıl inanılır?

Tüm bu gelişimin nedeni iktidarı başına buyruk kullanan ve parti üyelerine karşı yığınsal terör uygulayan Stalin'in politikasıdır.

17. Kongre'den sonra parti kadrolarına karşı giderek daha da genişleyen, yığınsal hale gelen baskı ve yaptırım uygulanmasının nedeni nedir? Bunun kaynağı Stalin'in kendini kesin bir şekilde partinin ve halkın iradesinin üstünde görmesinde, Merkez Komitesi'ni ve halkı dikkate almamasında aranmalıdır. Stalin 17. Kongre öncesi kolektif yönetimin görüşlerini dikkate almışsa bile, bu durum, Troçkicilerin, Zinovyevcilerin, Buharincilerin politik olarak kesin bir şekilde likide edilmesinden sonra, bu savaşımın sona ermesinin ve sosyalizmin galibiyetinin bir sonucu olarak partinin birliğinin sağlanmasının başarıldığı dönemde değişmiştir.

Bu dönemde Stalin için artık Merkez Komitesi'nin ve hatta PB üyelerinin görüşleri bir şey ifade etmemektedir. Stalin artık her konuda tek başına karar verecek, salt figüranlara ihtiyacı olduğu görüşündedir. Bu doğrultudaki tavrı çevresindekiler için tek seçim yolu bırakmıştı: Ona baş eğmek ve onu yüceltmek!

Yığınsal kovuşturmalar ve yasaların ihlali S. M. Kirov'un öldürülmesinden sonra başladı. 1 Aralık 1934 günü akşamı Stalin'in girişimi üzerine (PB kararı olmaksızın; karar iki gün sonra alınmıştır.) Merkezi Yürütme Komitesi Başkanlığı Sekreteri Yenukidze aşağıdaki direktifi yayınlamıştır:

«1. Emir: Soruşturma organları terörist eylemlerin planlanmasıyla ya da uygulanmasıyla ilgili suçlarla itham edilen kişilerin davalarını hızlandırmalıdır.

2. Emir. Mahkemeler bu davalarda alınan idam kararlarının uygulanmasını, karara karşı af dilekçelerinin incelenmesi gerekçesiyle ertelememelidir. Sovyetler Birliği Merkezi Yürütme Komitesi Başkanlığı bu tür af dilekçelerini geçersiz saymaktadır.

3. Emir: İçişleri bakanlığının gerekli organları sözü geçen davalarda ölüme mahkum edilen suçluların cezasını derhal infaz etmelidir.»

İşte sosyalist yasaların birçok kez ihlal edilmesine bu direktif olanak vermiştir.

Bu yolla oluşturulan birçok komplo davada, sanıklar terörist eylemleri «hazırlamakla» itham edildiler. Yalnızca bu olgu, bu kişiler mahkeme huzurunda «ifadelerinin» zor ve baskı altında alındığını söyleseler bile, ya da itham edildikleri, suçlandıkları olayları, iddianamenin gerçek dışı olduğunu açık bir şekilde kanıtlayabilseler bile davanın yeniden ele alınmasını, ya da bir üst mahkemeye başvurulmasını olanaksız kılıyordu.

Açık bir şekilde söylemek gerek ki, Kirov cinayeti, hâlâ anlaşılmaz, ne olduğu belirsiz koşulları ve sırları içermektedir ve çok ciddi bir soruşturmayı gerekli kılmaktadır. Bazı ipuçları Kirov'un katili Nikolayev'e, görevi Kirov'u korumak olan bazı kişilerin yardım ettiği

kuşkusunu yaratmaktadır. Cinayetten 1,5 ay kadar önce Nikolayev şüpheli davranışlar nedeniyle gözaltına alınmış, ama daha sonra salıverilmiş, hatta kaldığı ev bile aranmamıştır. Kirov'un güvenliğini sağlayan birliğin mensuplarından ÇEKA üyesi bir görevli 2 Aralık 1934'de sorgulamaya götürülürken bir araba kazasında ölmüştür. Kazada arabadaki başka hiç kimsenin burnu bile kanamamıştır. Bu olay olağanüstü şüphe yaratmaktadır. Kirov'un öldürülmesinden sonra Leningrad NKVD yöneticileri çok hafif cezalara çarptırıldılar, ama sonra 1937'de aynı kişiler kurşuna dizildi. Büyük bir olasılıkla bu kişiler Kirov cinayetinin asıl sorumlularının izlerini yitirmek için ortadan kaldırılmışlardır. (Salonda hareketlenmeler)

Yığınsal kovuşturmalar 1936 yılı sonlarından itibaren olağanüstü boyutlar almıştır. Bu süreci hızlandıran Stalin'in ve Jdanov'un Soçi'den 25 Eylül 1936'da Kaganoviç, Molotov ve diğer PB üyelerine gönderdikleri telgraf olmuştur. Telgrafta şunlar yazılıdır: «Yejov yoldaşı derhal İçişleri Bakanı görevine atamanızı kesin bir şekilde gerekli görmekteyiz. Yagoda Troçkist, Zinovyevist blokla artık başa çıkamadığını açık bir şekilde kanıtladı. Bu işte OGPU'nun dört yıllık bir gecikmesi vardır. Her parti kadrosu ve NKVD temsilcilerinin büyük çoğunluğu bunun farkındadır.»

Kesin bir şekilde belirtmek gerekir ki, Stalin'in parti kadroları ile hiçbir ilişkisi yoktur, bu nedenle onların görüş ve düşüncelerini bilemeyeceği açıktır.

Stalin'in formüle ettiği, yığınsal kovuşturmalarda «OGPU'nun dört yıllık bir gecikmesinin olduğu» saptaması ve «bu gecikmenin telafi edilmesi» istemi NKVD'yi yığınsal tutuklamalara, kurşuna dizmeleri hızlandırmaya teşvik etmiştir.

Stalin'in formüle ettiği bu görüşün, SBKP Merkez Komitesi'nin 1937 yılı Şubat - Mart oturumunda kabul ettirildiğini ayrıca hatırlatmakta yarar var. Merkez Komitesi Yejov'un «Japon - Alman - troçkist ajanların zararlı ve düşmanca faaliyetlerinden çıkarılan dersler» başlığını taşıyan raporunun ışığında sözü edilen öneriyi onayladı. Karar haline gelen metin şöyleydi:

«SBKP, antisovyetik troçkist merkezi ve onun ülke çapındaki taraftarlarının kovuşturulması sırasında biriken verileri incelemiş, bu veriler ışığında İçişleri Bakanlığının halkın bu azgın düşmanlarına karşı yürüttüğü etkisizleştirme çalışmalarında en az dört yıllık bir gecikme gösterdiği kanısına varmıştır.»

Bu dönemde yığınsal kovuşturmalar «troçkistlere karşı savaşım» belgisi altında sürdürülmekteydi. Acaba bu dönemde troçkistler devletin ve partinin güvenliği açısından gerçekten bu derece tehlikeli miydiler? Geçmişe bir göz attığımızda şunu görüyoruz: 15. Kongre arifesinde, 1927 yılında troçkist - zinovyevist muhalefet topu topu 4000 oy almış, aynı seçimlerde merkezi politika ise 724 bin kişi tarafından desteklenmiş.

15. Kongre ve MK'nin Şubat - Mart oturumu arasındaki 10 yıllık tarihsel dönem içinde troçkizmin tamamen etkisizleştirildiği bir gerçektir. Birçok eski troçkist eski görüşlerini reddederek değişik alanlarda sosyalizmin inşaasında görev almıştır. Sosyalizmin zaferinin sağlandığı bu dönemde yığınsal bir terör uygulamak için hiçbir nedenin olmadığını kesin bir şekilde tespit edebiliriz.

Stalin, parti MK'nin Şubat - Mart oturumunda «Parti çalışmalarındaki eksiklikler, troçkist ve diğer iç düşmanların ortadan kaldırılmasının yöntemleri» başlıklı bir konuşma yaptı. Stalin bu konuşmasında sosya-

lizme doğru ilerledikçe sınıf savaşının keskinleştiği savıyla, yığınsal terörün teorik temellerini oluşturmaya çalıştı. Stalin bunun tarihin ve Lenin'in gösterdiği doğrular ışığında kaçınılmaz olduğunu savundu.

Oysa Lenin'in öğretisi şöyleydi: Devrimci zor kullanım, sömürücü sınıfların karşı koymaları halinde bir gereksinim olarak ortaya çıkar. Kaldı ki bu vargı, ülkede sömürücü sınıfların olduğu, hatta güçlü olduğu dönemlere ait bir saptamaydı. Ama politik durumun düzelmesiyle, Kızıl Ordu'nun Ocak 1920 tarihinde Gyenikin'e karşı zafer kazanıp Rostov kentini ele geçirmesiyle beraber Lenin, Cercinski'ye yığınsal terörün durdurulması ve ölüm cezasının kaldırılması direktifini verdi. ÖKVB'nin 2 Şubat 1920 oturumunda yaptığı konuşmada Lenin attığı bu önemli adımın nedenlerini şöyle açıkladı:

«Bizi teröre zorlayan, Antant'ın terörü olmuştur. Bu büyük devletler, hiçbir şeyden çekinmeden sürülerini üzerimize salmışlardır. Eğer subayların ve beyazların çabalarına gerekli tepkiyi göstermemiş, bu çabalar karşısında acımasız terörü kullanmamış olsaydık, iki gün ayakta kalamazdık.

Evet, terördü, ama bizi teröre zorlayan Antant devletlerinin terörist yöntemleri idi. En önemli zaferi kazandığımız an, Rostov'un ele geçirilmesinin hemen ardından, yani daha savaş bitmeden ölüm cezasını kaldırdık, böylece programımıza ne kadar sadık olduğumuzu kanıtlamış olduk.

Biz, zor kullanılmasının sömürücülerin, kapitalist ve toprak sahiplerinin bastırılması nedeniyle gerekli olduğunu söylüyoruz. Bu sorunu çözdüğümüz an, her türlü olağanüstü tedbire son vereceğiz. Şimdiye kadar attığımız adımlar da bunun kanıtıdır.»

Stalin Lenin'in bu son derece açık ve net kararını gözardı etti. Ülkemizde sömürücü sınıfların olmadığı, yığınsal kovuşturmalar için ciddi hiçbir nedenin olmadığı bir dönemde partiyi, NKVD'yi yığınsal terör uygulamaya mecbur etti.

Bu terörün sivri ucu gerçekte artık yenilen sömürücü sınıflara değil, partinin ve Sovyet devletinin dürüst emekçilerine yönelikti. Anlaşılmaz bir şekilde insanlar yalanla, iftirayla, «ikiyüzlülükle», «casuslukla» ve sözüm ona gizli «sabotajlar» hazırlamakla suçlandılar.

1937 yılında SBKP Şubat - Mart oturumunda «ikili oynamaya karşı» savaşım bahanesiyle kabul edilen baskı ve kovuşturma politikasının gerçekten doğru olup olmadığı hakkında birçok üye kuşku duyuyordu. Postişev yoldaş kaygılarını ve kuşkularını şöyle dile getirmişti:

«Şimdi düşünüyorum da sert mücadele yılları geride kaldı; partinin temel politikasından uzaklaşan, düşman kamplara kayan parti üyeleri saf dışı bırakıldı. Parti için savaşım verenler sağlıklı unsurlardı. Sanayinin kurulması, kooperatifleşme yıllarıydı bu yıllar. Böyle dişe diş mücadele yıllarından sonra Karpov'un ve ona benzer kişilerin düşman saflarına katılabileceklerini benim aklım havsalam almıyor. (Karpov Ukrayna KP PB üyesi idi ve Postişev onu yakından tanıyordu.) Oysa şimdi, tanıkların ifadelerine bakılırsa Karpov'un 1934 yılında troçkistler tarafından örgütlendiği anlaşılıyor.

Ben şahsen partinin namuslu bir üyesinin, uzun yıllar sosyalizm yolunda düşmana karşı ardıcıl savaşım veren bir üyenin, 1934 yılında karşı saflara geçebileceğine inanmıyorum. Ben buna inanmıyorum... Ben uzun ve zor yıllarda partiyle beraber savaşım verip daha sonra, 1934 yılında troçkist saflara geçmenin olanaklı ol-

duğuna inanamıyorum.» (Salonda hareketlenmeler)

Stalin'in formüle ettiği bu yeni görüş, yani «sosyalizm yolunda ilerledikçe düşmanlar da çoğalmaktadır» temelinde MK Şubat - Mart Plenumunda kabul edilen Yejov raporu doğrultusunda devlet güvenlik örgütünde yuvalanan provokatörler ve vicdansız maceraperestler, parti kadrolarına, Sovyet devletinin memurlarına ve sıradan yurtdaşlara karşı uyguladıkları terör dalgasını parti kisvesi altına gizlenerek yürüttüler. Bunun boyutlarını hissettirebilmek için bir veriye göz atmak yeterlidir: Karşı devrimci faaliyette bulunmak suçlamasıyla tutuklananların sayısı 1937 yılında bir yıl öncesine göre on kat arttı.

Parti yönetici kadrolarına karşı uygulanan kaba yasadışılıklar biliniyor. 17. Kongre'de kabul edilen ve ilk kez 10. Kongre'de geliştirilen leninci ilkelere dayanan parti tüzüğüne göre, SBKP MK üyeleri, SBKP MK yedek üyeleri ve Parti Denetim Komitesi üyeleri ile ilgili olarak partiden ihraç etme biçiminde uygulanabilecek yaptırım, ancak parti Merkez Komitesi'nin tam olarak toplanması, bu toplantıya tüm yedek üyelerin ve Parti Denetleme Komitesi'nin tüm üyelerinin çağrılmasını gerekli kılmaktadır. Parti Merkez Komitesi yedek üyesi, ancak partinin bu en yüksek organlarının bir araya geldiği forumda üçte ikilik bir çoğunluk sağlanabilirse, ancak bu koşulla partiden ihraç edilebilir.

17. Kongre'de seçilen ve 1937 - 38 döneminde tutuklanan MK üyeleri ve yedek üyeleri parti tüzüğünün kaba bir şekilde göz ardı edilmesiyle, açık bir şekilde çiğnenmesiyle atıldılar partiden. Çünkü bu konu MK'nin tüm üyelerinin katıldığı toplantılarda bir kez olsun gündeme getirilmedi.

Şimdi, «casuslar», «sabotajcılar» davalarının bir

kısmının yeniden ele alınmasıyla görüyoruz ki, bu davalar, ayrıntılı bir şekilde hazırlanan komplo davalar idiler. Düşman faaliyetlerde bulunmak iddiasıyla tutuklananlar arasında birçoğunun suçlarını kabul ettikleri ifadeler, acımasız ve insanlık dışı işkenceler sonucu alındı.

Tüm bunlara karşı, Stalin suçlanan parti kadrolarının olağanüstü mahkemelerde ifadelerini reddetmeleri ve davalarının objektif bir şekilde sürdürülmesi isteklerini içeren dilekçelerini Politbüro üyelerine bile göstermedi (Bu bilgiler o zamanın PB üyeleri tarafından verilmiştir). Bu istem sayısız dilekçede dile getirildi ve Stalin'in bunlardan haberdar olduğu da kesindir. Merkez Komitemiz, 17. Kongre'de seçilen MK üyelerine karşı hazırlanan komplo «davalar»dan bazılarını kongre' nin bilgisine sunmayı gerekli görmüştür.

1950 yılından beri parti üyesi olan, PB yedek üyesi, partimizin ve devletimizin önde gelen yöneticilerinden Eiche yoldaşın mahkum edildiği «dava» devrimci yasallığın açık bir şekilde çiğnendiği adi bir provokasyon, insanı dehşete düşüren bir sahtekarlıktır. (Salonda huzursuzluk)

Eiche yoldaş 29 Nisan 1938'de sahtekarca hazırlanan suçlamalara dayanan komployla tutuklandı. Tutuklandığında SB savcısı bu yolda bir karar almamıştı. Kararı tutuklamanın ardından, 15 ay sonra sağlayabildiler.

1 Ekim 1939 tarihini taşıyan dilekçesinde Eiche, Stalin'den davayı incelemesini istedi, suçluluğunu kesin bir şekilde reddetti. Eiche dilekçede şunları yazıyordu: «Benim açımdan her zaman için uğrunda savaştığım bir iktidarın hapishanelerinde olmaktan daha ağır birşey yoktur.»

Eiche'nin 27 Ekim 1939'da Stalin'e yazdığı ikinci dilekçe de elimizdedir. Bu dilekçede Eiche olguları sıralayarak kendine karşı yöneltilen iftira suçları çürütmekte ve bu provokatif suçlamaların, bir yandan Batı Sibirya bölgesi parti örgütü birinci sekreteri olduğu dönemde tutuklattığı gerçek troçkistlerin ona karşı hazırladıkları ve intikam almayı amaçlayan oyunun bir parçası olduğunu, diğer yandan ise suçlamalarda, olayı soruşturan görevlilerin belgeleri bilinçli olarak çarpıtmaarının önemli payı olduğunu kesin bir şekilde kanıtmalarının önemli payı olduğunu kesin bir şekilde kanıtlamaktadır. Dilekçe şunları içermektedir:

«Ekimin 25'inde davamın soruşturma safhasının bittiğini bildirdiler. Soruşturma belgelerini görmeme olanak verdiler. Eğer bana karşı yöneltilen suçlamaların yüzde birini bile gerçekten işlemiş olsaydım, ölümüm öncesi bu dilekçeyi size gönderme cesaretini kendimde bulamazdım. Ama bu suçların bir tekini bile işlemedim. Yüreğimde ihanetin gölgesi bile yok. Size bir kez bile yalan söylemedim ve şimdi de, bir ayağım artık mezardayken de söylemiyorum. Bana karşı açılan dava provokasyonun, ıtiranın, devrimci yasallığın temellerinin çürütülmesinin tipik bir örneğidir...

... Davanın dayandığı itiraflar inanılmaz olmalarının ötesinde, SBKP Merkez Komitesini ve Bakanlar Kurulunu da itham altında bırakmakta, iftira etmektedir. Çünkü iddianameye göre SBKP MK'nin ve Bakanlar Kurulu'nun benim bulunmadığım oturumlarında ve benim girişimlerim dışında aldığı kararlar, iddianamede karşı devrimci örgütlerin benim girişimimle somutlaştırdığı düşmanca çabalar olarak gösterilmektedir...

... Şimdi de yaşamımın en utanç verici dönemine, partiye ve size karşı işlediğim en ağır suçuma değinmek

istiyorum: Bu suç, karşı devrimci faaliyetlerimi itiraf ettiğim, suçlamaları kabul ettiğim ifademdir... O zamanki durumumu anlatmam gerekiyor:

Uşakov ve Nikolayev tarafından sürdürülen işkencelere dayanamadım. Özellikle Uşakov kaburgalarımın kırık olduğunu bildiği halde, kırıkların iyileşmediğinin bilincinde olarak ve bundan yararlanarak sorgulamalarında dayanamadığım acılara neden oldu. Beni itirafa, kendime ve başkalarına ihanet etmeye zorladılar.

İtirafımın büyük kısmı Uşakov'un yönlendirmesiyle, hatta zaman zaman doğrudan dikte etmesiyle hazırlanmıştır. Diğer bölümleri NKDV tarafından Batı Sibirya'da sürdürülen soruşturmalar sırasında hazırlanan belgelerdendir. Bunları ben aktardım ve sorumluluğunu da üstleniyorum. Uşakov tarafından hazırlanan ve sonunda benim imzamı attığım o masal bazı yerlerde tutarsız hale geldiğinde, masalın yeni varyasyonları hazırlandı ve bunlara da imza atmaya zorlandım.

Rubimoviç'le ilgili olarak da aynı yöntemi izlediler. Önce onu yedek örgütlenmenin üyesi olarak gösterdiler, ardından tutup, bana haber de vermeden belgelerden adını sildiler. 1935 yılında Buharin tarafından kurulduğu öne sürülen yedek örgütlenmenin yöneticisi ile ilgili olarak da aynı yolu izlediler.

...Sizden davayı yeniden ele almanızı rica ediyorum, size yalvarıyorum! Beni bağışlamanız için değil, benim sahte suçlamalar karşısındaki güçsüzlüğüm nedeniyle bir yığın insanı çember içine alan bu adi provakasyonu ortaya çıkarmanız için... Ne size ve ne de partiye hiçbir zaman ihanet etmedim. Partinin ve halkın düşmanları tarafından bana karşı hazırlanan adi ve alçak provokasyon nedeniyle öldüğümün bilincindeyim.»

Şimdi böylesine önemli bir dilekçenin MK'nin dik-

katine sunulacağını, davanın yeniden ele alınacağını sanırız doğal olarak. Ama böyle olmadı. Dilekçeyi Beria'ya gönderdiler. Politbüro yedek üyesi Eiche yoldaşın korkunç işkenceleri ise sürdü.

2 Şubat 1940'da Eiche mahkum edildi. Mahkeme önünde Eiche iddianamedeki suçlamaların tümünü reddetti.

Şunları söyledi:

«İtiraf olarak adlandırılan bu ifadede tek bir doğru cümle yoktur. İfadelerin altındaki imzalarım işkenceyle alınmıştır. İtiraflara, tutuklandığım andan itibaren başlayan ve tutuklu bulunduğum tüm bu süre içinde aralıksız süren işkenceli sorgulamalarla zorlandım. İtiraf etmeye, tutuklandığım andan başlayarak tüm tutuklu bulunduğum süre içinde işkence yapan sorgu görevlisi tarafından zorlandım. Tüm bu olamayacak şeyleri işkenceler sonrası yazdım... Benim için şu an en önemli şey burada, mahkeme önünde masum olduğumu partiye ve Stalin'e söyleyebilmektir.

Hiçbir komploda yer almadım, suç işlemedim. Tüm yaşamımda olduğu gibi, şimdi de partinin politikasının doğru olduğuna inanıyorum ve bu inançla ölüyorum.»

4 Şubat'ta Eiche kurşuna dizildi. (Salonda protesto uğultuları) Şimdi Eiche davasının hazırlanan bir komplo olduğu kesin bir şekilde biliniyor. Ölümünden sonra Eiche'nin itibarı da iade edildi.

Politbüro yedek üyelerinden, 1905 yılından beri parti üyesi olan ve çarlık döneminin zindanlarında 10 yıl geçiren Rudzutak, mahkeme önüne çıkarıldığında, zorla alınan ifadesini reddetti. En üst mahkemenin askeri bürosunun tutanaklarında Rudzutak'ın şu satırlarıyla karşılaştık:

«Mahkemeye başvurmamın bir tek nedeni vardır.

SBKP MK'sine şu konuyu bildirmenizi istiyorum: NKVD içinde hâlâ likide edilmemiş bir merkez var. Bu merkezin görevi, sahte davalar tezgâhlayarak suçsuz insanları hiçbir ilişkileri olmadığı suçları kabul etmeye zorlamaktır. Sanıklar, insanlardan işkenceyle alınan ifadelerle desteklenen suçları işlemediklerini kanıtlayabilme olanağına bile sahip değiller. Sorgulama yöntemleri insanları yalan söylemeye, bırakın daha önceden suçlanan, hakkında dava açılan insanları, masum, hiçbirşeyden haberi olmayan insanları bile suçlamaya, iftira atmaya teşvik ediyor.»

Sanık, mahkeme kurulundan, bu konuda SBKP MK'sine yazılı olarak bilgi vermesine olanak tanımasını istiyor. Sanık, parti politikasıyla ilgili olarak kendinin hiçbir zaman düşmanca tutum almadığını, her zaman partinin ekonomik ve kültürel inşa alanlarındaki ilkelerini benimsediğini ifade ediyor.

Rudzutak'ın bu dilekçesinin üzerinde bile durmadılar. Oysa Rudzutak, partinin birliğinin sağlanabilmesi için Lenin'in görüşleri doğrultusunda kurulan Merkezi Denetleme Kurulunun başkanı idi. İşte partinin büyük prestije sahip organının yöneticisi bu koşullarda katledildi, yasadışılığın kurbanı oldu. Rudzutak, Stalin onunla konuşmak istemediğinden PB'nun toplantısına bile çağrılmadı. Dava 20 dakika içinde karara bağlandı ve Rudzutak kurşuna dizildi. (Salonda kızgın haykırışlar) 1955 yılında Rudzutak davası yeniden gündeme alındı, yeniden incelendi. Rudzutak'a karşı yöneltilen suçların gerçek dışı olduğu, iftiraya dayanarak kotarıldığı tespit edildi. Rudzutak'ın ölümünden sonra itibarı iade edildi.

Dönemin NKVD görevlilerinin ne gibi provokatif yöntemler kullanarak «sovyet düşmanı merkez»lerini,

«blok»ların nasıl tezgâhladıkları, 1906 yılından beri parti üyesi olan 1937'de tutuklanan Rozenblum yoldaşın ifadesinden çok iyi anlaşılıyor. 1955'te NKVD Leningrad bölgesi Komarov davası incelenirken Rozenblum şu bilgileri verdi: 1937 yılında tutuklanmış, gördüğü korkunç işkenceler sonucu kendini ve başkalarını suçlayan sahte bilgiler vermeye zorlanmıştı. Daha sonra Zakovski'nin çalışma odasına götürüldü. Zakovski eğer NKVD tarafından 1937 yılında hazırlanan «Leningrad'ta faaliyet gösteren sabotajcı casus ve teröristlerden oluşan bir merkez»e dair itirafı imzalarsa serbest bırakılacağını söyledi. (Salonda hareketlenme)

Zakvoski o uyduruk «Sovyet düşmanı komploları» tezgahlayan adi «mekanizmayı» inanılmaz derecede alaycı ve gayrı ciddi bir dille anlatıyor:

«Bana o sözü geçen mekanizmayı iyice anlatabilmek için Zakovski böyle bir merkezin ve alt birimlerinin olası örgütlenmeleri üzerine bazı örnekler gösterdi, diye anlatıyor Rozenblum. Böyle bir örgütlenmenin nasıl olduğunu uzun uzun anlattıktan sonra, bu merkeze dair davanın NKVD tarafından hazırlanacağını ve duruşmaların da kamuoyuna açık yapılacağım sözlerine ekledi.

Merkezin dört ya da beş üyesi: Çudov, Ugarov, Somorogyin, Pozern, Saposnikova (Çudov'un eşi) ve başkaları mahkum edildi. Bu arada merkezin altındaki birkaç kişi daha cezaya çarptırıldı.

... Zakovski, Leningrad davasının ince bir şekilde planlandığını, bu nedenle tanık ifadelerine gerek olduğunu söyledi. Tanıkların sosyal kökenlerinin (tabii geçmişteki) ve parti hiyerarşisi içindeki yerlerinin çok önemli olduğunu belirterek şunları ekledi: Sizin hiçbir şey uydurmanız gerekmiyor. Merkeze ve onun örgütlenmesine dair belge NKVD tarafından ayrıntılı bir şekil-

de hazırlanacak. Sizin bunları iyice okuyup bellemeniz, mahkemede sorulabilecek her soruya gereken yanıtı verebilmeniz gerek. İddianame dört ya da beş ay, en fazla altı ay içinde hazır olacak. Bu süre içinde iyi hazırlanmanız gerekiyor. Sorgu uzmanlarını ve kendinizi ele verecek hiçbir hataya düşmemelisiniz. Kaderiniz mahkemenin nasıl sonuçlanacağına bağlı. Yalan söylemeye ve gerçek dışı ifadeler vermeye başlarsanız, kendi düşen ağlamaz. Ama bu işi başarırsanız yaşamınız boyunca maddi sıkıntı çekmeyeceksiniz.»

İşte böyle alçak şeyler yapılmış o zamanlar. (Salonda hareketlenmeler)

Sahte belge üretme aşağılarda daha sık görülen bir olaydı. NKVD'nin Sverdlosk vilayeti davalarıyla uğraşan dairesi «Ural bölgesi ayaklanma merkezi troçkistlerden, sağ sapmalardan, SR'lerden ve rahiplerden oluşan bir örgütlenme» diye adlandırılan bir örgüt «çıkardı» ortaya.

Bu merkezin sözüm ona yöneticisi 1914 yılından beri parti üyesi olan, SBKP MK üyesi ve Sverdlov parti bölge teşkilatı sekreteri Kabakov'du. O zamanlar hazırlanan soruşturma belgelerine bakılırsa, neredeyse her bölgede, her vilayette ve her Cumhuriyet'te sağcılardan ve troçkistlerden oluşan terörist, istihbarat ve yıkıcı örgütleri faaliyet gösteriyordu ve kimbilir hangi nedenle, bu örgütlenmelerin yöneticileri hep bölge, vilayet ya da Cumhuriyet parti teşkilatları sekreterleri idi! (Salonda hareketlenmeler)

Bu tür akıllara durgunluk verecek sahtekârlıklarla, en değişik sahte suçlamalarla, sanıkların kendilerini ve başkalarını suçlayan «itiraf ifadeleri» vermeleri sonucunu doğuran sorgulama yöntemleriyle kotarılan «davalarda» binlerce namuslu ve masum komünist ya-

şamını yitirdi. Önde gelen parti ve devlet yöneticileri; Kosior, Çubar, Postisev, Kosarev ve diğerlerini suçlayan komplo davalar aynı yöntemlerle kotarıldı.

Bu yıllarda hiçbir somut dayanağı olmayan yaptırım ve kovuşturmalar yığınsal boyutlar aldı ve parti açısından ciddi kadro kaybına neden oldu.

Bu dönemde NKVD, yasaları hiçe sayarak, davaları hukuksal olarak Savaş Mahkemeleri tarafından görülmesi gereken kişilerin listesini hazırladı; hem de bu işi, verilmesi gereken cezaları daha işin başında tespit ederek yaptı. Yejov bu tür listeleri doğrudan Stalin'e gönderdi. Stalin ise düşünülen cezaları onayladı. 1937-38 döneminde binlerce parti, Sovyet ve Komsomol üyesinin, askeri ve ekonomik uzmanların adını içeren 383 liste iletildi Stalin'e. O, bu listeleri onayladı.

Bu davaların büyük bir kısmı şimdi yeniden ele alınıyor ve araştırmalar, bu davaların özel olarak hazırlanmış komplo davalar olduğu ve hiçbir maddi temeli olmadığı sonucuna vardığından büyük bir kısmı iptal edildi. Bu konuda bir veri hatırlatayım: En yüksek mahkemenin Askeri Dairesi 1954 yılından bu yana 7679 kişiyi, ezici çoğunluğunun ölümünden sonra akladı, itibarını iade etti.

Parti ve Sovyet kadrolarının, ekonomik uzmanların ve silahlı kuvvetler mensuplarının yığınsal boyutlarda tutuklanmalarıyla ülkemize ve sosyalist inşaa davasına olağanüstü zararlar verilmiştir.

Yığınsal kavuşturmalar partinin moral ve politik yaşamına yıkıcı etki yapmıştır. Yaratılan güvensizlik ortamında hastalık derecesine varan şüphe yaygınlaşmış, komünistler arasında birbirlerine karşı güvensizlik duyma atmosferi kışkırtılmıştır.

Bu durum, iftiracıların ve kariyeristlerin ortaya çıkışını kolaylaştırmıştır.

SBKP'nin Ocak 1938 plenumunda alınan karar, parti yaşamında belli bir düzelme yaratmışsa da, yığınsal kovuşturmalara 1938 yılında da devam edilmiştir.

Partimiz, ancak böylesine muazzam moral ve politik güce sahip olabildiği için 1937-38 yıllarının zorlu sınavını aşabilmiş, o dönemi geride bırakıp yeni kadrolar yetiştirebilmiştir. Ama şu konuda kimsenin kuşkusu olmasın: Eğer 1937-38 yıllarının hiçbir maddi temele, gerçek nedene dayanmayan yığınsal kovuşturmaları olmasaydı, böylesine olağanüstü sayıda kadro yitirmeseydik, sosyalizmin ve yurdumuzun güvenliğini sağlama çalışmaları çok daha başarılı olurdu.

TERÖRÜN SORUMLULUĞU

1937 yılında alçakca uyguladığı yöntemler nedeniyle Yejov'u suçlarken sonuna kadar hakkımız var. Ama bir soruya yanıt vermemiz gerek: Yejov, örneğin Kosior'u, Stalin'in bilgisi dışında tutuklayabilir miydi, Bu konu PB'da gündeme geldi mi? Bu konuda karar alındı mı? Hayır; hayır alınmadı. Sadece bu konuda değil, diğerleriyle ilgili olarak alınmış bir karar da yoktu. Böylesine önde gelen parti kadrolarının kaderiyle ilgili olarak Yejov tek başına karar alabilir miydi hiç. Hayır; olayı Yejov davasına indirgemek saflık olacaktır. Tartışmaya yer bırakmayacak kadar açık bir şekilde belli oluyor ki, bu konularda kararları Stalin verdi. Emri ya da onayı olmadan Yejov hiçbir şey yapamazdı.

Kosiodor'un, Rudzatak'ın, Poltişev'in, Koserev'in ve birçok kişinin dosyalarını yeniden inceledik, onların itibarlarını iade ettik. Peki tutuklanmalarının, ölüme mahkum edilmelerinin nedeni neydi? İncelenen belgelere göre böyle bir neden yoktu. Birçokları gibi, onları

da savcılığın haberi bile olmadan tutukladılar. Bu durumda kimsenin onayını almak da gerekmiyordu. Kaldı ki herşeyin Stalin tarafından karara bağlandığı bir ortamda kimin onayı gerekliydi ki? Önüne gelen her davada başsavcılığı o kendi yaptı. Stalin yalnızca tutuklama kararlarına onay vermedi, her tutuklama doğrudan onun emriyle gerçekleşti.

Kongre üyelerinin bu konuda bir fikir edinebilmeleri için biraz daha ayrıntılı ele almak gerekiyor ki gerekli dersler çıkarılabilsin.

Somut veriler birçok yasadışı zorbalığın Stalin'in emriyle gerçekleştirildiğini kanıtlıyor: Partinin ve Sovyetlerin yasal normları göz ardı edildi. Stalin kimseye güvenmeyen, hastalık derecesinde herşeye karşı şüphe duyan biri idi -bunu, onunla ortak çalışmalardan biliyoruz. Gözlerini birine diker ve «bugün niye yüzüme bakmıyorsun» ya da «niye yüzünü çeviriyorsun, gözlerime bakmaktan çekiniyorsun» dediği olurdu. Bu hastalığa varan şüphe kendinin de yıllardan beri tanıdığı çok değerli partililere karşı genel bir güvensizliğe dönüştü. Her yerde ve herkeste «düşman», «özü-sözü ayrı», «casus» gördü o.

Stalin elindeki sınırsız yetkilerle insanların hem moral ve hem de fiziksel anlamda yokedilmesi yolunda her sınırı aştı.

Kimsenin iradesini dile getiremeyeceği bir ortam yaratıldı.

Stalin herhangi biri için, bu kişi tutuklanmalı, dediğinde sözü geçen kişinin «halkın düşmanı» olduğuna inanmak gerekiyordu.

Devlet Güvenlik örgütlerinin başındaki Beriya çetesi, kendini paralayarak tutuklunun suçluluğunu kanıtlamak, hazırlanan sahte iddianamelerin gerçekliği

konusunda kuşku bırakmamak için elinden geleni yapardı.

Peki bu tür dosyalara ne gibi deliller eklenmişti? Sanıkların «itiraflarını içeren ifadeler»! Ve soruşturmaları yürüten uzmanlar bu ifadeleri geçerli saydılar. Peki ama bu insanlar hiç işlemedikleri suçları neden kabul ettiler? Bunun tek bir yolu vardı: Fiziksel baskı yaparak, işkencelerle, bu insanlar bilinçlerini, değer yargılarını ve insanlık onurlarını yitirmeye zorlandılar. İşte «itiraflar» böyle sağlandı.

1939 yılında yığınsal tutuklama dalgası hafiflemeye başladığında taban parti teşkilatlarının yöneticileri seslerini yükseltmeye, NKVD yöneticilerini tutuklulara fiziksel etkileme yöntemleri uyguladıkları için suçlamaya başladılar. Bunun üzerine Stalin, 20 Ocak 1939 tarihinde vilayet ve bölge parti yöneticilerine, Cumhuriyetlerdeki komünist partiler MK sekreterlerine, İçişleri Bakanları sorumlularına ve NKVD teşkilat yöneticilerine gizli, kodlanmış bir telgraf gönderdi.

Telgraf şöyleydi:

«1937'den itibaren NKVD'ye pratik faaliyetlerinde fiziksel etkileme yöntemleri uygulamak yetkisi SBKP tarafından tanınmıştır... Bilindiği gibi her burjuva haber alma-sorgulama teşkilatı sosyalist proleterlere fiziksel etkileme yöntemlerini uygulamakta, hem de bunu en iğrenç biçimlerde gerçekleştirmektedir. Öyleyse sosyalist devlet güvenlik örgütlerinin, burjuvazinin kudurmuş ajanları, işçi sınıfı ve kolektif köylülüğün azılı düşmanları karşısında daha insancıl olması için ne gibi bir neden var? SBKP MK fiziksel etkileme yöntemlerinin gelecekte de özel durumlarda halkın yeminli düşmanlarına karşı kullanılabileceği görüşündedir. Bu durumlarda bu yöntemler izin verilen ve doğru yöntemler olarak değerlendirilmelidir.»

Böylece Stalin sosyalist yasallığın en açık bir şekil-

de ayaklar altına alınmasını SBKP MK adına kutsamış oldu. Binbir komplo yaratan, insanların kendi kendilerini suçlamalarına kadar varan işkenceye dayanan sorgulamaları ve zor kullanmayı onayladı.

Geçenlerde, kongreden birkaç gün önce, bir zamanlar Kosior, Çubar ve Kosarev'in sorgulamalarını yapan ve davalarını sürdüren sorgu hakimi Rodos'u Merkez Komitesi Başkanlık Kurulu toplantısına çağırdık. Sorular sorduk. Rodos bomboş, kuş beyinli ve moral, ahlak değerleri bakımından çok yıpranmış bir şahıs. Yani partimizin önde gelen şahsiyetlerinin kaderini böyle bir insanın eline bıraktılar. Bu insan partililerin politik yapıları üzerinde de kararlar verdi. İşledikleri sözüm ona «suçları» tespit edip, daha sonra politik olarak da kullanılan belgeler hazırladı.

Şimdi insanın aklına şöyle bir soru geliyor: Böyle bir adam kendi iradesiyle, her türlü yöntemi kullanmaktan da çekinmeyip Kosior ve başkalarının suçlarını ispatlamaya kalkışabilir miydi? Hayır, gerekli direktifler olmadan böyle bir işe girişemezdi. Parti Merkez Komitesinin Başkanlık Kurulu toplantısında Rodos şunları söyledi:

«Bana Kosior ve Çubar'ın halkın düşmanı olduğu iletildi. Ben de bir sorgu hakimi olarak onları halkın düşmanı oldukları yolunda ifade vermeye zorladım.» (Salonda protestolar). Bu tür ifadeler ise, uzun süren işkenceler sonucu koparabildi ki o, Beria'dan aldığı ayrıntılı direktifler doğrultusunda işkenceler de yaptı. Birşeyi daha belirtmem gerekiyor. Rodos, MK Başkanlığının toplantısında alaycı ve sorumsuz bir şekilde «Partinin emirlerini yerine getirdiğimi sanıyordum,» diye de ekledi.

İşte Stalin'in tutuklu sanıklara karşı izin verdiği fiziksel etkileme yöntemleri pratikte böyle uygulandı.

Nepszabadsag: 22 Şubat 1988. Komsomolskaya Pravda'da yayınlanan yazının özetidir.

Stalin döneminin baskı mekanizmasının yönlendiricilerinden biri olan Lavrentiy Beriya'nın kariyeri 1930'lu yıllarda tırmanmaya başladı. 1931 yılında Stalin tatilini Kafkasya'da geçirmişti. Beriya o ara Devlet Güvenlik Teşkilatı (kısa adıyla GPU) Gürcistan alt örgütü yöneticisi idi. Stalin daha sonra Beriya'nın bölge parti örgütü ikinci sekreterliğine getirilmesini önerdi. Ama birçok parti yöneticisinin muhalefet etmesi nedeniyle bu atama gerçekleşmedi. Birkaç ay sonra, Beriya'nın önünde engel çıkaran parti yöneticilerinin başka bölgelere atanmasının ardından Beriya önce ikinci, sonra da birinci sekreterliğe getirildi.

Lavretiy Beriya iki ay zarfında Gürcistan'daki 32 il parti örgütüne yeni sekreterler atadı. Yeni sekreterlerin tümü, daha önce çalıştığı güvenlik örgütündeki elemanlardan seçilmişti. Görevden alınan sekreterlerin içinde pek azı eceliyle öldü! Tanıkların ifadelerine göre, Beriya kendi önünde engel olarak gördüğü kişileri acımasızca saf dışı bıraktı. Örneğin Ermenistan Komünist Partisi'nin o zamanki birinci sekreterini, Tiflis'teki parti binasında kendi eliyle katletti.

Stalin'in kızı Svetlana Alliluyeva anılarında Beriya'nın, Stalin'in ona inanmasından istifade ederek kirli işlerini tek başına Stalin'in haberi olmadan yürüttüğünü kanıtlamaya çalışıyor. 1917 yılından beri parti üyesi olan Snyegov ise şunları yazıyor: O zamanların parti faaliyetlerine özgü hiyerarşik yapı nedeniyle Yagoda, Ye-

jov ve daha sonra da Beriya'nın terör faaliyetlerinden haberinin olmamasına imkan yoktur.

Beriya otuzlu yılların sonunda kariyerinin doruğuna ulaşmıştı. İçişleri Bakanı olarak Stalin'in en sadık uşaklığını yaptı. Daha sonraları savaşta gösterdiği başarılara, örgütçülüğüne ve savunmayı güçlendirmesi üzerine methiyeler düzüldü. Beriya bu «başarılarını» çalışma kamplarındaki milyonlara borçluydu.

Daha sonraları, yükselen askeri istihbarat şefi Abakumov ve başkalarının yıldızı parladığında, Beriya kariyerini yitirmeye başladı. 1953 yılında, Stalin öldüğünde Beriya kariyerinin son dönemini yaşıyordu.

Stalin'in ölümüyle bir devir sona erdi. Ama Beriya bu gerçeği kavrayamadı. Göreve yeni atanan Malenkov'un zayıf iradeli olduğu sanısına kapılıp, onu yönlendirebileceğini düşündü. Bu, onun için büyük bir yanılgı oldu: 1953 yazındaki bir PB toplantısında Sovyet kızıl ordusu generalleri tarafından tutuklandı, Moskova garnizonuna götürüldü.

Beriya hemen o yıl ölüme mahkum edilip, kurşuna dizildi.

PARTİ YÖNETİCİLERİNİN GELECEK KUŞAKLARINA

Nikolay Buharin

Buharin mektubu tutuklanmasından önce eşi A. M. Larina'ya emanet etti (1938). Mektubu ezberleyen Larina, 1961'de (sürgünden döndüğünde) kaleme aldı.

«Yaşamdan uzaklaşıyorum. Başımı uzattığım satır, proleteryanın satırı değildir. O, acımasız, ama sonuna kadar tutarlı bir ahlağa sahip olmalı. Sürdürdüğü ortaçağ yöntemleriyle muazzam güce sahip olan, örgütlediği iftira kampanyalarıyla kendinden emin ve cesur bir şekilde işleyen bu cehennem makinesi karşısında çaresiz olduğumu hissediyorum.

Cercinski yok artık. ÇEKA'nın her eylemini devrimci ülkünün belirlediği, düşman karşısında acımasız, devleti karşı devrimcilerden korurken kararlı olduğu o güzel gelenekleri de geçmişte kaldı artık. ÇEKA, bu nedenle geçmişte tüm teşkilatıyla büyük bir saygınlığa, özel bir prestije ve değere sahipti. Oysa şimdi çoğunluğu ilkesiz, başıbozuk ve iyi maaş alan «çinovnyiklerden»* oluşan, yoldan çıkmış örgüt NKVD, ÇEKA'nın o büyük saygınlığının ardına sığınmış, Stalin'in hasta şüpheciliğine hizmet ederek-daha ileri gitmeye çekiniyorum-madalya ve övgü peşinde koşarak iğrenç işlevini yerine getiriyor. Kaldı ki, kendi kendini yok ettiğinin bile farkında değil, çünkü tarihte pis işlerin tanıkları sağ bırakılmamıştır hiç.

* Çinovnyik: memur.

Bu «mucize yaratan örgütler» Merkez Komitesi'nin herhangi bir üyesini, herhangi bir partiliyi; hain, terörist, yıkıcı, casus diye bir an içinde yokedebilirler.

Fırtına bulutları yığılıyor partinin üzerinde: Sadece benim hiçbir şeyden suçlu olmadan yenilen başım, binlerce ve binlerce masumun katlini beraberinde getirecek. Bir örgüt yaratmak gerek: Buharin'in, yalnızca şimdi, yani yedi yıldır partiyle aramda hiç bir ayrılığın olmadığı bu dönemde değil, geçmişte sağ sapma döneminde de hiç olmayan örgütünü kotarmak gerekiyor! Benim Rutin ve Uglanov'un gizli örgütlerinden haberim yoktu. Ben görüşlerimi Rikov'la ve Tomskiy'le beraber, açık bir şekilde, gizlemeden savundum.

Onsekiz yaşımdan beri parti üyesiyim ve yaşamımın amacı her zaman işçi sınıfının çıkarları için sürdürülen savaşım ve sosyalizmin zaferi olmuştur. İçinde bulunduğumuz şu günlerde, başlığında «doğruluk-adalet» kutsal kavramını taşıyan gazete, beni, Nikolay Buharin'i, Ekim Devrimi'nin kazanımlarını yok etmeye çalışmakla, kapitalizmi yeniden kurmak için çaba göstermekle suçlarken iğrenç yalanları yayıyor. Bu öyle büyük bir yüzsüzlük ve yalan ki, halka karşı sorumsuzluk düzeyi açısından Çar Nikolay Romanov'un bütün yaşamı boyunca çar despotluğuna karşı, kapitalizme karşı savaşım verdiği, yaşamını proleter devrimine adadığı ortaya çıktı, demekle eş anlamlı. Sosyalizmin inşaasının yöntemleri konusunda birçok kez yanılmışsam bile, dilerim gelecek nesiller bunu Viladimir İlyiç'den daha katı bir biçimde mahkum etmezler. Biz tek bir amaca doğru ilk kez ve çiğnenmemiş bir yolda ilerledik. Pravda'nın ayrı bir tartışma bölümü vardı, herkes görüşünü söylerdi. Yolu ararken kâh kavga ettik, kâh barıştık, ama beraberce sürdürdük yolumuzu.

Parti yönetiminin gelecek nesillerine, sizlere sesleniyorum! Bu dehşet dolu günlerde giderek büyüyen ağır hataların karmaşık düğümünü çözmek sizin tarihsel göreviniz olacaktır. Partinin tüm üyelerine sesleniyorum. Yaşamımın belki de bu son günlerinde de kesin bir şekilde inanıyorum ki, tarih eninde sonunda bana sürülen bu onursuz lekeyi temizleyecektir. Hiçbir zaman hain olmadım. Lenin'in yaşamı için kendi canımı feda edebilirdim. Kirov'u severdim ve Stalin'e karşı da hiçbir şey hazırlamadım. Parti yönetiminin yeni, genç ve onurlu nesilleri, sizlerden mektubumu parti üyelerine okutmanızı, suçsuzluğumu ilân etmenizi, parti üyeliğimi geri vermenizi rica ediyorum.

Unutmayın yoldaşlar, komünizme doğru zafer içinde taşıdığınız o bayrakta benim kanımdan da bir damla vardır.

HALK GERÇEKTEN HİÇ YANILMAZ MI? (1941)

Berthold Brecht

Brecht 1941 yılında kısa bir süre için Sovyetler Birliği'ne gider. Eski anti-faşist Alman arkadaşlarının birçoğunun tutuklandıklarını ve kurşuna dizildiklerini öğrenir. Öğretmeni ve arkadaşı Mayakovski'nin LEF (Sol Cephe) adlı dergisinin kurucularından yazar Sergey Tretyakov da bunlar arasındadır.

Öğretmenim, Tretyakov'u
Bu öylesine seçkin, öylesine yetkin insanı
katlettiler. Halk mahkemesi mahkum etti onu,
casustur deyip. Adı bugün de lanetli.
Yakıldı kitapları. Adı dillerde dilsiz.
Peki, ya suçsuz idiyse?
Suçlu o! - Dedi halkın evlatları
Düşman o! - yankılandı emekçi halkın
mülkiyetindeki fabrikalar,
- düşman -
onayladı ülke, dünyadaki en yiğit ülke.
Ve tek kişi savunmadı tek kelimeyle!
Peki ya suçsuz idiyse?
...Halk mahkemelerini halkın düşmanları
tutmuş- demeye kim cüret edebilir?
Mahkemeler mahkemesiz olur mu?
Suçluluğu ikircimsiz kanıtlayan
belgeler mi isteyelim? Gülünç bu!
Böyle belgeler olmadı hiç.

Hainin elindedir masumluğunun tüm kanıtları
masumun ise yoktur kanıtları.
O halde susmak mı gerekir?
Peki, ya suçsuz idiyse?
Beşbin kişi yapar, biri yıkar.
Ama hapse tıkılan elli kişi arasında
tek bir kişi bile suçsuz idiyse?
peki ya suçsuz idiyse
nasıl cüret ettiler ona kıymaya?

BUHARİN'İN İTİBARININ İADESİ

Pravda, 6 şubat 1988.

SBKP Politbürosu 5 Şubat 1988 tarihli oturumunda bir zamanlar «antisovyet» ve «sağ troçkist» bloğun üyesi olmakla suçlanan ve mahkum edilen N. Y. Buharin, A. Y. Rikov, A. P. Rozengolc, M. A. Çernov, P. P. Bulanov, L. G. Levin, İ. N. Kazakov, M. A. Maksimov-Dikovski, P. P. Kruçkov, H. G. Rakovski davasında kararı protesto eden Sovyetler Birliği Baş Savcısı'nın başvurusu doğrultusunda Sovyetler Birliği Yüksek Mahkemesi Başkanlığı'nın sunduğu bilgileri inceledi.

Bu kişiler 1938 yılının Mart ayında Sovyetler Birliği Yüksek Savaş Mahkemesi tarafından Sovyetler Birliği'ne düşman ülkelerin istihbarat örgütlerinden aldıkları görev uyarınca bir darbe yapmak amacıyla örgütlenmek, Sovyetler Birliği'nde var olan sosyalist toplumsal düzeni ve devleti yıkmak, yıkıcı, terörist ve başka düşmanca faaliyetlerde bulunmakla suçlanmış, mahkûm edilmişlerdi.

Araştırmalar sonucu, daha gözaltında bulunduruldukları süre içinde, soruşturma safhasında başlamak üzere, bu kişiler karşısında sosyalist yasallığın ihlal edildiği, suçlanan kişilerin onaylanamayacak yöntemlerle itirafa zorlandıkları anlaşılmıştır.

Sovyetler Birliği Yüksek Mahkemesi Başkanlığı 4 Şubat 1988'de Sovyetler Birliği Yüksek Savaş Mahkemesi tarafından daha önce Buharin, Rikov, Rozengolc, Çernov, Bulanov, Levin, Kazakov, Maksimov-Dikovski, Kruçkov, Rakovski hakkında verilen mahkumiyet kararını iptal ettiğini açıklamıştır. Yüksek Mahkeme Baş-

kanlığı, suçlanan bu kişilerin suçlu bulunmadıklarını ve davanın iptal edildiğini de tesbit etmiştir.

Sovyetler Birliği Yüksek Mahkemesi, yukarıda sıralanan gerekçeler uyarınca N. N. Kerestinski, G. F. Grinko, İ. A. Zelenski, V. İ. İvanov, S. A. Bessenov, A. İkramov, F. Hocayev, V. F. Sarangoviç, P. T. Zubarev ve D. D. Pletnev'i daha önce aklamıştı.

G. G. Yagoda ile ilgili olarak aynı konuda Başsavcılık, Yüksek Mahkemeye iptal önerisi sunmamıştır.

SOVYET TARİHÇİSİYLE RÖPORTAJ

Yuriy Afanasiyev

La Stampa, 10 Haziran 1987.

(...) Sovyet tarih biliminin araştırma konusundaki hatalarına dair düşünceleriniz nelerdir?

— «*1920'li yılların sonlarında Stalin'in, «Bolşevizmin tarihinin bazı yönleri üzerine» başlıklı mektubuyla başlayan dogmatizm ağır bir hatadır. Ellili, altmışlı yıllarda kısa süren bir arayı saymazsak, diyebiliriz ki, bu eğilim ta Nisan Plenumu'na kadar sürmüştür. Stalin sadece değerlendirmelerinde dogmatik olmakla kalmamış, aynı zamanda uyguladığı baskı politikasını örtbas etmek için birçok olguyu çarpıtmıştır. Bu çarpıtmaların bir kısmı daha sonraki dönemlerin tarihçileri tarafından da düzeltilmemiştir.*»

— Stalin hakkında sizin görüşünüz nelerdir?

— «*Kanımca «kişileri putlaştırma dönemi»ne ilişkin kabul edilen kararların metinlerinde sıralananlar, haklarında fikir sahibi olmak için yeterli değildir. Stalin'le ilgili olan herşeyin, ekonomi politikasında, toplum politikasında ve kültür politikasında ciddi ve derinlemesine araştırılması gerekiyor. Bu konuda genel bir yargıya ancak böyle varılabilir. Benim Stalin'e dair kişisel görüşüm olumsuz. Bence ülkemizde sosyalizmin inşaasının Leninist ilkelerinin çarpıklaşmasında onun rolü büyük olmuştur. Sosyalizmin gözden düşürülmesinde katkısı olmuştur.*»

— Stalin olgusunun ortaya çıkması sizce tarihsel bir zorunluluk muydu?

— «*Hayır. Ama Stalin olgusunu, dönemini, onun adıyla adlandırılan politik ekonomik ilişkiler sistemini anlamak istiyorsak, ortaya çıkışının nedenlerini de irdelemek gerekir kanısındayım. Açıktır ki, bu nedenlerden biri, sosyalizmin, kapitalist gelişimin geri düzeyli, kültürel bakımdan da oldukça geri kalmış bir ülkede inşasının yarattığı özgüllüktür.*»

— Stalinizm hâlâ pişmanlık duyulması gereken bir suç mudur?

— «*Hata demek daha doğru olur kanısındayım. Düzeltilmesi gereken ve artık düzeltilen hatalar sözkonusudur. Tabiî, o zamanlar yığınsal tutuklamaların olduğu, hiçbir maddi temeli olmayan kovuşturmaların, yasadışı kurşuna dizmelerin gerçekleştirildiği artık biliniyor. Bunlar da oldu. Bunlar her türlü ahlâğı zedeleyen, hiçe sayan işler olmuştur ve kesinlikle mahkum edilmelidir.*»

— Bugün stalinizm bir davranış biçimi, görüş, ya da düşünce sistemi olarak hâlâ varlığını sürdürüyor mu?

— «*Bizim ülkemizde değişik nedenlerle Stalin'le ilgili olarak* «iyi anıları olanlar» *hiç de az değildir. Tarihsel anlamda bellek düne ilişkin bilimsel olmayan* «sıradan, günlük» *deneyim ve değerlendirmeleri de içerir. Bu düşüncelerin ortaya çıkışı, gelişimi kendiliğinden oldu genellikle, ama gelişmesine ve kuvvetlenmesine ideolojimiz de katkıda bulundu. Filmlerimize göz atmak, birkaç kitap okumak yeterli: Stalin yüce, bilge bir kişi olarak tanıtılıyor. Daha düne kadar otomobillerin camlarına da Stalin'in resmi yapıştırılırdı. Stalin'in doğrudan fotoğrafları, ya da fotoğraflı hediyelikler Gürcistan'da açık açık satılırdı da. Stalin'in adı birçok kimse için sağlam politika, disiplin ve dü-*

zenle eş anlamlı hale gelmişti. İnsanlar içtenlikle inanırlardı buna. Bu mirastan kurtulabilmemiz için yalnız bilime değil, propagandaya da önemli görevler düşüyor.»

— Siz Stalin'in eserleri yeniden basılmalıdır dediniz, nasıl açıklıyorsunuz bunu?

— *«Bu eserler tarihi kaynaklardır. Bunları herkes tarafından ulaşılabilir hale getirmek gerekiyor. Ben öğrencilerime partinin başka belgeleri ya da Lenin'in eserleri yerine bunları okuyun demiyorum elbet, ama bu belgeler de herkes için, geçmişimizle ilgilenenler için kolayca ulaşılabilir belgeler olmalı. Kütüphanelerin raflarında Hruşçov'un, ya da Brejnev'in olduğu gibi Stalin'in eserlerine de yer vardır.»*

— *Peki Troçki ya da Buharin'in eserlerinin?*

— *«Onların da yeri vardır. Bunda istisna, doğrudan antisovyetik propaganda yapan, ya da yalan söyleyen, olguları çarpıtan eserlerdir. Buharin'in eserlerini de yeniden yayınlamak gerek.»*

— Tarihçi İsak Minc bolşevizmin düşmanlarına anlayış göstermek gereksiz diyor. Bunları söylerken de özellikle Troçki'yi ve Buharin'i kasdediyor.

— *«Ben bu iddiayı duymadım, ama benim görüşümü sorarsanız, Buharin daha sonraları Stalin'in göstermeye çalıştığı gibi, bolşevizmin, sosyalizmin ya da devrimin düşmanı değildi. Hatalı görüşleri olmuş olabilir, ama düşman değildi. Troçki sonuçta bolşevizmin düşmanı haline geldi, ama 1917'de o da değildi. Troçki'yi de nesnel şekilde değerlendirmek, yaşamındaki her türlü çelişkiyi dikkate almak gerek. Kaldı ki sosyalizmin düşmanlarının, tüm karşı devrim blokunun eserlerini de incelemek gerek. Bunlar olmadan devrim anlaşılamaz.»*

— Sovyetler Birliği'nde kişileri putlaştırma dönemine ilişkin ciddi araştırmalar yok. Neden?

— «*Bu durumun normal bir durum olmadığını söyleyebilirim sadece. Ben bu tür araştırmaların gün ışığına çıkacağına kesin gözüyle bakıyorum, ama şu an yok. Kişileri putlaştırma dönemine ilişkin tek bir makale, tek bir kitap yok. Çelişik bir durum bu. Üzerinde düşünülmesi, gerekli sonuçların çıkarılması gerek.*»

— Hruşçov hakkında ne düşünüyorsunuz?

— «*Çok çelişkili bir kişiliğe sahipti. Sovyet tarihindeki yeri uzun uzun tartışılacak biri. Örneğin ülkemizin artık Stalin'in öncülüğünde olduğu gibi, öyle kalkınamayacağının farkına vardı ve ekonominin mükemmelleştirilmesi için gerekli mekanizmalar üzerinde de kafa yordu. Stalin döneminde işlenen suçların susmakla geçiştirilemeyeceğini gördü. Ama öyle davranışları ve görüşleri oldu ki, şimdi geriye dönüp baktığımızda öznelcilik, iradecilik olarak değerlendirilebilir. Yani tam da geçmişte mahkum ettiği hatalara o da düştü. Stalinizmin hatalarının ortadan kaldırılması için Stalin'in başına buyruk davrandığını tespit etmek yetmiyor. Nasıl oldu da böyle bir şey olanaklı hale geldi, buna yanıt bulunmalı. Hruşçov yolun yarısında durdu, yanıtı bulamadı.*» (...)

İLERLEYEBİLMEK İÇİN TARİHTEN DERSLER ÇIKARMAK GEREKİYOR

Nikolay Malov

«SBKP tarihini öğreten ders kitabı nasıl olmalıdır?» (Nikolay Malov'un Moskova'daki Parti Tarihi Kürsüleri eğitmenleri için düzenlenen seminerde yaptığı konuşmanın özetinden bölümler.) Moskova: Moskovskiye Novosto 1987. sayı 29. sayfa 10.

— SBKP tarihini öğreten ders kitabı nasıl olmalıdır? (Nikolay Maslovun Moskova'daki Parti Tarihi Kürsüleri eğitmenleri için düzenlenen seimnerde yaptığı konuşmanın özetinden bölümler.)

(...) Partiyle ilgili çalışmalar yürüten tarihçilerin bilimsel düşüncelerini felce uğratan doğmaların etkisinden kendimizi hâlâ kurtaramıyoruz.

En temel doğma; partinin çelişkisiz, çatışmasız geliştiği görüşüdür. Yıllar boyu tarih, zaferler, başarılar, olumlu sonuçlar dizisi olarak gösterildi hep. Sosyalizmi inşaa ettik, yeni toplumu kurduk, insanlar arasında yeni ilişkiler yarattık. Bu tarihsel bir kazanımımızdır. Ama Çernişevski'nin de söylediği gibi; politik faaliyet Nyevskiy Bulvarı'nda dolaşmak gibi kolay bir iş değildir. Yolumuz zorluklarla dolu idi (hem objektif, hem de subjektif). Çelişki ve çatışmaların olmadığı savı, gerçekliği olduğundan güzel göstermekle kalmıyor, onu tahrif de ediyor.

İkinci temel doğmaya göre; herhangi bir politik hataya düşen her tarihsel şahsiyet, işin ta başından beri leninizmin ve sosyalizmin düşmanı olmuştur. Bugü-

ne kadar bu bakış açısını da tam anlamıyla aşamadık. Böylece gözlerimizin önünde, parti kadroları, yöneticileri, Lenin'in çevresi ve parti tarihi hakkından yanlış bir imaj şekilleniyor. Parti aparatının, üyelerinin yanlışları ve yanılgıları üzerine konuşmak doğru, ama onların olumlulukları ve sağladıkları kazanımlar da unutulmamalı.

Lenin; «Ülkülerin tarihi, ülkülerin değişiminin, dolayısıyla savaşımının tarihidir de» diyordu.

Parti çatısı altında süren mücadele de ülkülerin mücadelesi olarak algılanmalı. Geçenlerde Smilga'nın itibarı iade edildi. Bu çok az kişi tarafından biliniyor. Adının üzerinden, devlete karşı faaliyet göstermek damgası silindi. Aynı şekilde partinin suçlanan birçok üyesi de itibarları iade edilmeye layıktır. Çünkü onlar, mahkum edildikleri davalardaki iddianamelerde gösterilmeye çalışıldığı gibi casus, katil, düşman ajanı olmadılar hiç.

Üçüncü temel dogma; partinin toplum yaşamında üstlendiği rolün aralıksız ve otomatik olarak büyüdüğünü varsayar. Bu büyüme; sürekli tırmanan, engellerin, zig-zagların olmadığı düz bir gelişim çizgisi olarak tanımlandı hep. Oysa genel bir yavaşlamanın, gerilemenin hakim olduğu bir ortamda böyle bir tanımlama doğru olabilir mi? Mihail Gorbaçov'un L'Unita'ya verdiği demeçte de vurguladığı gibi «bunalım öncesi belirtilerin» elle tutulur hale geldiği bir ortamdır o. Partinin yönetici işlevinin gelişimini garanti eden nesnel etkenler, partinin faaliyetlerini tabandaki temel örgütlerden ta merkeze kadar ciddi bir şekilde etkileyen öznel etkenlerle organik bir ilişki içindedirler. Bu organik ilişki SBKP tarihinin her döneminde var olmuştur. Bu durum, SBKP MK'nin Ocak Plenumu'nun da saptadığı

gibi, parti ve devlet yöneticilerinin ağır hatalar yaptığı, sadece Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Don bölgesindeki Rostov'da değil, Moskova'da da bir dizi yöneticilerin moral ve ahlaksal değerini yitirdiği, bir dizi temel örgütün ilkesizleştiği yıllarda da böyle olmuştur.

Parti tarihinin nesnel bir şekilde incelenmesini zorlaştıran son doğma; tarihsel haklılık varsayımıdır. Bu red ve inkâr edilemeyen haklılık, her parti belgesinde yer almıştır. Oysa, bugün biliyoruz ki, her zaman doğru değildir bu.

Belgelerin yalnızca kabul edilinceye kadar tartışılabileceğini, ondan sonra her partilinin onları uygulamak zorunda olduğunu öngören demokratik merkeziyetçilik ilkesi, bizde 20, 30, 50 yıllık parti belgelerini de kapsar. Örneğin Merkez Komitesi'nin 14 Kasım 1938 tarihinde aldığı «yeni SBKP (B) tarihinin yayınlanmasıyla ilgili parti propaganda görevleri» başlıklı karar (ki bu karar toplumsal bilimler alanında ve özellikle parti tarihi alanında doğmatizmin temel kaynaklarından biri olmuştur), tarihsel olarak yeniden değerlendirilmesi gerektiği halde, çok duyarlı bir konu olduğundan, hep atlanmış ve parti yayınlarında tanıtılmaz, yer verilmez hale gelmiş, unutulmuştur.

Bırakın ders kitaplarını, tarihsel araştırmalarda bile, yaşayan, ete kemiğe bürünmüş tarihsel kişiliklere yer verilmemesi protestolara neden olmaktadır.

Parti yöneticilerine gelince: Lenin'den bu yana tek yönetici bile yok. Bu en azından son yıllarda yayınlanan ders kitaplarına göre böyle. Stalin ve Hruşçov bile en fazla, parti kongrelerinde rapor okuyan kişiler olarak anılıyor. Oysa onlar devletin ve partinin yönetiminde olan, karmaşık ve iç çelişkilere sahip kişiliklerdi. Bilimsel somutlukla irdelenmeleri ve değerlendirilmele-

ri gerekmektedir. Roosevelt'e, Churchill'e ve Eden'e ilişkin kitaplar yayınlandı, ama Stalin'in politik kariyerini anlatan kitap hâlâ yok. Oysa dünya çapında ona ilişkin yüzlerce kitap yayınlandı ve yayınlanıyor. Üstüne üstlük bu yayınlar antisovyet, antikomünist görüşler temelinde hazırlanıyor. Bu başkaları için de geçerli.

Parti tarihine ilişkin kaynak yayınlara gereksinmemiz var. Bu tür yardımcı kaynaklara örnek olarak Karpov ve Friedner tarafından 1925 yılında yayınlanan «Leninist Yazılardan Bölümler» kitabını gösterebiliriz. Bu kitap sadece Lenin'in yazılarını, parti belgelerini tekrar yayınlamakla kalmamış, aynı zamanda Lenin'in görüşlerine karşı yazılara da yer vermişti. Belirli konulardaki karşıt görüşler rastlantısal olarak seçilmemiş, gerçek kaynaklar temelinde tanıtılmıştı. Parti içinde süren tartışmalar sırasında gün yüzü gören Martov, Troçki, Buharin, Syapnikov ve başkalarının makaleleri bir arada sunulmuştu. Kitlelere leninizmin gerçekliklerini bağımsız olarak algılama olanağı verilmelidir. Lenin, «bizim gücümüz doğru olanın açık olarak ilan edilmesindedir» diyordu.

Şimdi son olarak ders kitaplarına bir kez daha değinmek istiyorum: Bir ders kitabında her kongrenin, her konferansın, gündem maddeleriyle ve toplantıya katılanlara ilişkin istatistik verilerle birlikte, madde madde sıralanmasına ne gerek var? Bu konuda yeteri kadar bülten ve veri var. Ders kitabının, parti faaliyetlerinin stratejik gelişimini izleyerek oluşması gerek. Ancak böyle bir kitap parti tarihinin geniş olarak ve sorunları da dikkate alan bir şekilde incelenmesine olanak tanır. Parti tarihinin olağanüstü deneyim birikimi ve bunlardan çıkarılacak dersler ancak bu yolla özümsenebilir.

BUNLAR OLDU

Aleksander Nyekerç

Kossuth 1967, 112 - 118.

1940 yılında tek yöneticilik sistemini güçlendirmek için birçok önlem alındı. 1937 yılında yürürlüğe konulan komiserlik sistemi kaldırıldı, yerine komutanların politik yaverliği getirildi.

Finlandiya ile askeri çatışma ve silahlı kuvvetlerin durumunu değerlendiren incelemeler subay eğitiminde eksikler olduğunu ortaya çıkardı. Bu durum özellikle piyade birlikleri için geçerliydi. Bu alanda, 1 Mayıs 1940'da subayların sayısı gerekli olandan beşte bir daha azdı. Askeri akademileri bitiren öğrencilerin gereksinimlere yanıt veremedikleri de anlaşıldı. Sürdürülen eğitimin düzeyi düşüktü. Birliklere ve bölüklere atanan yeni subayların yüzde 68'i hızlandırılmış beş aylık eğitimle yetiştirilen astsubaylardan oluşuyordu.

İ. V. Stalin'in ordunun genel kurmayına karşı uyguladığı yaptırım ve kovuşturmalar durumu daha da zorlaştırdı. Bu alandaki ilk kurbanlardan biri Sovyetler Birliği Londra askeri ateşesi V. İ. Putna oldu. Putna, illegal troçkist faaliyetlerde bulunma uydurma suçlamasıyla itham edildi. 1937 Ocağında kamuoyuna açık bir şekilde sürdürülen «antisovyet troçkist örgütlenme» davası sürerken Sovyetler Birliği mareşalı Tuhaçevski'nin adı da birkaç kez duyuldu. Her ne kadar Tuhaçevski'nin bu olayla hiçbir ilişkisi yoktur, ona karşı herhangi bir suçlama yöneltilmemiştir yollu açıklamalar yapıldıysa da o tarihten itibaren Tuhaçevski'nin adı

lekesizliğini yitirmişti. Sanıkları sorgularken, yönelttiği sorular içinde en az on kez Tuhaçevski'nin adının da geçmesine dikkat eden başsavcı Vişinski'nin amacı da buydu mutlaka.

Tuhaçevski görevine devam etti, ama işin aslına bakılırsa kaderi mahkeme sırasında belli olmuştu. Tuhaçevski ve Kızıl Ordu'nun diğer yetenekli yöneticileri adları lekelenmek amacıyla Sovyet iktidarına karşı komplo hazırlamak gibi bir davaya bulaştırılmışlardı.

Bundan sonra olayların nasıl geliştiği üzerine birkaç tez geliştiriliyor. Ama tezlerin hepsinin temel kaynağı Gestapo ikinci başkanı Kaltenbrunner'in danışmanlarından Hötll'ün 1950'de «Gizli Cephe» adıyla yayınladığı kitaptır. Hötll bu kitabı, W. Hagen imzasıyla yayınladı. Gestapo'nun örgütlediği değişik provokasyonların ve casusluk faaliyetlerinin anlatıldığı bu kitapta Alman Gizli Haberalma Örgütlerinin Sovyet silahlı güçlerinin en üst düzey yöneticilerine kara çalmak amacıyla sahte belgeler düzenlediği de ortaya çıkıyor. Olayın gerçekten böyle geliştiğini İmparatorluk Güvenlik Teşkilatı'nın daire başkanlarından W. Schellenberg'in ölümünden sonra yayınlanan anıları da kanıtlıyor. Ayrıca bu konu değişik belgelerde, örneğin batılı politikacıların vb. kaynaklarda da yer alıyor.

Komünizm ülküsüne sadık parti ve Sovyet kadrolarına karşı yürütülen kovuşturmalar Sovyetler Birliği'nin düşmanlarını sevince boğmuştu. Bu gelişim özellikle, epeydir faşistlerin Kızıl Ordu'yu ve Sovyet devletini güçten düşürmek için planlar hazırladıkları Berlin'de memnuniyet yaratmıştı. Berlin'in bu faaliyetleri, özellikle Avrupa'da olası bir faşist saldırıyı önlemeye yönelik, Sovyetler Birliği, Çekoslovakya ve Fransa arasında karşılıklı yardımı öngören bir anlaşmanın doğmasıyla hız kazandı.

Hitlerciler bunu yaparken iç politikada erişmek istedikleri amaçları da göz önünde tutuyorlardı. İç politikada amaçlardan biri, Alman ordusunu tamamen ve kesin bir şekilde faşist denetim altına almak ve generallerin orduya dayanan bağımsız politik girişimlerine meydan bırakmamaktı. Bu, hitlerciler için yaşamsal önem taşıyordu çünkü onlar Alman Silahlı Kuvvetleri'nin sayısının artırılması ve başlatılan silahlanmanın ancak yönetimin tamamen faşistleştirilmesiyle gerçekleşebileceğinin farkındaydılar. Bu nedenle en «inatçı» generalleri bazı işlere bulaştırıp kendilerine bağımlı hale getirmek istediler. Alman generalleri Sovyet generalleri ile yasal olmayan ilişkiler kurmakla suçlanabilirlerdi... Bu suçu belgeleyecek dökümanlar da üretilebilirdi. Kaldı ki bu belgeler bir yolu bulunup Moskova'ya da iletilebilir ve böylece Kızıl Ordu'nun genel kurmayı da komploya çekilebilirdi...

Şimdi sözü Walter Schellenberge verelim:

1937 yılı başlarında Schellenberg şefi Heydrich tarafından son yıllarda Reichswehr ve Kızıl Ordu arasında gelişen ilişkilerin dökümünü yapmakla görevlendirildi.

Bilindiği gibi Rapollo anlaşmasından sonra 1920'li yıllarda Sovyet- Alman ilişkileri normalleşmişti. Ticaret gelişmiş, bilimsel teknik ilişkiler doğmuştu. Almanya ve Sovyetler Birliği bu dönemde karşılıklı olarak askeri delegasyonlar da göndermişlerdi. Kızıl Ordu'nun bazı yöneticileri Alman Askeri Akademisi'nde öğrenim görmüşlerdi. Örneğin ordu komutanlarından İ. E. Yakir de Alman Askeri Akademisi'nde öğrenim görmüş ve yüksek düzeyde başarı göstererek okulu bitirmişti. Reichswehr yönetiminin isteği üzerine Yakir, Alman subaylara iç savaş hakkında bilgi veren konferanslar da vermişti.

Bu işlerle ve değişik ilişkilerle ilgili olarak Sovyet ve Alman kurumları arasında sistemli bir mektuplaşma oluşmuştu. Bu mektuplaşmalar sırasında Sovyet kurumları Almanlara askeri teşkilatların yöneticilerinin imzasını da içeren belgeler göndermişlerdi, Alman arşivlerinde Tuhaşevski'nin ve diğer askeri kumandanların imzalarının fotokopileri vardı. Bu durum acımasız provokasyonun hazırlanmasında belirleyici etkenlerden biri oldu.

Schellenberg kendinden istenen araştırmayı çabucak hazırladı. Heydrich, Schellenberg'e Tuhaçevski'nin başını çektiği bir grup Sovyet generalinin, Alman generallerinin de yardımıyla Stalin'e karşı bir darbe hazırladıkları yolunda enformasyona sahip olduklarını haber verdi. Heydrich bu bilgiyi eski Beyaz Rus generali Skoblin'den «kapmıştı». Schellenberg'e göre Heydrich, bu işin yararlanabilecekleri bir iş olduğunu derhal farketmişti. «Eğer hata yapmazsak, Kızıl Ordu yönetimine öyle büyük bir darbe indireceğiz ki, uzun yıllar belini doğrultamayacaklar» diye yazıyor Schellenberg. Daha sonra plan Hitler'in de onayına sunuldu. O ana kadar doğal olarak hiçbir belgeye sahip olmayan Gestapo hızla «üretime geçti».

Şimdi bu dehşetli provokasyonun ayrıntılarına girmeden, Sovyet Kızıl Ordu genel kurmayını hainlikle suçlayan sahte belgelerin Nisan 1937'de hazırlandığını belirtmekle yetinelim. Bundan sonra Prag'da faaliyet gösteren bir Alman ajanı Çekoslovakya Devlet Başkanı E. Beneş'in yakın çevresinden biriyle ilişki kurup, elinde Sovyet Kızıl Ordusu Genel Kurmayı'nın darbe hazırlıkları içinde olduğunu kanıtlayan belgeler bulunduğunu bildirdi.

Beneş bu haberi derhal Stalin'e iletti. İçişleri Bakanı Yejov'un özel görevlisi hiç zaman geçirmeden

Prag'a uçtu. Nisan-Mayıs 1937 döneminde Kızıl Ordu'nun önde gelen subayları tutuklandılar. M. N. Tuhaçevski de tutuklananlar arasındaydı. Daha önce tutuklanan V. M. PPrimakov ve V. İ. Putnat'ın yanısıra İ. E. Yakir, İ.P. Uboroviç, A. İ. Korko, R.P. Eydeman, ve B.M: Feldman da görevden alınıp tutuklanmışlardı. Tutuklama kararını verenler, davaları başlatanlar büyük bir olasılıkla suçların temelsiz ve belgelerin sahte olduğunun bilincindeydiler. 12 Haziran 1937 de Tuhaçevski ve arkadaşları kurşuna dizildi. Politik daire başkanı Y.B. Gmarnik intihar eti. Askeri kadroların tutuklanması ve likidasyonu 1937 yılından sonra da sürdü. Böylece gerçek dışı suçlamalar sonucu, iç savaş kahramanlarından olup yıllardır Uzak Doğu ordu komutanı görevini yürüten Mareşal V. K. Bulyuher, eski Genel Kurmay Başkanı ve İçişleri Bakan Yardımcısı Mareşal A.İ. Yegorov, İspanya iç savaşının ve Uzak Doğudaki savaşların kahramanı ordu komutanı G.M. Stern ve daha birçokları canlarını yitirdiler. «Büyük Anayurt Savaşının Tarihi» adlı kitap şu bilgileri veriyor: «Alay komutanlarının aşağı yukarı yarısı, tugay ve tümen komutanlarının hemen hepsi, kolordu komutanlarının tümü, savaş konseylerinin üyeleri, Bölge Politik Daireleri yöneticileri, tümen, kolordu ve brigadların siyasi kurmaylarının çoğunluğu, alay komiserlerinin üçte biri, orta ve yüksek dereceli askeri okulların birçok öğretmeni kovuşturmaya uğradı.» Sovyet mareşallarından İ. H. Bagramyan 17 Nisan 1965 tarihli «Literaturnaya Gazeta» ya verdiği demeçte Sovyet Silahlı Kuvvetleri'nin seçkin yöneticilerinin «halkın düşmanları» diye damgalanıp tam savaşın patlak vermesi öncesi yokedilmelerinin, savaşın ilk yıllarındaki ağır yenilgilerin baş etkeni olduğunu saptıyor.

Kızıl Ordu, yöneticilerinin likidasyonu Almanya'da büyük sevinçle karşılandı.

Kızıl Ordu, en yetenekli kumandanlarını, hem de savaş tehlikesinin giderek daha çok belirginleştiği bir dönemde kaybetti.

Kısa zaman içinde yeni alay, tugay, tümen ve kolordu komutanlarının eğitilmesi kolay bir iş değildi. Askeri birliklere yeni kumandan olarak atanan subaylar çoğu kez gerekli bilgilere ve deneyimlere sahip olmayan kadrolardı ve bu eksiklikler yetenekle ya da davaya bağlılıkla telafi edilecek şeyler de değildi. Savaş başladığında tüm subayların ancak yüzde 7'si yüksek okul düzeyinde eğitimden geçmişti. Yüzde 37'sinin orta derecede eğitimi bile yoktu. 1941 yılının yazında kumandanların yaklaşık yüzde 75'i, siyasi yöneticilerin de yüzde 70'i bulundukları mevkide bir yıldan daha az süredir görev yapmaktaydılar. Kumandanların yetenekleri savaş süresince gelişti, kumandanlık sanatı tam anlamıyla bu süreç içinde olgunlaştı.

OLGULARI UNUTMADAN VE ÇARPITMADAN...

Samsonov

Tarih Bilimcisi Samsonov'un, Stalin'in İkinci Dünya Savaşındaki rolü üzerine görüşleri... Neépszabadság: Macar Sosyalist İşçi Partisi günlük gazetesi. 25 Mayıs 1987.

Ünlü Sovyet bilimcisi Samsonov, Stalin'in heykelinin dikilmesini öngören bir okuyucu mektubuna verdiği yanıtta: «Eğer geçmişe ilişkin gerçekleri söylemezsek, bugün gelişmeyi frenleyen güçlerin de üstesinden gelemeyiz» diyor. Samsonov günlük gazetelerden «Socialistyiçeskaya İndustriya» da yayınlanan yazısında, Sovyetler Birliği'nde şimdiye dek sözü edilmeyen birçok ilginç olguyu değerlendiriyor. Yazısında bilim adamı, bir yandan Sovyet halkının faşizme karşı verdiği kahramanca mücadeleden övgüyle söz ederken, öte yandan da, geçmişte gereğinden fazla abartılan Stalin'in rolünü de nesnel olarak yeniden ele alıyor.

Stalin ne dahi bir liderdi, ne de büyük bir asker. Eğer İkinci Dünya Savaşıyla ilgili olarak birini «Büyük Asker» ünvanıyla anmak gerekirse, bu ancak Jukov olabilir. Stalin başkumandan olarak da 1942 yılına kadar ordu ve harekât yönetiminde kaba hatalar yapmıştır. Daha sonraları, gerçek askerlerin deneyim ve bilgilerine dayanarak modern savaş sanatını özümsemeye başlamıştır. Bunun ardından Sovyet halkının faşizme karşı kazandığı zaferden kendine önemli pay çıkarmıştır.

Teorik olarak yanlış olan «keskinleşen sınıf savaşı» tezini Stalin geliştirmiştir. Bu tez pratikte yasaların ka-

ba bir şekilde ihlal edilmesine, yığınsal baskı ve kovuşturmalara, ihbarların teşvikine, kariyeristlerin parti saflarında yuvalanmalarına olanak tanımıştır.

Stalin, devlet güvenlik teşkilatlarının kontrolünü parti ve devlet örgütleri yerine, tek başına yürütmeye kalkışmıştır. Bu durum Yagoda, Yejov ve Beriya gibi halkın düşmanlarının devlet güvenlik teşkilatlarında faaliyet gösterebilmesine neden olmuştur.

Stalin'in bu hatalı görüşü nedeniyledir ki, Alman faşistleri tarafından hazırlanan sahte belgelere dayanan «Tuhaçevski darbesi» provokasyonu ne yazık ki başarılı olmuş, Alman faşistleri amaçlarına ulaşmışlardır. Prag üzerinden Moskova'ya iletilen sahte belgelere dayanılarak hazıranan temelsiz ve asılsız davada Kızıl Ordu'nun liderlerinden Tuhaçevski, Yakir, Blyuher, Uboroviç, Yegorov ve daha birçokları ölüme mahkum edilmiştir.

Samsonov Sovyetler Birliği'ne karşı Almanların giriştiği saldırının hiç de sürpriz olmadığını savunuyor. Stalin Almanya'ya karşı bir savaşa girmek istemiyordu. Stalin savaşın kapının eşiğine gelip dayandığını kanıtlayan delillere rağmen bunda inat etti. Tüm bu belirtilere karşın, genel bir seferberlik ilan etmemenin ve ülkeyi savaşa hazırlamamanın ağır sorumluluğu Stalin'in omuzlarındadır. Tokyo'da faaliyet gösteren Sovyet casusu Richard Sorge, 5 Mart 1941'de Nazi Dışişleri Bakanı Ribbentrop'un, 1941 yılı Haziran ayının ikinci yarısında Sovyetler Birliği'ne karşı girişilecek bir taarruzu haber veren telgrafının fotokopisin Moskova'ya iletti. Sorge 19 Mayıs 1941'de Moskova'daki merkeze bu konuda yeniden ayrıntılı bilgi gönderdi. Stalin bu dönemde de, olgulardan çok Alman Genel Kurmayı'nın aldatıcı manevralarına inandı. Eğer, diyor Samsonov, Stalin bu

hataları yapmamış olsaydı Wermacht kesinlikle Leningrad'a, Moskova'a kadar ulaşamazdı.

Bu olgular şimdiye dek tarihçiler tarafından yeteri kadar incelenip değerlendirilmedi. Alman saldırısının dokuzuncu gününde görevden alınıp savaş mahkemesi önüne çıkarılan batı cephesi komutanı general Pavlov'un ve diğer askerlerin trajik sonları şimdiye kadar sadece Stanyuk'un «Savaş» adlı romanında işlendi. Geri çekilmenin sorumluluğu onlara yüklendi. Pavlov ve arkadaşları kendilerine karşı yöneltilen iddiaların herbirinde suçsuzdurlar. Sansonov daha sonra saldırının Kızıl Ordu'yu hazırlıksız yakaladığına işaret ederek, ilk gün 1200 sovyet savaş uçağının daha hava alanından kalkmadan yokedildiğini, askeri birlikler arasında bağlantının kopuk olduğunu, kurmay yönetimin verimli çalışamadığını da satırlarına ekliyor.

Alman Genel Kurmay'ı 1942 yılında bilerek ilettiği yanlış bilgilerle Sovyet yönetimini kandırmayı birkez daha başardı. «Kremlin» adı verilen sahte harekât planına göre 1942 yazında Wermacht'ın Moskova'ya karşı taarruza geçeceği haberi yaygınlaştırıldı. Sovyet istihbaratı bu kez de zamanında, 23 Mart 1942'de Moskova'ya karşı saldırı planının doğru olmadığını, Almanların güneye, Kafkaslar'a doğru bir saldırıya hazırlandıklarını haber verdi. Stalin, istihbaratına bir kez daha inanmadı.

Samsonov geçmişte olup bitenlerin yerli yerine oturtulmasını, olguları yansıtan tarihsel gerçekliklerin dile getirilmesi sürecinin başlamış olmasını çok olumlu bir gelişim olarak değerlendiriyor. Kişileri putlaştırma dönemini ele alan çarpıcı «Pişmanlık» filmi de bunun bir kanıtı.

HRUŞÇOV'A MEKTUP (1958)

Boris Pasternak

Olga İvinszkaya: Vplenu Vremenyi. Fayard 1972, sayfa 260 - 261.

Saygıdeğer Nikita Sergeyeviç.

Kişisel olarak size, SBKP Merkez Komitesi'ne ve Sovyet hükümeti'ne başvuruyorum.

Semiçasniy yoldaşın verdiği bilgilerden «eğer Sovyetler Birliği'ni terkedecek olursam, bu işin önüne hükümetin engel çıkarmayacağı» sonucuna vardım.

Bu benim için olanaksızdır. Doğuşum, yaşamım, çalışmalarım beni Rusya'ya bağlamaktadır.

Ben ondan ayrı ve ondan uzak yaşamı hayal bile edemiyorum. Yanlışlıklar ve hatalar yapmış olsam da, Batıda adımı kullanarak geliştirilen politik kampanyanın içinde yer almayı bir an için bile düşünmedim.

Bunun farkına vardığım an, İsveç Akademisi'ne başvurarak, bana verilen Nobel ödülünü almayı kendi irademle reddettiğimi bildirdim.

Yurdumu terketmek benim için ölümle eş anlamlıdır. Bu nedenle, bu son yaptırımı bana uygulamamanızı rica ediyorum.

Şimdi samimi olmak gerekiyorsa, şunu da vurgulamakta yarar var: benim Sovyet edebiyatına katkım oldu, ve bundan sonra da olacaktır.

YENİ YOLU SANATÇILAR AÇTI

Yevgeniy Yevtuşenko

Die Weltwoche ile yapılan röportaj. 1987, sayı 23.

— *Gorbaçov Nikita Hruşçov'un geleneklerini ne oranda sürdürüyor?*

— «Hruşçov Stalin döneminin yarattığı bir kişiliktir. Gerçekten olağanüstü işler başardı; yabancılar önünde sınırlarımızı açtı, 1956'da ilk kez Dünya Gençlik Festivali'ni düzenledi. İlk kez, elinden geldiğince demir perdeyi aralamaya çalışan da odur. Toplama kamplarından birçok kişinin serbest bırakılması da onun eseridir. Yıllarca önce biri onu şöyle nitelemişti: *Bir uçurumu iki sıçrayışla atlamak istiyor!* Bu mükemmel bir tanımlama bence, çünkü o tek kişilikte hem stalinist ve hem de antistalinist idi. Çağına karşı, hem de kendi kişiliğine karşı isyan etti.

Yirminci Kongrede yaptığı konuşma, birçok masuma özgürlüğünü geri veren komitenin kurulması kahramanca bir adımdı.

— *Peki sizce Gorbaçov uçurumu kaç sıçrayışla atlamak istiyor?*

— «Bence Gorbaçov'un uçurumu atlamak gibi bir amacı yok. O köprü kurmak istiyor.»

— *Bazı Amerikalı yorumcular, bu arada Aleksander Haig de, Gorbaçov'un neostalinist olduğu görüşünde. Ne dersiniz?*

— «Saçma birşey bu. Eğer Gorbaçov gerçekten stalinist olsa son zamanlarda basılan en sert antistalinist yayınları, örneğin şiirleri desteklemezdi.»

— *Sizce Gorbaçov yeni antistalinist hareketin bir parçası olarak değerlendirilebilir mi?*

— «Ben onun tam anlamıyla antistalinist olduğunu söylemedim.»

— *Bir dakika! Siz az önce antistalinist olduğunuzu belirtmiştiniz.*

— «Evet öyleyim.»

— *Peki Gorbaçov antistalinist mi?*

— «Bir politikacıyı böyle nitelemek zor bir iş olur kanısındayım.»

— *Böyle bir tanımlama için zaman henüz erken mi?*

— «Yok hayır bunu demek istemedim. Bence Gorbaçov bürokratikleşmeye karşı çıkan biri.»

(...)

— *Sovyetler Birliği'nde şimdi gerçekleşen değişim sürecinin oluşmasında, sizin ve diğer sanatçı arkadaşlarınızın payı nedir?*

— «Şimdi bugün devletimizi yönetenler kimler? Bu insanlar ellili ve atmışlı yıllarda bizim eserlerimizi okuyan, dinleyen insanlar. Gerçekten böyle. Bazıları benim, bürokrasinin nefes aldırmayan bir olgu olduğu yolundaki mesajımı tam anlamıyla kabul ettiler. Şiirimizle yeni bir nesil yarattık. Bugün ülkeyi yeniden yaratan kişilere can verdik. İşte şimdi Sovyetler Birliği düzeyinde yeşeren yeni açıklık, bir yerde bizim şürimizin yankısıdır.»

— *Şimdi siz Gorbaçov'un yolunu şairlerin ve yazarların mı açtığını söylüyorsunuz?*

— «Tabii! Bu kesinlikle böyle. Tartışılmayacak kadar açık. (...)

Benim de içinde olduğum şair kuşağının, demir perdenin yıkılmasında önemli katkıları olduğu kanısındayım ve bunu söylüyorum da. Bu uğraş, elimizi yara bere içinde bıraktı. Çünkü biz eldivensiz çalıştık.» (...)

DEĞİŞİKLİKLER OLDUĞU GERÇEK

Andrey Saharov

Der Spiegel ile yapılan röportaj (1987, 2).

Spiegel: *Moskova'da kendinizi nasıl hissediyorsunuz Andrey Dimitriyeviç?*

Saharov: Doğal olarak Gorki'deki hastaneye göre çok daha iyi. O hastahane benim için bir hapishane gibiydi. Her giriş ve çıkışta KGB muhafızları bekliyordu. Bağımsız bir şekilde hareket etmeyen, yani yönlendirilen doktorların denetimi altındaydım.

Spiegel: *Moskova'ya döndüğünüzden beri neyle uğraşıyorsunuz?*

Saharov: Lebegev Enstitüsünde verilen iki seminere katıldım. Başka bir işe pek zamanım kalmadı. Batı haber ajanslarının muhabirleri hiç zaman bırakmadılar bana. Daha bavullarımı bile boşaltmadım...

Spiegel: *Bu seminerler...*

Saharov: ...teorik fizik üzerineydiler. İlk seminerin konusu, tesadüf bu ya, uzayın asimetrikliği üzerineydi. Konferansı verene gelince: Genç bir bilim adamıydı, adı Sapasnikov. Konferansa «Saharov 1967 yılında bu asimetrikliğin üç koşulunu belirledi» diyerek başladı. Bu koşulları tahtaya yazdı ve tartışmayı bu koşullar temelinde yönetti. Çok hoşuma gitti.

Spiegel: *Enstitüye geldiğinizde eski çalışma arkadaşlarınızın tavrı nasıl oldu?*

Saharov: 18 yıllık gizli faaliyetlerimin dışında tüm yaşamım boyunca fizik teorileri üzerine çalıştığım ens-

titünün elemanları ve seminere katılan konuklar çok candan karşıladılar. Alkışladılar, sarılıp öptüler, ağlayanlar oldu.

Spiegel: *Bunu bekliyor muydunuz?*

Saharov: Evet, bu insanların bana karşı yakınlık duyduklarını biliyordum. Diğer çalışma arkadaşlarımın nasıl karşılayacaklarını bilemiyorum. Diğerleriyle pek ilişkim yok, eskiden de olmadı zaten. İlişkilerim şimdi de oldukça sınırlı.

Spiegel: *Eski görevinizi yeniden devraldınız mı?*

Saharov: Eskiden olduğu gibi şimdi de Sovyet Bilimler Akademisi'nde Fizik Enstitüsünün akademisyeniyim...

Spiegel: *Sonuç olarak denilebilir ki, Genel Sekreter Mihail Gorbaçov kendi açısından hiç de iç açıcı olmayan birine, yani kendini sürekli eleştiren ve bundan sonra da eleştirecek olan birine Moskova'ya dönme olanağı verdi. Sizce bu riski neden göze aldı? Sovyetler Birliği'nde gerçekten bir liberalleşmenin gerçekleştiğinin kanıtını mı vermek istiyordu?*

Saharov: Benim Gorbaçov'un kişiliğine yönelik bir eleştirim hiç olmadı. Ondan önceki liderlere karşı da eleştirim olmadı. Benim resmen verdiğim demeçler, var olan olumsuz olgulara yönelikti hep. Örneğin insan haklarının çiğnenmesi, görüşlerinden ötürü tutuklananlarm olması, benim sesimi yükseltmemin nedeni idi. Alkolizme karşı da tavır aldım ve diyebilirim ki bu konuda Gorbaçov'un girişimlerini de destekliyorum. Gorboçov'un bu yöndeki her somut girişimini destekliyorum. Benim silahsızlanma konusundaki tavrım da belli. Doğal olarak benim tavrım ve resmi çizgi arasında farklılıklar da olmuştur.

Spiegel: *Örneğin Afganistan sorunu...*

Saharov: 1980 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu daimi üyesi ülkelerin devlet başkanlarına açık bir mektup gönderdim. Afganistan'la ilgili tavrım o zamandan bu yana da değişmedi.

Spiegel: *Resmi makamların devlet televizyonunun stüdyolarından Amerikan televizyonlarına görüş bildirmenize izin vermeleri sizi şaşırtmadı mı?*

Saharov: Evet, ülkemde değişikliklerin olduğu açık. Umarım... bu kalıcı bir değişikliktir.

DÜNYA EKONOMİSİ TEORİLERİ

Balazs Kis

Magvetö Yayınları, 1984, Budapeşte.

Marks komünist devrimin dünya çapında olacağı görüşündedir. «Çünkü (devrim tarafından) yıkılacak olan kapitalizm de dünya çapında bir toplum sistemi haline gelmiştir ve insanlığın bölgesel olarak yarattığı değerler (örneğin İngiltere'nin sanayisi, Almanya'nın felsefesi, Fransa'nın politikası) insanlığın ortak değerleri haline geldiğinde ulusların ve diğer bölgelerden yalıtlanmış yerel olguların «dünya tarihi açısından önemi» yokolacaktır.» (1)

Kapitalizm sonrası, dünya çapında yetkinleşmiş üretim araçlarını gerekli kılmaktadır. Yani, bir yandan insanlığın üretim araçları üzerine olan bilgi ve enformasyonları bu araçların dünya çapında yaygınlaşmasıyla (ki, rekabet onları eninde sonunda yaygınlaştıracaktır) sağlamlaşıp güçlenecektir, diğer yandan ise üretim araçlarının gelişmişlik düzeyinin tüm insanlık için doğa karşısındaki azamî, o güne kadar görülmemiş bağımsızlığı sağlayabilecek düzeye ulaşması gerekmektedir. Bu düzey öylesine yüksek bir düzeydir ki, her hangi bir insansal gereksinimin ciddi hiçbir engeli kalmayacaktır. Bu koşul gerçekleşmediği sürece kapitalizm karşısındaki «her türlü patlama deneyi Donkişot'luk olmaya mahkumdur.» (2)

(1) Karl Marks, **Das Nationale System der Politischen Önkomie «(Friedrich List) Üzerine»** Toplu eserler, c. 42, s. 205.

(2) Karl Marks, **Ekonomi Politiğin Eleştirisinin Temel İlkeleri,** Toplu eserler, c. 42, s. 76.

Çünkü bu «pratik önkoşullar» yoksa eğer, «genelleşen sadece feragat olacaktır, yani yoklukla, lazım olan şeyler için mücadele yeniden başlayacak, o eski çöplük yeniden ortaya çıkacaktır.» (3) (...)

Demek ki, Marks'a göre devrim ve komünizm yerel olgu olamazdı. Çünkü bu, herşey bir yana, «ilişkilerin her türlü gelişimi, yerel komünizmi yokedeceği» için böyleydi.

Marks'ın eserlerinde devrimin dünya çapında bir olgu olduğunu işleyen bölümler, bu konuda yürüttüğü fikirler, sıradan bir ayrıntı, Marks'ın teorisine organik olarak bağlı olmayan, ihmal edilebilecek bölümler olarak değerlendirilemez. Aksine Marks'ın tüm yaşamı boyunca yarattığı teorinin ayrılmaz parçasıdırlar. Yani, eğer ayaklarımızı marksist teori toprağından kesmemek istiyorsak, «öngörülerinin» neden «gerçekleşmediği» üzerinde de ciddi olarak düşünmek zorundayız. Bunların «gerçekleşmemesi»nden sosyalizmi amaçlayan ülkelerin bugün içinde bulundukları durumlar ve ödevler açısından ne gibi sonuçlar çıkarılabileceği de incelenmesi gereken bir konudur. (...)

Kesintisiz devrim, aslında Marks'ın geliştirdiği bir kavram. Lenin'in eserlerinde de çok kez vurgulanan bu kavram, daha sonraları Stalin ve Troçki arasındaki tartışmalardan bu yana Troçki'nin adıyla anılır hale geldi. Troçki, bu teoriyi birkaç kez formüle etti, ama hepsinin özünde sorun iki temel soru çerçevesinde konuluyor. Troçki bunların birinde (ki bu iki sorun içinde önemli olanıdır) proleterya ve köylülük arasındaki ilişkiyi değerlendiriyor. İkincisi ise devrimin uluslararası ilişkileri, niteliği üzerinedir. İkisinin birbirine nasıl bağlandığına gelince: Troçki'ye göre Rusya'da devrim sonrası,

(3) Marks - Engels, Alman İdeolojisi, Toplu eserler, c. 4, s. 35.

yani işçi sınıfının iktidara gelmesinden sonra köylülük zorunlu olarak işçi sınıfının karşısında yer alacaktır.

Bunun bir sonucu olarak, proleterya iktidarı ve sosyalizm ancak, eğer dışardan, Batılı ülkelerin işçilerinden yardım alınabilirse ayakta kalabilir. (Stalin: Toplu eserler, STE, cilt 4. sayfa 404-405.)

Aşağıdaki bölümlerde sadece uluslararası etmenler üzerinde duracağım. Troçki'nin değişik dönemlerde yazdığı yazılarda bu stratejinin ne gibi değişikliklere uğradığını iyice incelemek yararlı olacaktır. Ama konunun fazla dağılmasını önlemek amacıyla sadece 1906 ve 1928-1930 yıllarında yazılan yazıları ele alacağım.

Troçki 1930 yılında kaleme aldığı bir yazısında kesintisiz devrimi anlatan bölüme; marksizmin ulusal ekonomilerden değil, dünya ekonomisinden işe başlaması gerektiğini saptayarak giriyor. Troçki ulusal ekonomilerin ancak dünya ekonomisinin bir parçası olarak ele alındığında anlaşılabileceğini vurguluyor. Troçki'ye göre üretim güçleri artık ulusal çerçeveleri aşmışlardır, dünya savaşı da bunun bir yansımasıdır. Sosyalizmin bu alanda da kapitalizmden daha yüksek bir düzeyi içermesi gerektiği dikkate alındığında kolayca anlaşılacaktır ki, ulusal anlamda soyutlanmış sosyalizmin inşaasını hedef olarak koymak üretim güçlerinin kapitalizminkinden daha alt düzeye indirgenmesiyle eş anlamlı olacaktır. Yani dışa kapanma gerici bir ütopyadır. Bu anlamda dünya devriminin, işçi sınıfı ve köylülük sorunsalının dışında, dünya tarihi açısından da böyle bir zorunluluğu ve motivasyonu vardır.

Troçki tüm bunlardan sonra sosyalist devrimlerin ulusal çerçevelerde patlayacağını, ama tüm dünyayı etkisi altına almadan sona ermiş olarak değerlendirilemeyeceğini saptıyor. «Böylece sosyalist devrim kelimenin

yeni ve genel anlamıyla kesintisiz devrim haline gelmektedir; devrim ancak, yeni toplum tüm gezegenimizde zafere ulaştığında sonuçlanacaktır.»

1906 yılında kaleme aldığı yazısındaki devrim alternatifinin Rusya koşullarına göre hazırlandığı belli. Bu doğal da, çünkü 1917 öncesi ve 1905 sonrası dönemde hazırlanan kitap «Sonuçlar ve Perspektifler» adını taşıyor. Öte yandan 1928 yılının «kesintisiz devrimi» öncelikle polemiğe ve Stalin'in kavramıyla tartışmaya öncelik verir nitelikteyken, 1906'da kaleme alınanı, birçok olumlu irdeleme, değerlendirme içeriyor.

1906 tarihli yazının incelememiz açısmdan en önemli düşünce, Troçki'nin özenle vurguladığı (Stalin de bu konunun altını çizmiştir), şu bölümdür: «Avrupa proleteryasının doğrudan devlet desteği olmadı mı, Rusya işçi sınıfı iktidarda kalamaz, geçici egemenliğini kalıcı sosyalist diktatörlüğe dönüştüremez.» Kanımca bu saptamada en önemli yan «devlet desteği» vurgusu. Troçki bu değerlendirmesinde şunu demek istiyor: Rus devriminin Batı proleteryasından alması gereken destek, sıradan bir destek değil, devlet desteğidir. Bu ise ancak Batıda da proleterya iktidara gelirse mümkündür.

Bu yazı devrimin gelişimini ve yayılmasını neredeyse madde madde sıralıyor: «Rusya'da devrimin zaferi kaçınılmaz bir şekilde devrimin Polonya'daki zaferi anlamına da gelecektir. Devrimci rejimin, Polonya'nın Rusya'ya bağlı on ilindeki başarısı ise Galiçya ve Poznan'da halk isyanlarına neden olacaktır. Hohenzollern ve Habsburg hükümetleri ise bu durumda Polonya sınırından askeri güçlerini gönderecekler, düşmanlarını merkezde -Varşova'da- ezmek isteyeceklerdir. Açıktır ki, Rus devrimi Batıdaki burçlarını Prusya ve Avusturya askerlerine terk etmeyecektir.

Bu anlamda II. Wilhelm ve Franc Joseph hükümetine karşı, bu koşullarda girişilecek bir savaş Rusya devrimci hükümeti açısından savunma niteliğinde bir savaştır. Peki bu gelişmeler karşısında Avusturya ve Alman işçi sınıfının tavrı ne olacak? Ülkelerinin silahlı güçlerinin karşı devrimci bir haçlı seferi başlatmaları karşısında onların sessiz kalmayacağı kesindir. Feodal-kapitalist Almanya ve devrimci Rusya arasında patlak verecek olan bir savaş kaçınılmaz bir şekilde Almanya'da da proleter devrimi başlatacaktır.»

Yazı dünya devriminden sonra ne olacağı, ya da bir ülke işe giriştiğinde ötekiler onu izlemiyorsa ne yapılabileceği sorularına yanıt vermiyor. Tabii yazılanlardan, sorunun ikinci bölümüne yanıt olabilecek gizli bir anlam çıkmıyor da değil; tek bir ülkede sosyalizm uzun vadede inşa edilemeyeceğine göre ve eğer iktidar da bir kez ele alınmışsa, onu elden kaçırmak tabi ki doğru olmaz, çözüm, bir yolunu bulup, öteki ülkelerin önde gideni izlemesini sağlamaktır. Yani devrim «ihraç edilebilir».

Troçki'nin yukarıda tanıttığımız tasarıları ve Stalin'e göre onların «reddi» anlamına gelen Lenin'in tek bir ülkede sosyalizmin zaferi kavramı ilk kez 1920'li yılların ortalarında tartışma gündemine geldi. Bu tarih bir rastlantı değil elbet. Biraz daha önce, ama belirtilen tarihte artık kapitalizmin Avrupa'da istikrar sağladığı, devrim dalgasının yatıştığı kesin olarak anlaşılmış ve bu konu sadece Rusya'da değil, tüm dünya işçi hareketinde tartışmalar yaratmıştır. Şöyle bir durum oluşmuştur: Bir yanda Marks ve Engels'in sosyalizmin tek bir ülkeyle sınırlı kalamayacağına ilişkin görüşü vardır, öte yanda ise gerçeklik Sovyetler Birliği'nde sosyalizmi hedefleyen bir sürecin başladığını, ama Batı Avrupa dev-

rimlerinin Sovyetler'i izleyeceği, hatta onu geride bırakacağı ümitlerinin yokolduğunu göstermektedir.

Marksist görüşlerle yaşamın somutladığı olgular arasında çelişki olarak değerlendirilen bu duruma hareketin bir yorum getirmesi gerekiyordu. Çünkü sorun, pratik açısından da anahtar sorundu. Troçki'nin «kesintisiz devrim» stratejisi ilk tepki olarak değerlendirilebilir. Troçki'de çelişkinin çözümü sıkı sıkıya yakın gelecekteki bir dünya devrimine bağlanmaktadır ve bu anlamda sonuçta, yalıtlanmış sosyalizmin reddinden öteye gidememektedir.

Diğer çözüm olanağı tek bir ülkedeki sosyalizm kavramıdır. Troçki'nin görüşleri gibi bu görüş de yeni değildi elbet, yani yirmili yıllar öncesi gelişmelerin ürünüydü. Bunlar içinde sadece daha önce tanıtılan Kautsky'ye özgü ulus merkezli kapitalizm ve ulus merkezli sosyalizm imajı ve bunun değişik boyutları değil, Lenin'in 1915 yılında kaleme aldığı bir yazı da hatırlatılabilir. Lenin bu yazısında şunları söylemektedir: «Sosyalizmin zaferi ilk başlarda birkaç, hatta bir tek, yalnızca bir kapitalist ülkede de olanak dahilindedir.» (1)

Bu kavramın Stalin tarafından nasıl algılandığını şu şekilde özetleyebiliriz: Sosyalizm tek bir ülkede kurulabileceği gibi, inşaa da edilebilir. Ama sosyalizmin tam ve kesin zaferi ancak devrimin tüm dünyadaki, en azından birkaç gelişmiş ülkedeki başarısıyla mümkündür.

Bu görüş kendi içinde de çelişkilidir. Burada soru şudur: sosyalizmin bir ülkedeki inşaasıyla kesin zaferi arasında acaba ne gibi bir fark vardır? Stalin çelişkinin çözümü için bizler tarafından yakından tanınan bir

(1) V. I. Lenin, **Avrupa Birleşik Devletleri Sloganı Üzerine**, Toplu Eserler C. 21, s. 346.

yönteme başvurmaktadır: Devrimin içsel ilişkilerini, dışarıdakilerden kaba bir şekilde ayırmaktadır.

Sosyalizmin inşaa edilebilirliği içsel bir olgu olarak değerlendiiilmelidir, tam ve kesin bir zafer ise dış koşullara bağlıdır. Stalin'e göre ülke, ülkedeki -kendi deyimiyle «sovyet» burjuvazisini yenecek güçtedir ve sosyalizmin inşaası için her koşul mevcuttur. Ama kesin (nihai) zafer ancak «dünya burjuvazisi» dize getirildiğinde olasıdır. O zamana kadar ise bir dış saldırıyla sosyalizmin yok edilmesi tehlikesi hep var olacaktır.

İç ve dış koşulların böylesine hoyratca birbirinden ayrılamayacağı Stalin'in kendi yazılarından da çıkarılabilir. 1924 yılında yayınlanan «Leninizmin Temel İlkeleri»nin ilk baskısında (bu eserini daha sonra o kendi de «zayıf yanları var» diye değerlendirmiştir) şunları yazıyor: «Burjuvazinin alaşağı edilmesi için tek bir ülkenin çabaları yeterlidir. Devrimimiz bunu kanıtlıyor. Ama sosyalizmin nihai zaferine ulaşılabilinmesi için tek bir ülkenin çabaları ve hele bu ülke Rusya gibi bir köylü ülkesi ise, yeterli değildir. Bunun için ileri ülkelerin proleterlerinin çabalarına gerek vardır.» (STE. cilt: 8, sayfa: 67)

Stalin'in bu yazısında sosyalizmin iç ve dış koşullarını birbirine bağlandığı gibi, bunun da ötesinde bu koşulların arasında gösterilen ilişki Troçki'nin yazılarında belirtildiği gibidir. Tabii şunu özel olarak belirtmekte yarar var; Stalin bu yazısında herşeyden önce Troçki'nin köylülükle ilgili görüşlerini mahkum etmek niyetindeydi. Yani ağırlık noktası proleterya diktatörlüğünün tek bir ülkede ayakta kalabileceği konusu idi ve bu anlamda o sosyalizmin inşaası konusuna girmedi.

Stalin sözü edilen sorunsalın tek bir yanını, yaşamsal gerçekliği formüle etmeye çaba göstermekle kalma-

dı, onun da ötesinde Marks'ın ve Engels'in görüşlerini yorumlamaya, onlara yanıt getirmeye de çalıştı.

Stalin Marks'ın ve Engels'in eserlerinden, onların devrimin ve sosyalizmin tek bir ülkede mümkün olmadığını açık açık, satır satır belirttikleri bölümlere değindi. Marks'ın yaşamı boyunca geliştirdiği eserlerin daha derin, daha zor anlaşılır ilişkileriyle pek uğraşmadı. Herşeyden önce Engels'in «Komünizmin Temel İlkeleri» adlı yazısını ele aldı. Bu konudaki yorumunda «Marks'ın ve Engels'in hakkı var, geçtiğimiz yüzyılın ortalarındaki koşullarda başka türlüsü de söylenemezdi zaten» diyordu. Ama Stalin'e göre daha sonraları, emperyalizmin doğuşuyla ve özellikle de kapitalist ülkelerin eşitsiz gelişimini öngören yasallıkların somutlaşmasıyla durum değişmişti ve artık sosyalizm tek bir ülkede de mümkündü. Stalin'in yukarıdaki fikir yürütmeleri daha ayrıntılı bir incelemeye değer, ama şimdi burada Stalin'in yukarıdaki mantığıyla bugüne kadar geçerli olan bir uygulamayı, Marks'ın ve Engels'in yaşamları boyunca oluşturdukları bütünsel eserden devrim ve sosyalizm teorilerini ayırma uygulamasını başlattığını saptamakla yetinelim. O, 19. yüzyılın bu ustalarının sorunsalı gerçekten ayrı bir konu, bütünsele sonradan, dışardan bağlanan bir sorun olarak değerlendirip değerlendirmediklerini yakından incelemedi.

Stalin'in tek ülkede sosyalizm düşüncesini kendine maletmesi zor olmadı, çünkü Stalin'de kapitalizmin ve dünya ilişkilerinin içeriksel özdeşliği konusu hiç gündeme gelmedi. Hatta bir eserinde ulusların oluşumunu değerlendirirken, ulusun ve kapitalizmin, ulusal ekonomilerin sınırlarının aşılmasından daha önce oluştuğunu öne sürüyor. Bu sözü geçen iki olgu onun değerlendirmelerinde iki ayrı tarihsel dönemin ürünüdür. Sta-

lin kapitalizmin gelişimini sadece üç aşama olarak saptıyor: 1 — Kapitalizmin ve ulusların ortaya çıkışı, 2 — Ulusal sınırların aşılması, yani emperyalizm, 3 — Kapitalizm ve ulusların gelişiminin «sovyet dönemi», yani kapitalizmin ortadan kalktığı, ulusların eşitliğinin gerçekleştiği dönem. (STE. cilt 5, sayfa: 35-38.)

Bunun yanısıra, kapitalist üretim güçlerinin ulusal sınırları aşma eğiliminin kesinkesliği Stalin'de, örneğin bir Troçki'de olduğu kadar belirgin değil. Üretim güçlerinin gelişimi, devrimin ve sosyalizmin uluslar ötesi çaplı olmasının belirleyici nedeni olarak da görülmüyor Stalin tarafından. Her ne kadar Troçki'nin bu konudaki görüşlerini eserlerinde aktarıyor olsa da, onlara yorum getirmiyor (STE. cilt: 9 sayfa: 35-36). Stalin, üretim güçlerini, sadece, Rusya'da devrimin ayakta kalabileceği yolundaki görüşlerini açarken ve sadece bu nedenle dikkate alıyor; ülke gıda maddeleri, hammadde ve enerji kaynakları bakımından tek başına da var olabilecek denli büyük ve bağımsızdır, diyor. (STE cilt: 4 sayfa: 398.) Ama kaynakların çok olması da belirli bir dışa kapanmayı gerektirmiyor. O yıllarda Sovyetler Birliği'nin, dünyanın tüm ülkeleri gibi dünya ekonomisine bağlı olduğunu, çünkü tüm ülkeler gibi Sovyetler Birliği'nin de ihracatının, ithalatının, yani dış ticaretinin olduğunu saptıyor. Buna bağlı olarak Stalin, Sovyetler Birliği'nin sanayisinin güçlenmesiyle beraber bazı pazarları ele geçirebileceğinin hesaplarını yapıyor. Ülkenin bu alandaki olanaklarını şöyle değerlendiriyor: «Önümüzdeki dönemlerde Batı pazarlarını deneyimli sermayenin elinden alabileceğimiz ümidine kapılmayalım. Ama Doğu pazarlarına gelince (yeri gelmişken belirteyim: Doğu'yla olan ilişkilerimiz iyi olarak değerlendirilebilir ve zamanla daha da iyileşecektir) bu böl-

gelerde koşullar bizim için elverişlidir. Dokuma ürünleri, cephane ve mühimmat, makinalar ve bazı başka önemli mallar bakımından Doğu'nun satıcısı biz olacağız ve bunu kapitalist devletlerle rekabet ederek yapacağız, bunda kimsenin kuşkusu olmasın.» (S.T.E. cilt: 7, sayfa: 30.)

Stalin'de yeniden, Kautsky'ye özgü modelle; ulusal kapitalizm örneğinden yola çıkılarak ulusal çerçeve içinde sosyalizm modeliyle karşılaştığımıza dikkat çekmem bile gereksiz sanırım. Dış ilişkiler sadece ithalat ve ihracat yoluyla gerçekleşecektir. Bu kavramda ihracat ve ithalat «ülkelerin birbirine bağlılığının somutlanmasıdır.» (S.T.E. cilt: 9 sayfa: 142). Görüldüğü gibi, Stalin'in kendi kendine yeterlilik düşüncesi dışarısıyla olan her türlü ekonomik ilişkinin durdurulması anlamına gelmiyor. Bugün hâlâ birçok sosyalist ülkenin pratiğinde somutlaşan kendi kendine yeterli olma ilkesi, ülkenin üretemediği malları ithal etme ve ihracatını da bu ithale bağlı olmak üzere düzenleme anlamına geliyor. Bu anlayışa göre dış ticaret uluslararası iş bölümünün, bu işbölümünde aktif bir yer üstlenmenin bir gereği değil, kaçınılmaz bir olumsuzluk olarak algılanıyor. Bundan çıkan bir sonuç olarak şu saptanabilir; Stalinci «kendi kendine yeterlilik» ilkesini aşmak yalnız ithalatın ve ihracatın artırılmasıyla mümkün değildir. Bunun aşılması dünya ekonomisiyle organik bağların kurulmasını gerekli kılmaktadır.

Kapitalizmin ve sosyalizmin Marks'tan farklı bir şekilde; ulusal ekonomi merkezli olarak değerlendirilmesi, Rusya gibi ya da Sovyetler Birliği gibi büyük bir ülkede zor bir iş değil. Rusya devrim öncesi gerçekten tam bütünsellik gösteren bir birim, dünya ekonomisinin dışında kalan bir birim idi. Ve devrim sonrası da doğal

kaynaklarının yeterliliği açısından bakıldığında, bu dışarda kalma konumunu koruyabileceği sanılıyordu. Lenin'in 1922 yılında, daha kapitalist ülkelerle olan ilişkiler fazla gelişkin değilken, ülkenin uluslararası pazarlara bağımlı olduğunu ve bunun etkisinden kendini kurtaramayacağını saptadığı doğrudur (LTE cilt 45, sayfa 86), ama bu düşünce Rus işçi hareketinde sık sık karşılaşılan bir görüş değildir. Yani kolayca görülebileceği gibi, burada ulusa doğru dönüşün nedeni yalnızca bilimdeki yöntemsel «beceriksizlik» değildir. Bunun nedeni sadece Marks'ın ölümünden sonra sosyal demokrat harekette küçük bir azınlık dışında herkesin Kautsky-Hilferding'in konumlarını kabul etmesi değil, aynı zamanda Rusya'nın özgül konumudur da. Bu görüş Troçki'yi bile etkisi altına almıştır. Troçki bile devrimin ulusal sınırlar çerçevesinde gerçekleşeceğini düşünmektedir.

Demek oluyor ki, tek bir ülkede sosyalizm kavramının kaynakları oldukça çeşitli. Ama teorik ve yöntemsel etkenlerin yanısıra, bunda en önemli etkenin Sovyetler Birliği'nin yalnız kalma konumlarına mecbur edilmesi olduğu saptanabilir. Ve teori ne derse desin, Sovyetler Birliği ayakta kalabilmiş ve uzun vadede, hem de küçümsenemeyecek bir tempoyla ekonomik büyümeyi sağlayabilmiştir.

Tek ülkede sosyalizm kavramı dünya ekonomisinden, daha doğrusu uluslararası ticaretten kesin yalıtlanma anlamına gelmiyor dedik. Bu saptama dünya devrim süreci için de geçerli. Stalin dünya devriminin yaklaştığını, gerçekleşmesine yardımcı olmak gerektiğini sürekli olarak vurgulamıştır. Kaldı ki, bu kavrama göre de, tek bir ülkede sosyalizmin kesin ve kalıcı zaferi uluslararası devrim koşulunu içermektedir. Her ne kadar Stalin devrimin ihracını hedef olarak koymamış-

sa da, başka ülkelerde de devrimin «kışkırtılması» (Lenin'in izinden), «desteklenmesi», «yardım edilmesi», vb. koşul olarak birçok kez tekrarlanmıştır. Stalin'e göre Sovyetler Birliği dünya devriminin merkezidir. Rusya işçi sınıfı ise dünya proleteryasının öncü gücüdür. Bu anlamda artık «yalıtlanmış proleterya devrimleri mümkün değildir ve bu olmayacaktır da» (STE cilt: 11, sayfa: 160).

Şimdi, Lenin'in dünya devrimi ve tek ülkede sosyalizm konularında neler söylediğini merak edersek, bu konuda alıntılar için Lenin'in eserlerini baştan sona okumak gerekmiyor. Hem Troçki ve hem de Stalin kendi görüşlerini doğrulayabilmek için yazılarında hep Lenin'den alıntılara yer verdiler. Yani salt alıntılarla Lenin'in bu konudaki görüşlerini öğrenmek istersek, eninde sonunda sosyalizmin «kesin zaferi», «inşa edilmesi», «kurulması», «olasılığı», «gerçekleştirilebilmesi» vb. gibi kavram kargaşasının içine düşmemiz kaçınılmazdır. Ondan sonra da kavramlardan, deyimlerden, terimlerden ne zaman ne anladığı tartışmaları başlar. Bu anlamda aynen Marks'da olduğu gibi, Lenin'de de soruya yanıt, tüm yaşam faaliyetinden çıkarılabilir. Bu açıdan baktığımızda, Lenin'in bir yandan tüm yaşamı boyunca dünya devrimi ülküsünden vazgeçmediğini, ama öte yandan bir dünya devrimi olmadan da sosyalist hedefli bir gelişimin Rusya'da gerçekleştirilebilme koşullarını değerlendirdiği görülüyor. Lenin dünya devriminin gecikmesi olgusundan dersler çıkarmaya çalışmış, ama sorunun salt yadsınmasından öteye geçemeyen Troçki'nin konumuna düşmekten kesinlikle kaçınmaya da özen göstermiştir. Tabii bu Lenin'in eserlerinin ve faaliyetinin sürdürücüsü Troçki değil, Stalin'dir saptaması anlamına gelmiyor.

Özetleyecek olursak; işçi sınıfı hareketinin hem teorik ve hem de pratik faaliyetler bakımından muazzam etkisini bugüne kadar sürdüren teorisyenlerinin çoğunluğu marksist yaklaşıma sırt çevirmişlerdir. Bu nedenledir ki, marksizm günümüze kadar ulusal ekonomi merkezli kalmıştır. Oysa o zamandan beri, özellikle Doğu Avrupa'daki küçük ülkelerin kalkınması ve herşeyden önce de 1973-1974 döneminden beri etkisini sürdüren dünya ekonomik bunalımı, bu saptamanın yetersiz olduğunu açık seçik gözler önüne sermiştir.

Tabii, bu saptamayı aşanlar da var. Örneğin burada Ferenc Tökei'den bir alıntı yapalım; «Geride bıraktığımız 10 yılın gelişmelerinin «sosyalizm ya da komünizm ülküsü, dünyasal bir ülküdür, yoksa yerel gelişime indirgenebilecek bir toplumsal model değil» biçimindeki marksizmin klasik temel ilkesini (tekrar) ve anlamlı biçimde kanıtladığı kanısındayım. Ayrıca sosyalizmin inşaasını bundan böyle de tek tek ülkelerdeki ulusal ekonomilerin (ılımlı deyişle halk ekonomilerinin) bir işi olarak görecek olursak, gerçekten nelerin yapılması gerektiği konusunda ve işin hangi aşamasında bulunduğumuz üzerine fazla bilgiye sahip olamayacağımız düşüncesindeyim.» (Felsefe ve Toplumsal Bilinç adlı eserinden.)

BERİYA, Lavrentiy Pavloviç (1899 - 1953): Otuzlu yıllarda yükselen 2. Stalinci kuşağın tipik örneklerinden. Uzun yıllar Kafkas Cumhuriyetlerinde ÇEKA uzmanı olarak çalıştı. 1958'de Yejov'dan sonra İçişleri Bakanlığı'na getirildi. MK üyesi, PB yedek üyesi. 1941'de güvenlikten sorumlu başbakan yardımcısı. Yejov döneminde başlatılan davaları o sürdürdü. Stalin'in ölümünden sonra yargılandı, ölüme mahkum edildi. Kurşuna dizildi.

BRECHT, Berthold (1898 - 1956): 1920'li yıllarda radikal nihilizmden yola çıkıp marksizme ulaştı. Hitler döneminde politik göçmen olarak yurtdışında yaşadı. Savaş sonrası Demokratik Almanya'ya yerleşti. Devlet tarafından desteklenen «resmi» sanatçılar arasında yer almadı.

BUBNOV, Andrey Sergeyeviç (1884 - 1940): Partinin 1906 Stokholm ve 1907 Londra Kongrelerine katıldı. 1907'de Moskova komitesi üyesi. 1912'de MK'ne seçildi. 1921 - 1922 değişik bölgelerde Kızıl Ordu komutanı. 1923'de «sol» muhalefete sempati duyuyor. Daha sonra parti birliği adına muhalefetten uzaklaştı. 1924'de Kızıl Ordu Siyasi Kurmay Başkanı, 1929'da Federe Rusya Cumhuriyeti Eğitim Bakanı. 1940'da tutuklandı, kurşuna dizildi.

BUHARİN, Nikolay İvanoviç (1888 - 1938): Partiye 1906 yılında girdi. 1908'de Moskova parti komitesi üyeliğine getirildi. Lenin'in yakın çalışma arkadaşlarından. Devrim sonrası «sol» sosyalist devrimcilerin sözcüsü. Daha sonra keskin bir dönüşle NEP'in teorisyenlerinden. Troçki'ye karşı Stalin'i destekleyen Buharin 1930'lu yılların başında teorik olarak Stalin'le çelişkiye düştü. 1934 yılında tutuklanıncaya kadar İzvestiya redaktörlüğünü yaptı. 1938'de 3. Moskova davasında karşı devrimcilikle, kapitalizmi restore etmek istemekle ve teröristlikle suçlanıp ölüme mahkum edildi, kurşuna dizildi. 1988'de itibarı iade edildi.

EİCHE, Robert İndrikoviç (1890 - 1940): Devrimin lider kadrosunun gençlerinden. Litvanya işçi hareketinin seçkin yöneticisi. Devrim sonrası 1925 - 1937 döneminde Sibirya 1. sorumlusu, 1930'da MK, 1935'de PB üyesi. 1938'de tutuklandı. 1939'da hapisten Stalin'e yazdığı mektupla daha önce verdiği ifadelerin yanlış olduğunu, bu ifadelerin işkenceyle alındığını belirterek, Stalin'den olaylara el koymasını talep

etti. 1940'da idama mahkum edildi, kurşuna dizildi. 20. Kongreden sonra itibarı iade edildi.

GORKİ, Maksim (1868 - 1936): Asıl adı Aleksey Maksimoviç Peşkov. Rusya İşçi hareketine genç yaşlarda girdi. 1905'den itibaren parti üyesi. Lenin'le yakın ilişkisinin olduğu yurtdışı politik göçmenlik yaşamına 1913 yılında ülkeye dönerek son verdi. Savaş aleyhtarı propagandaya başladı. Devrim sonrası bolşeviklerle devrimin kaderi üzerine görüş ayrılığına düştü. 1921'de tekrar yurtdışına çıktı. 1931'de ülkeye döndü ve Yazarlar Birliği'nin kuruluş çalışmalarında önemli görev üstlendi.

HRUŞÇOV, Nikita Sergeyeviç (1894 - 1971): Stalin'in ölümünden 1964 yılına kadar Parti Birinci Sekreteri. 1958 - 1964 döneminde Başbakan. Stalin sonrası ilk reform denemesini başlatan lider olarak tanınıyor. 20. Kongrede Stalin döneminin haksızlıklarını ortaya çıkaran ünlü bir konuşma yaptı.

JDANOV, Andrey Aleksandroviç (1896 - 1948): 1930'lu yıllardan itibaren SBKP PB üyesi. Stalin'in en yakın çalışma arkadaşlarından biri olduğu biliniyor. Stalinci dogmatik kültür politikasının teorik temellerini hazırladı.

KAMENYEV, Lev Borisoviç (1883 - 1936): 1901 yılında RSDİP'ne üye oldu. 1902 yılından itibaren Londra, Cenevre ve Paris'te bulundu, Lenin'le tanıştı. 1905 yılında ülkeye dönmesinden bir yıl sonra Partinin Tiflis örgütü yöneticiliğine seçildi. 1908 yılından itibaren İsviçre'de Lenin ve Zinovyev'le birlikte Bolşevik fraksiyonun merkez organı olan Proleter'i çıkarmaya başladı. Bolşevik partinin kurucularından. 1917'de Lenin ve Zinovyev'le birlikte en fazla oyu alarak MK'sine, 1918'de Moskova Sovyeti Başkanlığına seçildi. 1925'de Troçki'ye karşı tutum alan Kamenyev, 1926'dan itibaren giderek parti yönetimini tek elde toplayan Stalin'den uzaklaştı. 1927'de sosyaldemokrat sapma suçlamasıyla partiden ihraç edildi. Lenin'in önderliğinde Bolşevik Partisini kuran bir avuç kadrodan olan Kamenyev 1936 yılında «karşı devrimcilikle ve teröristlikle» suçlanıp ölüme mahkum edildi. Kurşuna dizildi. 1988'de itibarı iade edildi.

KİROV, Sergey Mironoviç (1886 - 1934): Çarlık döneminde ülkeden hiç çıkmadı. Devrimci hareketle ilişkisi 1900 yılında başladı. Ama Parti içinde devrimin başarısından ve Sovyet iktidarının güçlenmesinden sonra yükseldi. 1925'de Stalin'e karşı politik yenilgiye uğra-

yan Zinovyev'in yerine Leningrad parti örgütü sekreterliğine atandı. Parti içi muhalefete karşı mücadele verdi. 1934 Ocak ayında toplanan 17. Kongrede «sanayileşmenin ve kooperatifleşmenin başarısının ardından» artık teröre son verilmesini talep eden Kirov, delegelerden MK seçiminde en fazla oyu aldı. Bu oy sayısı Stalin'den de fazlaydı. 1934 aralığında hâlâ aydınlatılamayan bir suikastte öldü.

KRİLENKO, Nikolay Vasiliyeviç (1885 - 1940): Devrimci hareketle ilk ilişkileri 1905'de kuruldu. 1906 parti Petersburg Komitesine seçildi. 1912'de DUMA'da faaliyet gösteren Sosyaldemokrat Parti fraksiyonunun sorumlusu idi. Devrim sonrası Savunma Bakanlığı, daha sonra da Adalet Bakanlığı görevlerini üstlendi. 15. Kongre'de Merkezi Denetleme Komitesi Başkanlığına getirildi. 1935'e kadar da bu görevini sürdürdü. 1937 yılında tutuklandı, üç yıl sonra da kurşuna dizildi. XX. Kongrede itibarı iade edildi.

KOSİOR, Stanislav Vikenteviç (1889 - 1939): Polonya asıllı. Partiye 1907 yılında girdi. 1918'de Ukrayna Komünist Partisi MK üyesi. 1920 yılından itibaren her konuda Stalin'le tavır birliği içinde. Stalin'in parti içindeki etkisinin artmasına paralel olarak daha önemli görevlere getirildi. 1924'de MK, 1930'da PB üyesi. 1938'de Başbakan Yardımcısı ve Devlet Denetleme Komitesi Başkanı. 1939'da tutuklandı ve bir ay sonra mahkeme kararı olmadığı halde kurşuna dizildi. 20. Kongrede itibarı iade edildi.

LUNAÇARSKİ, Anatoli Vasiliyeviç (1873 - 1933): 1917 - 1929 yılları arasında Kültür Bakanlığı yaptı. Buharin ve Troçki gibi, o da devletin kültür yaşamına müdahale etmemesini, sanatçıların «yaratma özgürlüğü»nü savundu. 1929'da Stalin tarafından görevinden alındı. Öldüğünde İspanya'da büyükelçiydi.

MOLOTOV (1890 - 1986): Asıl adı Vyaçeslav Mihayloviç Skraybin. 1920 yılında toplanan 9. Kongrede Parti MK'sine yedek üye seçildi. 10. Kongrede hem MK ve hem de PB üyesi. Bu yıldan itibaren 37 yıl boyunca parti ve devlet yönetici organlarında aralıksız yer aldı. 1930'da Başbakanlığa atandı. Otuzlu yıllardan itibaren Stalin'in kayıtsız şartsız destekçisi. 1939'da Sovyet - Alman saldırmazlık paktını Sovyetler adına o imzaladı. Savaş sonrası Birleşmiş Milletler'in kuruluş çalışmalarında yer aldı. Hruşçov döneminde, 1957'de MK'dan çıkarıldı. 22. Kongre hazırlıkları sırasında partiden ihraç edildi. 1984 yılında, 94 yaşındayken partiye yeniden üye kabul edildi.

NYEKRİÇ, Aleksandr Moiseyeviç (1920): Tarihçi. 1950 - 1970 yılları arasında Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi Tarih Bilimleri Enstitüsünde çalıştı. 1976'da politik göçmen olarak Amerika'ya gitti. Harward üniversitesinde profesörlük yapan Nyekriç'in kitapları Sovyetler Birliği'nde de yayınlanıyor.

PASTERNAK, Boris Leonideviç (1890 - 1960): 20. yüzyıl Rus edebiyatının klasiklerinden. 1920'li yıllarda Mayakovski'nin «Sol Cephe» adlı dergisinin çizgisine yakındı. 1930'lu yıllarda Avangard'dan uzaklaştı. Devrimi kabul eden yazar, korkuya ve yalana dayalı Stalinci devlet politikasını reddetti. Kovuşturuldu. 1958'de Doktor Jivago romanıyla Nobel Ödülüne layık görüldü. 1988'de daha önce ihraç edildiği Yazarlar Birliği'ne tekrar üye olarak kabul edildi.

POSTİŞEV, Pavel Petroviç (1887 - 1940): RSDİP'ne 1904'de girdi. 1906'da Basın İşçiler Sendikası yönetiminde görev aldı. Ülkenin çok değişik yörelerinde örgütleme ve yürütme çalışmalarını hem devrim öncesi ve hem de devrim sonrası sürdürdü. 1927'den itibaren MK üyesi. Kooperatifleşme döneminde Moskova'dan gönderilen OGPU yöneticisi olarak katı uygulamalarla «düzeni sağladı». 1. Moskova davasında sanıklar Postiçev'e suikast hazırlamakla suçlanıyorlardı. Ama çok geçmeden Postişev de sanık sandalyesine oturtuldu. Sert uygulamalara ve teröre karşı çıktığı için «troçkistlere karşı yumuşak davranmak»la suçlandı. 1940 yılında hapiste öldü.

PYATAKOV, Georgi Leonodoviç (1890 - 1937): 1904 yılında devrimci öğrenci gençlik hareketlerine katıldı. 1916'da düzenlenen Bolşevik Parti kongresinde delege idi. Buharin ve Zinovyev'le birlikte Komünist dergisini çıkardı. Ekim devriminde Kiev kenti Askeri Konsey Başkanıydı. Daha sonra Merkez Bankası Başkanlığına getirildi. Brest anlaşmasına karşı çıktı. Görevinden istifa edip Alman işgali altındaki bölgeye direniş örgütlemeye gitti. 1923 - 1927 arası MK üyeliği yaptı. Köylülük konusunda takındığı «sol» tutum nedeniyle 1927'de partiden ihraç edildi. 1936'da tutuklandı. «Karşı devrimci faaliyet, sabotaj ve ajanlıkla» suçlanıp kurşuna dizildi.

RADEK, Karl Bernhardoviç: Asıl adı Sobelsohn. Polonya asıllı gazeteci, devrimci. Alman Komünist Partisi'nin kurucularından. Ekim devrimi sonrası 3. Enternasyonalde önemli görevler üstlendi. 1927'de troçkist olduğu iddiasıyla partiden ihraç edildi. 1930'da özeleştiri yaptı, tekrar partiye alındı. İzvestiya gazetesinde çalıştı. Zamanla Stalin'in en önde gelen destekleyicilerinden biri oldu. 1937 yılındaki

2. Moskova davasında toplu iddianame onun ifadesine göre hazırlandı. Stalin tarafından gönderildiği çalışma kamplarında öldü. 1988'de itibarı iade edildi.

RASKOLNİKOV, Fodor Fodoroviç (1892 - 1939): 1917 Ekim Devriminin efsaneleşen önderlerinden. Kronstad denizcilerinin lideri. Petrograd askeri devrim komitesinin üyesi. 1920'de Baltık denizi Donanma Komutanı. Daha sonra değişik ülkelere büyükelçi olarak gönderildi. 1938'de görevde bulunduğu Bulgaristan'dan Moskova'ya çağırıldı. Sınır kapısında o günkü Sovyet gazetelerinden Stalin'in hışmına uğradığını öğrendi. Ülkeye dönmekten vazgeçip Paris'e gitti. Bir yıl sonra aydınlatılamayan koşullar içinde öldü. Resmi makamlar intihar ettiğini öne sürdüler.

RİKOV, Aleksey İvanoviç (1881 - 1938): Lenin'in çevresinde toparlanan eski Bolşevik kuşak içinde ender rastlanan köylü kökenlilerden biri. Partiye 1899'da girdi. 1905'de Londra'da düzenlenen 3. Kongrede Merkez Komitesi üyeliğine ve Moskova örgütü sekreterliğine seçildi. Lenin'in ölümünden sonra Merkez Yürütme Komitesi Başbakanlık Konseyi Başkanlığına getirildi. 1920'li yılların sonlarında temel konularda Stalin'le ilkesel ayrılıkları doğdu. 1929'da MK'dan ve PB'den çıkarıldı. 1938'de Buharinlerle beraber ölüme mahkum edildi, kurşuna dizildi. 1988'de itibarı iade edildi.

RUDZUTAK, Yan Ernestoviç (1887 - 1938): Bolşevik hareket içindeki muhalefet hareketlerinin ortadan kalkmasıyla yükselen, önemli görevlere gelen ikinci kuşak Bolşeviklerin en tipik örneklerinden. 1920'de MK üyesi, 1924'de Ulaştırma Bakanı, 1926'da Başbakan Yardımcısı, aynı yıl PB üyesi. Muhalefete karşı mücadelesinde Stalin'i sonuna kadar destekledi. 1937 yılında teröre karşı çıktı, «demokratikleşme» talep eden Kirov'a yakınlaştı. 1938 1 Mayısında tutuklandı. 20 dakika süren duruşma sonunda «sağ sapma» suçlamasıyla ölüme mahkum edildi, kurşuna dizildi.

SAHAROV, Andrey Dmitriyeviç (1921): Nobel barış ödülü sahibi Sovyet fizikçisi. Sovyetler Birliği'nde hidrojen bombasının yapılmasında en fazla emeği geçen bilim adamlarından biri olarak tanınıyor. Daha sonra atom silahlarına karşı ve nükleer deneylerin tamamen durdurulması için mücadele verdi. Basına verdiği demeçler ve anti-nükleer tutumu nedeniyle Bilimler Akademisi üyeliğinden çıkarıldı. 1980'de Gorki kentine sürüldü. 1988'de Moskova'ya geri dönmesine izin verildi, Bilimler Akademisi üyeliğine geri verildi.

SMİRNOV, İvan Nikitoviç: Kolçak'a karşı sürdürülen savaşın efsanevi lideri Smirnov'un yaşamı birçok bakımdan Sibirya ile bağıntılıydı. Orada doğdu, devrimci harekete orada katıldı. Devrim sonrası da Sibirya sorumlusu olarak çalıştı. 9. Kongrede MK üyeliğine seçildi. Ama sendikalar tartışmasında Troçki'ye yakın olduğundan 1922'de MK'ye seçilemedi, 1927'de troçkist muhalefetin liderlerinden. Aynı yıl partiden ihraç edildi. 1933'de tutuklandı, 1936'da ölüme mahkum edildi, kurşuna dizildi.

STALİN (1879 - 1953): Asıl adı Yozif Vissariyoniç Cugaşvili. Gürcü asıllı. 1898'den itibaren parti, 1912'den itibaren de MK üyesi. Parti içindeki bölünmede Menşeviklere karşı Bolşeviklerle beraber tavır koydu. 1922'de Parti Genel Sekreterliğine seçildi. Dünya tarihinin en çelişkili devlet yöneticilerinden biri olan Stalin, ülkenin modernleştirilip kalkındırılması ödevini kişisel diktatörlüğünün zorlu ve kanlı koşullarında gerçekleştirmeye çalıştı. Partinin Ekim Devrimi öncesi oluşan lider ve yönetici kadrosunu adım adım likide etti. Düşünce ayrılıklarını, farklı görüşleri acımasızca mahkum eden Stalin, milyonlarca masum Sovyet vatandaşını ülkede kurduğu çalışma kamplarında topladı. Ölümünden üç yıl sonra, 1956'da toplanan SBKP 20. Kongresi Stalin'i mahkum etti.

TROÇKİ, Lev Davidoviç (1879 - 1940): Asıl adı Bronştein. Rusya işçi hareketine 1896'da katıldı. İskra gazetesinin kurucularından. Parti içindeki bölünmede Menşeviklere katıldı. 1905 devriminde Petervar Sovyeti başkan yardımcısıydı. Daha sonra tutuklandı, ama sürgünden kaçmayı başardı. 1917 başlarında yurtdışından ülkeye döndü. Kısa sürede devrimin liderlerinden biri haline geldi. SBKP 6. Kongresinde partiye ve MK'sine alındı. Devrimin hazırlanmasında Lenin'in yanısıra en önemli görevleri üstlendi. Kızıl Ordu Başkomutanlığı yaptı. Lenin'in ölümünden sonra parti içindeki mücadelede Stalin'e karşı azınlıkta kalan Troçki, 1927'de partiden ihraç edildi. 1929'da yurtdışına sürüldü. 1940'da yaşadığı Meksika'da Stalin tarafından öldürtüldü.

TOMSKİ (1880 - 1936): Asıl adı Mihail Pavloviç Yefremov. İşçi hareketiyle ilk ilişkileri 1904 yılında doğdu. 1907'de RSDİP Petersburg komitesi üyeliğine seçildi. Devrim sonrası sendikal alanda çalıştı. Ulusal Sendikalar Konseyi'nin ve Uluslararası Sendikalar Konseyi'nin başkanlığını yaptı. Muhalif troçkist guruplara karşı parti merkez or-

ganlarının yanında tavır aldı. 1920'li yılların sonlarında devletin orta köylülüğü desteklemesini talep eden Buharin'e yakınlaştı. 1929'da Sendikalar Konseyi başkanlığından istifa etti. 1936 yılında Kamenyev-Zinovyev davasında iddianamede adının geçtiğini duyunca intihar etti.

TUHAÇEVSKİ, Mihail Nikolayeviç (1893-1937): Dahi asker, askeri bilimlerin önde gelen temsilcisi, Kızıl Ordunun kurucularından. İç savaşta, isyanlarda Kızıl Ordu kumandanı olarak mücadele verdi. Kızıl Ordu'nun modernleştirilmesi planlarını hazırladı, 1930'lu yıllarda strateji uzmanı olarak uluslararası üne sahipti. Parti içi çekişmelere bulaşmadı. 1937'de Hitler faşistlerinin hazırladığı bir provakasyon sonucu, Kızıl Ordu'nun tüm genel kurmayıyla beraber Stalin tarafından tutuklattırıldı. Alman casusu olarak yargılandı, ölüme mahkum edildi, kurşuna dizildi.

TUPOLYEV, Andrey: Sovyet uçak sanayiinin kurucularından. Dünya çapında ünlü bilim adamı. 1937 yılında tutuklandı, bir avcı uçağı planını Almanlara satmakla suçlandı. Sonra Petyakov ve Myasiçev'le birlikte, Moskova'da bir hapishanede kurulan Araştırma ve Planlama Enstitüsü'nde yeni uçak planları geliştirme işinde çalıştırıldı. Savaşta kullanılan ünlü TU-2 bombardıman uçaklarının planlarını hapiste yaptı. Savaştan sonra serbest bırakıldı.

VİŞİNSKİ, Andrey Yanuaryeviç (1883-1954): Partiye 1903'de girdi. Parti içindeki ilk bölünmede Menşeviklerle beraberdi. 1917'de Kerenski hükümeti döneminde Lenin'in tutuklanması emri onun imzasıyla yayınlandı. 1920'de Bolşeviklere katıldı. 1935'de Sovyetler Birliği Başsavcısı. Bolşeviklerin eski kuşağının mahkum edildiği mahkemelerde iddianameleri o hazırladı. Kamenyev, Zinovyev, Pyatakov, Radek ve Buharin davalarında ayrıntısız her sanık için ölüm cezası istedi. 1949-1953 arası Dışişleri Bakanı. 1954'de öldü, Kremlin'e gömüldü.

YAGODA, Genrih Grigoryeviç: Partiye 1907'de girdi. Devrim sonrası ÇEKA'da faaliyet gösterdi. 1934'de MK üyesi. 1934 yılında OGPU'nun görevini de devralan NKDV'nin başkanı (İçişleri Bakanı). Komplo davaların hazırlanması, işkencelere dayalı ifadelerin alınması onun NKVD başkanı olduğu dönemde başladı. 1. Moskova Davasından sonra görevi Yejov'a devretti. 1937'de tutuklandı. 1938'de 3. Moskova davasında Buharinlerle beraber sanık olarak yargılandı. Ölüme mahkum edildi, kurşuna dizildi.

YELOV, Nikolay İvanoviç (1895-): Stalin terörünün, yığınsal tutuklamaların, kovuşturma ve idamların en önde gelen kadrolarından, Eylül 1937'de İçişleri Bakanlığına atandı. 1937-1938 yıllarında likide edilmesi önerisiyle orta ve üst düzey kadrolar arasından 40 bin kişilik liste hazırladı. 1937'de PB üyesi. 1938 sonunda görevden alındı. Sonra ortadan kayboldu. O dönemden beri de kaderiyle ilgili hiç bir açıklama yapılmadı.

ZİNOVYEV, Grigori Yevseyeviç (1883-1936): Asıl adı Radomislski. Bolşevik hareketin kurucularından. Lenin'in en yakın çalışma arkadaşı, politik anlamda öğrencisi. Partiye 1901 yılında girdi. 1906'da Petrograd parti komitesi üyesi. 1907 yılında Merkez Komitesine seçildi. 1919'da Komintern kuruluş çalışmalarına katıldı, başkanlığa seçildi. 1923 yılında Stalin-Troçki mücadelesinde Stalin'i destekledi. 1927'de Merkez Komitesinden ihraç edildi. 1936'da Troçki'yle beraber «terörist örgüt» kurduğu iddiasıyla mahkeme önüne çıkarıldı. 1937 yılından beri karşı devrimci olmakla suçlandı, ölüme mahkum edildi ve kurşuna dizildi. 1988' de itibarı iade edildi.

KİTAPTA GEÇEN KİMİ DEYİM VE TERİMLER

Gesyatni: Rus yüzölçüm birimi. 10925 m^2.
pud: Rus ağırlık birimi. 16.38 kg.
versta: Rus uzunluk birimi. 1067 m.

ÇEKA: Karşı devrim ve Sabotaja Karşı Olağanüstü Komite'nin kısaltılmıştı. Güvenlik Örgütü 7 Aralık 1981'de Çercinski tarafından kuruldu.

OGPU: Politik Devlet Koruma Örgütü. Siyasi Polis. ÇEKA'nın daha sonra geliştirilmesiyle 1923'de kuruldu.

NKVD: İçişleri Bakanlığı Emniyet Teşkilâtı. NKVD ve OGPU 1934 yılında birleştirilerek tek bir kurum haline getirildi.

ANTANT: Birinci Dünya Savaşında Müttefik Devletlere verilen ad.

İnsanlık tarihi açısından muazzamlığı Fransız Devrimi ile kıyaslanabilecek Ekim Devrimi'nin üzerinden yetmiş yıl geçti. "Dünyayı sarsan on gün"-ün ardından dünyayı bir türlü sarsamayan yetmiş yıl yaşandı. Bu süre boyunca yeni dünyayı, yeni toplumu vaadeden sosyalizm daha rahat bir yaşam, daha geniş demokrasi alternatifini yeterince bir türlü sunamadı. Bu yetersizliğin nedenleri nerede aranmalıydı? Yaşamın çok renkliliğine karşılık gelen alternatif politikalar neden üretilememişti? En karmaşık toplumsal olguların gerçekçi analizini yapmakla haklı bir ün salan devrimin dahileri, o ünlü bolşevik nesil, nasıl olmuş da, devrimden sonra "bilimin pusulasını" elden kaçırmıştı? Yoksa özgür düşüncenin temel taşı olan kuşku ve tereddüt dokunulmazlığını yitirmiş, her zaman dönemin yönetici kadroları tarafından geliştirilen "resmi ideoloji" mutlaklaştırılmış ve farklılıklar içeren görüşler "düzene aykırı"lığa mı indirgenmişti?

Bu ve benzeri soruların yanıtını bilim elbette verecek. Yalınkat yanıtlarla yetinmek istemeyenlerin yapacağı tek iş, dünü gerçekte olduğu gibi öğrenmek, bugünü dünün bir uzantısı olarak kavramaktır. İşte kitabımız bu bağlamda değerlendirilmeli. Derlemenin amacı, öncelikle dünü dün yapanlara başvurarak, onların ağızlarından, kalemlerinden aktararak bu tartışmalara küçük bir katkıda bulunmaktır. (Tarık Demirkan)

Bu küçük katkıyla, bugüne kadar okurumuz açısından yalnızca gazete haberleri ve romanlarda kalan Stalin dönemini daha açık, daha net tartışılır hale getirmeyi düşünüyoruz. Böylelikle, o dönemin gerçek temeileriyle anlaşılır olabileceğini umuyoruz.

AMAÇ